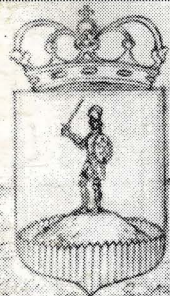

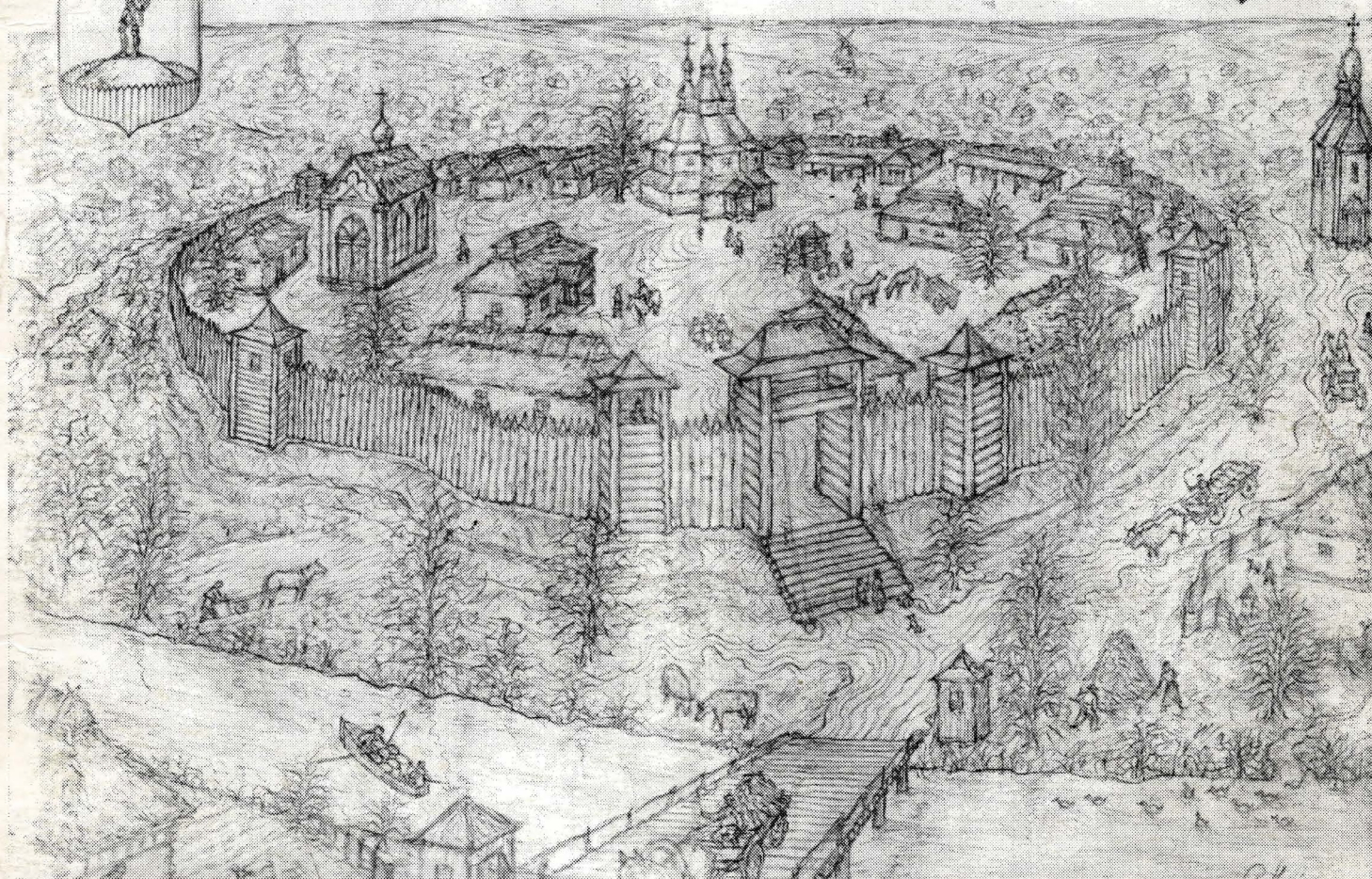

1-2(7-8) 2009

Спадщина

Звенигородка

НА ПЕРЕХРЕСТІ СТОЛІТЬ

До 675-ї річниці писемної
згадки про Звенигородку

Звенигородка. Початок XX століття

Олександр Саєнко

НА ПЕРЕХРЕСТІ СТОЛІТЬ

із виступу на урочистих зборах з нагоди 18-ї річниці Незалежності України та 615-річчя першої писемної згадки про Звенигородку.

Сьогодні, в переддень великого загальнодержавного свята Дня Незалежності України, ми святкуємо День міста, відзначаючи 615-ту річницю першої писемної згадки про Звенигородку.

Славна своїм минулим і прекрасна сьогоднішня наша Звенигородка, яку ми з любов'ю називаємо центром Шевченкового краю. Славне дзвінке ім'я нашого міста свідчить про його давню історію.

Місто виникло ще за часів Київської Русі. XI століття нашої ери - найвигідніший час закладання древнього Звенигорода як оборонної споруди від набігів кочівників.

Згідно з легендою, назва міста походить від назви гори (Звенигора - Звенигород). Перша літописна згадка про Звенигородський замок датується 1394 роком.

Літописи свідчать, що під час монголо-татарської навали місто було вщент зруйноване. Звенигородський замок, що знаходився на шляху з Брацлава до Києва, часто зазнавав нападів татар, які і зруйнували його. 1545 р. замок було відбудовано, а в кінці століття біля нього знову заселилося місто, яке одержало назву - Звенигородка.

1557 року проведена ординація (реєстрація) міст і містечок Великого князівства Литовського, де зазначається Звенигородка, що ставило її поряд з містами, що мали Магдебурзьке право. 30 квітня 1792 року видано привілей польського короля Станіслава Августа про відновлення у Звенигородці прав вільного міста та надання герба. Наприкінці XVIII століття створено Звенигородський повіт Київської губернії.

Звенигородка позначена в біографії відомих не тільки в Україні, а й всьому світу людей: Т.Г.Шевченка - геніального поета і художника, духовного батька української нації; А.Ю.Кримського - відомого академіка, вченого філолога; А.І. Криницького - професора зоології.

Зі Звенигородкою пов'язане ім'я російського поета-партизана Д.В. Давидова, якого за сатиричні вірші проти царату було переведено на службу до гусарського полку, розквартированого в нашому місті на початку XIX століття. Бував у нашому місті відомий російський байкар А.С. Крилов. Проїздом, повертаючись з Кам'янки на службу в Кишинів, зупинявся тут О.С. Пушкін.

Революції і зміни суспільно-політичних фор-

мацій, здобутки і втрати - всього довелося пізнати нашому місту. Зі створенням в 1923 році адміністративного району, м.Звенигородка відразу ж визначається районним центром, що дало великий поштовх для його подальшої розбудови і становлення. Створюється, зокрема, Звенигородська машинно-тракторна станція, починає роботу Звенигородський маслозавод.

Мирні плани звенигородців обірвала Велика Вітчизняна війна. Нелегко було заліковувати рани, нанесені місту найжорстокішою і найбільш руйнівною війною в історії людства. Та його жителі - сьоднішні ветерани війни і праці, зробило все, щоб відбудувати місто. І за це їм синівська вдячність, шана і любов.

Звенигородка гордиться не лише своїм славним минулим, а в неї є і сьогоднішня.

Можна розповісти і багато цікавого про більш близьке минуле нашого міста, про людей, які багато зробили для його процвітання. В першу чергу маю назвати сьогодні колишнього голову райвиконкому П.О.Коваленка та колишнього голову міськради М.М.Павленка, які зробили великий внесок в соціально-економічний розвиток Звенигородки.

Що особисто для нас День міста?

Незважаючи на деякі економічні негаразди, ми зуміли втілити в життя намічені плани, розроблені міською радою. Необхідно зазначити, що всі ці позитивні зрушення, що відбулися за цей час в нашому місті, були б неможливі без співпраці всіх гілок влади: районної ради, районної державної адміністрації. Адже Звенигородка місто районного підпорядкування. Тому я реально дивлюся на досягнення. Як приклад тісної співпраці на один результат є фінансування в цьому році по проведенню капітального ремонту доріг міста субвенції з обласного бюджету в сумі 880 тис. грн.

Поточний ремонт асфальтобетонного покриття по проспекту Шевченка, по вулицях Горького, Комінтерна, Кримського, Б. Хмельницького, по провулку Короленка, капітальний ремонт автодороги по вулицях Звенигородській, Бульварній, Комінтерна; поточний ремонт автодороги; по провулку Короленка; по вулицях Дружби, Фрунзе, Гулькіна, Шевченка, Мічурина.

Вперше за останні роки ми стоїмо перед можливістю проведення очищення водосховища Звенигородської ГЕС, яке введено в експлуатацію в 1957 році. Проект розроблений та проходить експертизу.

З особливою гордістю слід відзначити значну подію для міста. Верховною Радою України законодавчо визначенні межі міста, що є показово для території всієї нашої держави, адже тільки одиниці міст мають свої межі. На Черкащині це зроблено вперше. Це значний крок на шляху становлення адміністративного устрою та розвитку міста.

На законодавчому рівні визначено частоту роботи РМ радіо. Залишилися технічні погодження для роботи в нашому просторі радіостанції «Ера». Це перекрес втрачену ланку інформативного забезпечення населення.

Продовжується робота по розширенню комунального кабельного телебачення «Звенигора». Вирішуються деякі питання втілення в життя даного проекту і тому найближчим часом відбудуться зміни для покращення цієї роботи.

Враховуючи реалії сьогоднішнього, триває робо-

та спрямована на вдосконалення очищення нашого міста від побутового сміття. Спільними зусиллями райдержадміністрації та райради зроблено благоустрій та встановлено пам'ятний знак, пов'язаний з Чорнобильською трагедією. Плануємо продовжити роботи по благоустрою всієї зеленої зони вулиці Шевченка, перетворивши її на алею бойової та трудової слави. Зроблено благоустрій зелених насаджень в сквері біля пам'ятника Т.Г. Шевченка, проведено освітлення та встановлено лавочки для відпочинку. Найближчим часом, за наявності коштів, планується доповнити цей сквер дитячою площадкою. Враховуючи значну увагу громадян міста до розвитку фізичної культури нашої молоді, виконкомом міської ради проведено роботи по благоустрою спортивного майданчика в районі районної лікарні. Розроблено кошторис та технічний проект на реконструкцію пішохідного мосту через р. Гнилий Тікач в районі школи № 5. Передано в обласний відділ МНС всі необхідні документи.

Продовжуються роботи по освітленню вулиць міста. Сьогодні протяжність лінії складає 71 км.

Міськвиконкомом продовжується робота на втілення в життя програми по реформуванню і розвитку житлово-комунального господарства. Зарас завершено реконструкцію котельні по вулиці Шевченка, 27-6 та вулиці Кримського. На реалізацію зазначеної програми за рахунок всіх джерел фінансування витрачено 5 240 тис. грн.. Міська рада виділила кошти на умовах співфінансування в сумі 450 тис. грн..

Продовжуються роботи по заміні теплових мереж по котельні вулиці П'юнерській, 79 протяжністю 700м. На даний час ведуться роботи по заміні теплотраси з використанням попередньо-ізоляованих труб сучасною теплоізоляцією, такі ж роботи проводяться по проспекту Шевченка та вулиці Енгельса.

Планується змонтувати насосний агрегат для подачі води в місто за новітніми енергозберігаючими технологіями, що дасть економію електроенергії 40 відсотків. Проведено заміну 300 погонних метрів мережі водогону.

З метою покращення надання житлово-комунальних послуг населенню проводимо на даний час реформування підрозділів та комунальних служб міста.

Незважаючи на різні політичні погляди, депутати міської ради, які представляють різні політичні партії, об'єднали свої зусилля для служіння місту та його громаді, для забезпечення поступового соціально-економічного розвитку міста, вирішення соціальних питань при конструктивній співпраці та взаємній вимогливості, налаштували себе на конкретну роботу, націлену на конкретний результат, що в свою чергу позитивно вплинуло на діяльність міської ради, забезпечуючи врахування інтересів широкого загалу громадянськості та демократично ухвалених рішень.

Як міський голова, я щиро вдячний депутатам міської, районної рад, головам райдержадміністрації та районної ради за їхнє розуміння, підтримку, плідну співпрацю, взаємопідтримку в спільній праці на покращення добробуту жителів нашого міста.

Свято міста - це завжди радість, світла сподівка в його історії.

Тож бажаю жителям рідного міста, гостям міста добра, щастя, миру, злагоди і взаєморозуміння.

Видання здійснене за підтримки голови Звенигородської районної державної адміністрації Володимира Миколайовича Попка, голови районної ради Сергія Яковича Пащенко, Звенигородського міського голови Олександра Яковича Саєнка.

Спадщина

1-2 (7-8) 2009

**Науково-популярний краєзнавчий журнал
для вчителів, учнів, студентів, краєзнавців**

Засновник:

відділ культури і туризму
Звенигородської
районної державної адміністрації.
Свідоцтво про державну реєстрацію
ЧС №439 від 26.08.2004

Редколегія:

Н.І.Писар —

начальник відділу культури і туризму
райдержадміністрації.

С.С.Лячинський —

науковий співробітник районного краєз-
навчого музею, член Національної
спілки журналістів України.

О.М.Наріжна —

директор Звенигородського районного
краєзнавчого музею.

Г.П.Петрушевець —

методист райметодкабінету відділу
освіти райдержадміністрації.

О.Р.Рябова —

начальник архівного відділу районної
державної адміністрації.

Т.С.Рябова —

секретар президії районної ради вете-
ранів, член Національної спілки журна-
лістів України.

Редакція:

Редактор **Станіслав Лячинський**.
Відповідальний секретар **Олена Наріжна**.
Літпрацівник **Таміла Рябова**.

Комп'ютерна верстка

Колажі **Андрій Неумитий**.

Редакція працює на
громадських засадах.

Адреса редакції:

Звенигородський районний
краєзнавчий музей,
вул. Вячеслава Чорновола, 41,
20200 м.Звенигородка,
Черкаської області.

Здано до набору 09.08.09. Підп. до
друку 20.09.09. Формат 60х84/8. Папір
офсетний. Друк офсетний. Умовн. друк.
арк. 4,65. Обл. вид. арк. 7,65. Тираж
1000. Зам.759 .

Звенигородське комунальне
видавничо-поліграфічне підприємство.
20200, м.Звенигородка,
вул. Софії Терещенко,28.

ЗМІСТ

НА ПЕРЕХРЕСТІ СТОЛІТЬ

Олександр САЄНКО, міський голова.

На перехресті століть

Станіслав ЛЯЧИНСЬКИЙ, науковий співробітник Звенигородсь-
кого районного краєзнавчого музею, член Національної спілки
журналістів України.

Звенигора...Звенигород...Звенигородка... 2

Андрій ПАСЛАВСЬКИЙ, студент Київського Національного
університету імені Тараса Шевченка.

Стратегічне значення Звенигородки в історії Середньої Надніпрянщини 11

Володимир Кучер, Головний спеціаліст районної ради з
питань комунального майна, планування та виконання бюджету

Моя Звенигородка 23

ДОКУМЕНТИ

Постанова Верховної Ради 33

План зовнішньої межі міста Звенигородка 34

НАША КНИГАРНЯ 35

РЕТРО ФОТО

Поштові листівки та світлини із фондів Звенигородського районного краєзнавчого музею 37

Архітектор Вільям Гесте

Звенигора... Звенигород... Звенигородка...

Станіслав ЛЯЧИНСЬКИЙ, науковий співробітник Звенигородського районного краєзнавчого музею.

член Національної спілки журналістів України

В самому імені нашого міста чути відгомін віків. Цей край здавна був свідком багатьох історичних подій. Тут праслов'янські громади творили державність Київської Русі. Для оборони від кочівників вивершувались Змієві вали, будувались сторожові укріплення.

Київська Русь. За тих часів територія прадавньої Звенигородщини була південним порубіжжям князівської держави. Систему оборонних

сходу, від Поросся, перед спуском в долину - круті яри, на верхів'ях яких стоїть Звенигора.

Тут, на виході до третьої тераси річки, біля пануючих висот, які біля Звенигори сягають 224 метри, що вище майже на сто метрів урізу води та прируслової заплави, самою природою було створено зручне місце для укріпленого пункту оборони краю.

Відокремлена від південно-східного підвищення і оточена болотистою низиною з півночі і заходу, Звенигора була важко доступною місциною. Гнилий Тікич відмежовував із заходу прилеглі околиці, понад ним тяглися прадавні ліси. З південного боку дістатись Звенигори теж нелегко. Байраки річки Погибної, з виникненням назви якої пов'язаний переказ про сутичку з татарами, та струмка Безименка, були порослі лісами і лозами і відмежовували з півдня урочище Стрілиця, на північно-західному схилі якого і височіла Звенигора.

Вся подальша історія Звенигороду, Звенигородського замку, як немирущого птаха Фенікса. Відроджувався, поставав з руїн і згарищ.

1240 рік. Монголо-татарські орди хана Батия руйнують південні замки Київської Русі, спалюють Київ. Знищення зазнав і Звенигород - порівнюючи невеликий, сторожовий замок з прилеглими осадами.

1363 рік. Не минуло і півтори сотні років, як Звенигородський замок був відновлений, бо, як пише М.Стрийковський в «Хроніці» на той час литовський князь Ольгерд після битви з татарами під Синіми Вода-

литовського князя Вітовта, після Кревської унії 1385 року, йде утверджувати литовську владу на Середній Наддніпрянщині князь Скиригайло. Ось, як про це розповідає «Супрасльський список»: ... «сам же князь великий Витовт, поїде на подольську землю, а князю Скиригайлу, повели йти ис Києва ко Черкасомь ко Звенигороду, князь же Скиригайло, Божею допомогою великого князя Витовта повелениемъ, взя Черкасы и Звенигород, и возвратиса паки ко Киеву...» (1)

1411 року невдовзі після Грюнвальдської битви Владислав Ягайло відвідує південні володіння, спускаючись човнами від Києва по Дніпру до Канева і Черкас, а потім іде до Звенигороду, Соколівки і до Брацлава. (2)

1482 року кримський хан Менглі-Гірей з своєю ордою руйнує південні замки і грабує Київ, захопивши перед цим Дашів (сучасний Очаків) - фортецю, засновану ще в 1420 році литовським князем Вітовтом. Татари спалили і Звенигород, і край стали називати «Звенигородською пустинею».

Та в XVI столітті польські королі активно поширюють експансію на південний схід. Стратегічне значення Звенигородського замку було незаперечним і його відновлюють.

1545 року. Відбулося відновлення Звенигородського замку, від якого розпочалася і забудова сучасного міста Звенигородки: «... в час панування найяснішого попередника Нашого Зигмунда Августа, короля Польського, Великого князя Литовського,

споруд можна бачити на Лисянщині, де є залишки земляного валу біля сіл Журженці і Хиженці. Південніше подібний вал полишився біля села Моринці. І поряд з ними стає зрозумілим стратегічне значення Звенигороду.

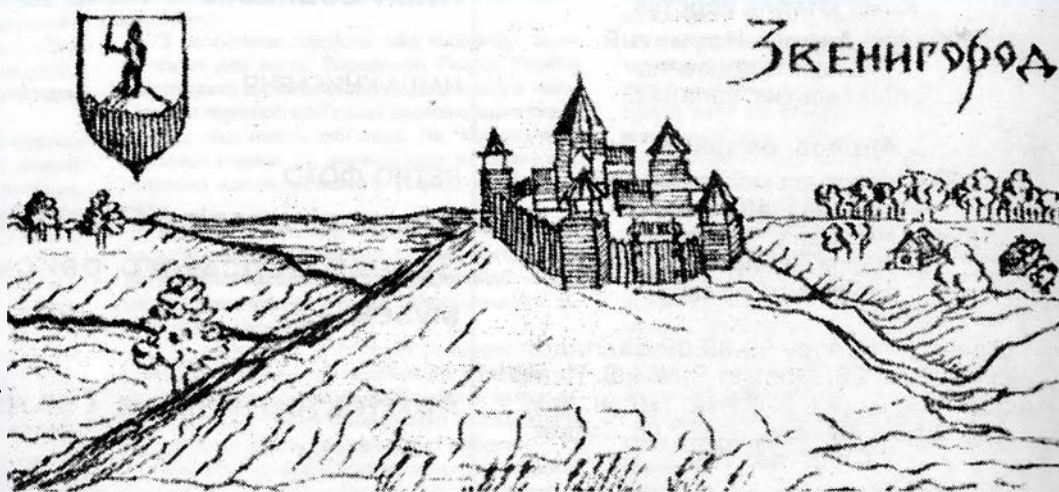
Коли рухатись від Дніпра, від Черкас на захід, то першою серйозною водною перешкодою на цьому шляху - долини річок Гнилий і Гірський Тікичі, які в давнину були повноводнішими. Від півночі Рось та її притоки течуть переважно з заходу на схід, саме тут проходила перша лінія оборони. Укріплення будувались по лівих берегах Росі і Стугни. А далі на південь висувались сторожові укріплення, як наша Звенигора. Коли підходити до долини Тікичу з північного

ми здобуває права на замки Білоцерківський, Звенигородський та Торговицю.

1394 року. Виконуючи настанови

ревізорами, цим королем визначени-

Продовження на 3 стор.

Звенигора... Звенигород... Звенигородка...

Продовження. Початок на 2 стор.

ми в році тисяча п'ятсот сорок п'ятому, в місті Брацлаві укладений (опис замку) з книг метрик Великого князівства Литовського достовірно скопійований і засвідчуючий, що давній замок Звенигородський з прилеглим містом і різними селами між містами Брацлавом, Черкасами і Каневом в тій Україні розташований, від якого з Брацлава для послів, що ідуть і гінців до Києва підводи надавалися, і замок той з прилеглими осадами через ворогів татар знищений і спустошений зостався і ще в той час не був реставрований. Тому міщани брацлавські через тих же ревізорів до короля Йогомощі прохання склали, аби король їм знову той замок Звенигородський збудував і тим полегшення в наданні підвід учинив » (3).

1557 рік. Відбудова замку в 1545 році сприяла залюдненню краю. Року 1557 місяця квітня, дня 1 Звенигородський замок з прилеглими осадами було включено в Ординацію міст і містечок Великого князівства литовського. Ординація, тобто включення в реєстр, надавало статус міста, яке мало магдебурзьке право, певні податкові пільги та ширші можливості для місцевого самоврядування.

1564 рік. Статут земський для земель і повітів та всіх міст Великого князівства литовського від року 1564, місяця липня дня 1, підтвердив статус міста Звенигородки.

Відновлене місто, яке стали називати Звенигородкою, мало всі міські права і привілеї ще до входження Звенигородщини до складу Речі Посполитої після люблінської унії 1569 року.

Відбудова замків, спорудження фортець особливо поживались після Люблінської унії. Розширюється експансія Речі Посполитої в південно-східному напрямкові на Середній Наддніпрянщині. Року 1592 відбудовується Чигиринський замок, закладається в 1593 році Лисянський замок. Для приваблення людності новоствореним містам надаються широкі привілеї. Так, вже в 1622 році польський король Сигізмунд III Ваза надає місту-фортеці Лисянці магдебурзьке право. Отримують королівські привілеї і ряд інших міст.

В другій половині XVI століття Звенигородка з прилеглими осадами входить до складу Корсунського староства.

1639 року Звенигородка стає центром виокремленого староства-адміністративно-територіальної господарської одиниці в державних володіннях Речі Посполитої.

Але в останній чверті XVIII століття Звенигородку було виключено з складу староства і Звенигородська громада, посилаючись на те, що місто вже раніше користувалося правами вільного міста, порушила клопотання про відновлення Звенигородці втрачених міських прав міського самоврядування - магдебурзького права. Статус вільного міста був вигідний городянам. Зацікавлена на той час в цьому була і королівська влада, яка намагалася хоча б в такий спосіб зберегти авторитет і вплив на українських територіях в останні роки свого панування.

1792 року, місяця квітня, 30 дня польський король Станіслав Август поновив Звенигородці магдебурзьке право і надав йому герб, який зображував Звенигору, оточену довкола частоколом, а на ній стоїть воїн, що тримає в одній руці меч, а в другій щит на якому зображено хрест" (4)

Наприкінці XVIII століття відбуваються політичні події, які вплинули істотно на подальшу історію розвитку міста Звенигородки.

Після третього поділу Польщі для посилення адміністративного впливу Катерина II створила Вознесенське намісництво (1795), останнє після Харківського (1780), Київського і Чернігівського (1781), Катеринославського (1783), Брацлавського, Подільського і Волинського (1793).

До складу Вознесенського намісництва було включено Катеринопільський повіт (містечко одержало назву на честь Катерини II - Калниболото перейменували в Катеринопіль). До складу цього повіту ввійшла Звенигородка з довколишніми селами. Та за указом Павла I від 12 (23 ст.) грудня 1796 року Російську імперію було поділено на губернії, Вознесенське намісництво було ліквідоване. Коли Звенигородщина відійшла до Київської губернії в ході адміністративно-територіальних реформ, їй було надано статус повітового міста. Ось як про це йдеться в доповіді Сенату: «Ныне Киевский Губернатор Милашевич представляет Сенату, что он, обозрев лично назначенные к учреждению Киевской губернии уезды, нашел невыгодным в Екатеринополе быть уездному городу, по низкому и болотистому местоположению, а удобным признает быть оному в Звенигородке, лежащем от Екатеринополя в 15 верстах...» (5). Резолюція Павла I, датована 11 (22 ст.) січня 1798 року, була "Быть по сему".

І стала Звенигородка повітовим містом Російської імперії.

В ході адміністративно-територіальних поділів Звенигородський по-

віт, який входив до складу Київської губернії після розвалу Російської імперії, зазнав чимало змін.

1917, 27 лютого - лютнева демократична революція з Російській імперії.

Формування Вільного козацтва.

1917, березень. Утворення Української Центральної Ради

1917, 10 червня. Проголошення автономії України.

1917, 25 жовтня. /7 листопада/ жовтнева революція - більшовицький переворот в Петрограді.

1917, 7 листопада. Проголошення Української Народної Республіки.

1918, 11 січня. Проголошення Української Народної Республіки - проголошення незалежності (4 - й універсал).

1918. Проголошено гетьманат України, Гетьманом обрано Павла Скоропадського.

1918, 14 грудня. Гетьманат перестає існувати.

1918, 18 грудня. Проголошено владу Директорії.

1919, 6 січня. Утворення Української Соціалістичної Радянської республіки.

1919, 13 квітня. З'їзд рад в Звенигородці (меморіальна дошка на колишньому комерційному училищі).

1922, 30 грудня. Утворення СРСР Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

1923 рік. Реформою від 7 березня 1923 року прийнята нова система ділення адміністративних одиниць. Повіти і волості замінені округами і районами. Створено Звенигородський район, який входив до складу Шевченківської округи. Київської губернії.

1925 рік. З червня 1925 року Київська губернія ліквідована і Звенигородський район ввійшов в Уманський округ.

1932 рік. 9 лютого 1932 року було створено Київську область, до складу якої ввійшов Звенигородський район.

1938 рік. В ході попередніх адміністративно-територіальних реформ Звенигородка втратила статус міста - воно було названо селищем. Але в 1938 році статус міста Звенигородці було повернуто. Принагідно згадаємо, що тоді ж знову містами стали Богуслав, Корсунь (нині Корсунь-Шевченківський), Тальне, Шпола та ряд інших прадавніх міст України, як наприклад, Богуслав. І досі ще не мають статус міст Лисянка та Катеринопіль (Калниболото).

Продовження на 4 стор.

Звенигора... Звенигород... Звенигородка...

Продовження. Початок на 3 стор.

1941, 29 липня. Початок німецької окупації Звенигородки.

1944, 28 січня. Звільнення Звенигородки від німецьких окупантів в ході Корсунь-Шевченківської битви.

1954 рік. Звенигородський район входить до складу Черкаської області, утвореної 7 січня 1954 року.

1991, 24 серпня. Проголошено Незалежність України.

2001 рік. Постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 року Звенигородку включено в Список історичних населених місць України.

2003 рік. Звенигородка стає членом Асоціації міст України, та громад.

2009 рік, 4 червня. Постановою Верховної Ради України встановлені нові межі міста Звенигородка.

Південні кордони Київської Русі зазнавали постійних нападів кочових народів: печенігів, половців, татарів, монголів. І на порубіжжях Русі будувались міста-фортеці, вивершувались оборонні вали. Чимало славних назв тих укріплень зберегли давні літописи: Канів, Родень, Воїнь, Богуслав, Біла Церква, Корсунь, Звенигород, Черкаси.

Не раз палили ці міста ворожі навали. Та з вогню і попелу вставали знову фортеці русичів.

Згодом південні фортеці стають опорними пунктами поширення експансії литовських князів. Захоплення південних укріплень на порубіжжях було одним із стратегічних завдань литовських військ. Як бачимо з давніх літописів, беручи під контроль древні укріплення, литовські князі розширювали сфери впливу. Після перемоги в битві під Синіми Водами литовські війська доходять до Чорного моря, де князь Вітовт вже в 1420 році заснував фортецю Дашів /Очаків/.

Новий етап будівництва фортець-укріплень в нашому краї розпочався, коли вже Річ Посполита, об'єднана Польсько-Литовська держава, стурбована нападами з півдня, взялася не тільки ревно відновлювати стародавні замки-фортеці, а й будувати нові. На картах Гйом Левассер де Боплана, які були складені в першій третині XVII століття, позначено велику кількість як давніх укріплених міст, так і відновлених, і новозбудованих.

За часів Київської Русі при зведенні оборонних споруд широко використовувалися природні матеріали. Копали рови, насипали вали, все довкола обставляли частоколом, переважно з дубових колод. Стіни будов були рублені з дерева з бійницями. Споруджувалася надбрамна вежа та місток через рів пе-

ред нею. Ворота теж мали дашок або надбрамну галерею, щоб стоячи там воїни могли контролювати підходи до воріт. Більшість укріплень були дерев'яні і їх стиль визначався рисами дерев'яної архітектури. Оборонні вежі були, як правило, квадратні, покриті простим наметовим дахом із гонти або драниць. Інколи покрівля мала невеликий злам.

Крім наріжних оборонних веж, будували ще й вежі брами, через які проходили до замку, фортеці чи навіть міста. Згадаймо лише Золоті ворота Києва. Мости через рів могли підійматись і додатково прикривати ворота.

Іноді зруби замку чи замкових споруд обмазували глиною, що надавало їм більш ошатного вигляду. Використовувалося і природне каміння та цегла.

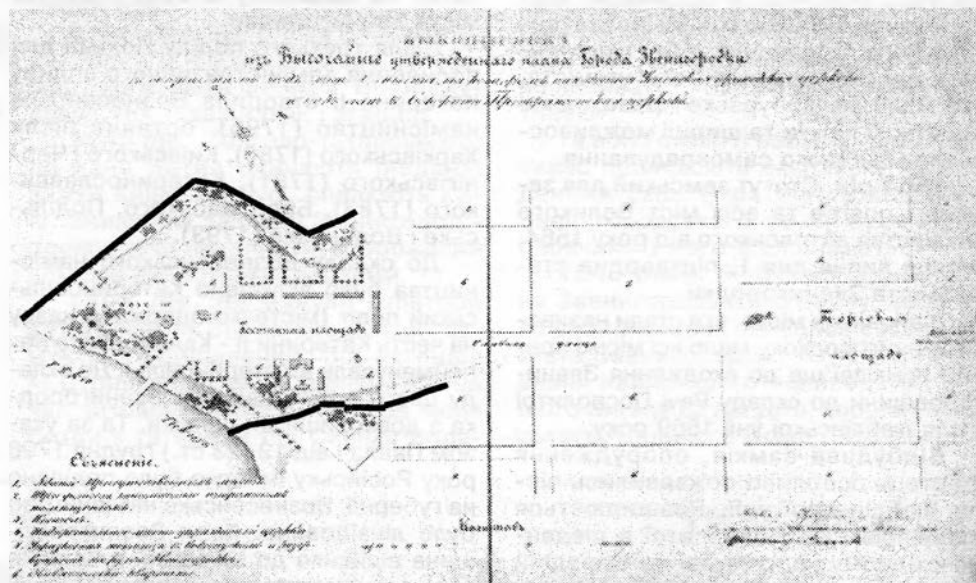
Археологічні дослідження, проведені на Звенигорі в 1983 році Дніпровською древньо-руською експедицією під керівництвом П.П.Толочка, виявили на Звенигорі велику кількість каміння, змішаного з перепаленою глиною і по-

дженням легенд і переказів про Звенигору та Звенигородський укріплений замок.

Древній Звенигородський замок біля села Гудзівки на Звенигорі захищав дальні підходи до переправ через Гнилий Тікич Новий замок, відновлений в 1545 році, був споруджений біля самих переправ та бродів через річку. Тут було добре враховано водні перешкоди та особливості рельєфу. Із заходу територія замку відмежовувалася річкою Гнилий Тікич; із північного сходу і півночі - річкою Звенигородкою, яка робить тут згин і тече досить глибоким ярмом крутими і каменистими берегами; з півдня - глибока балка, по дну якої теж тече струмок.

Цю характерну особливість розташування давнього центру міста відзначав Л.Похилевич: «Звенигородка, город... Расположен при речке Гнилом Тикиче, при впадении в оный двух ручьев: Звенигородки и Погибной».

Якими були на той час замки Середньої Наддніпрянщини, можна суди-

Старе замчище. Схема давнього центру міста Звенигородки. Як бачимо, територія замчища являла собою майже правильний п'ятикутник, який тільки зі сходу не мав природних перешкод.

пелом, перепаленим ґрунтом, які покривають вершину Звенигори. Це залишки будови, зруйнованої внаслідок великої пожежі. Було знайдено кам'яне ядро діаметром понад 20 сантиметрів, наконечники арбалетних стріл.

Уламки кераміки, наконечники стріл, нумізматичні знахідки, серед яких для датування цікава срібна монета часів Казимира III - краківський грош, дають досить широкий діапазон датування знахідок - від XII до XIV і навіть XV століть. Все це може служити археологічним підтвер-

ти з їх описів. Зауважимо, що на відміну від Подільських замків - величних фортець Кам'янець, Хотин, Меджибож та інших, замки нашого краю були дерев'яно-земляними укріпленнями для утримання козацьких сторожових залог. Тому до нашого часу жоден з них не зберігся. Маємо тільки в різних джерелах або документальні свідчення описів державних ревізорів, або записи подорожніх, які в різні часи відвідували Україну.

Продовження на 5 стор.

Звенигора... Звенигород... Звенигородка...

Продовження. Початок на 4 стор.

ПОДОРОЖНІ НОТАТКИ ПАВЛА ХАЛЕБСЬКОГО /АЛЕППСЬКОГО/, 1654 РІК.

Наступного дня вранці, у суботу 10 червня /20 червня за новим стилем, 1654 року/, ми під'їхали до берега великої ріки Дністер, яка розмежовує країну молдавську з країною козаків.

...Починаючи з Валахії і Молдавії, у країні козаків і землі московській усі шляхи проходять через середину міст і сіл, причому подорожній вступає в одні ворота і виходить через другі...

Кожне місто неодмінно має три дерев'яні стіни, які добре утримуються, зовнішня зв'язана з окремими частин, щоб кіннота не могла увірватися, дві інші, з ровами між ними, споруджено всередині міста. Неодмінно буває фортеця з гарматами, отож на випадок, коли мешканці будуть переможені ворогом, котрий прорветься крізь усі три стіни, то вони можуть зайти до фортеці, і в ній оборонятися. Біля міської стіни велике озеро води, широченний рів і дорога проходить через нього по вузькому мосту. Під час небезпеки міст руйнують і тому не бояться ворога.

...Після цього ми рушили /від Орадівки пр. ред./, зробивши ще дві милі /бл. 15 км/, прибули у велике місто, поділене на три фортеці, з них кожна на одній стороні. Третє з цих укріплень являє величезну дерев'яну цитадель на узвишші, яку нині будують знову, укріплюють міцними вежами і ставлять гармати. Ім'я міста Умань.

...У місті дев'ять чудових церков з високими банями: в ім'я Воскресіння, Вознесення, св. Трійці, Різдва Богородиці, Успення, св. Михайла, св. Миколи, Воздвиження Хреста, а також на честь Великодня, бо це місто було центром округи...

Ми виїхали з Умані... Ми зробили одну милю і прибули в інше місто з укріпленнями і цитаделлю на ім'я Краснополька... Відвідавши церкву св. Михайла, ми відразу поїхали і, зробивши ще милю, увечері на п'яту неділю по п'ятидесятниці прибули у велике місто з трьома лініями укріплень і трьома замками на ім'я Маньківка. Воно має чотири великих ставки, будинки його чудові, гарні, вони належали євреям і вірменам. У ньому чотири церкви: в ім'я Спасу Господнього, св. Михайла, владичиці і св. Школи. За містом є монастир, котрий тепер будують знову.

...Що ж до палат Калиновського /Мартин Калиновський, з 1651 року - великий коронний гетьман, польський магнат, мав великі земельні володіння на Україні. Загинув в Батозькій битві 1352 року/, то вони стоять на околиці міста і видно їх з великої відстані з причин своєї висоти. Між ними і містечками велика ріка і величезний ставок з мостом. Палати являють собою фортецю на вершині високого пагорба, круг них великий рів і дерев'яна стіна, зовнішня зв'язана із кілків проти нападу кінноти, а друга, внутрішня, суцільна.

Перед брамою стоять великі гармати, а над брамними стовпами з обох боків малі гармати. По окружності фортеці зведено міцні дерев'яні вежі. Посеред двору є просторий майдан, у передній стороні якого височить чудова будівля - палац, весь із міцного вогнетривкого дерева, гладенько обтесаного з чотирьох боків, відполірованого і геть суцільного, так що непомітні склейки, а подумаєш, що весь дім чи стіна з одного шматка в довжину і ширину. Довжина кожної дошки чи чотирикутного бруса п'ятдесят ліктів /лікоть - 0,45 - 0,47 м/ і більше за нашими вимірами, а заввишки чотири лікті. По всьому величезно-

му палацу з кожного боку чотири таких брусів лежать уздовж один на одному до стелі. В цій будівлі багато приміщень, над якими ще є кімнати поверхами, один на другому. Що ж до вогнищ і печей, тобто місць для вогню у зимову пору, то вони величезні і заввишки набагато більші від кипарисів, сягають аж до верхнього поверху і вельми широкі. Поблизу цього палацу є величезні конюшні.

Уставши вранці у понеділок 19 червня, ми проїхали дві милі й прибули в інше, велике місто /Буки/, яке лежить між горами, з укріпленнями і цитаделлю, влаштованою з кручі однієї з гір, з великим озером, яке розлилося в долині, на греблі якого стоять чотири млини з дивовижними рушійними пристроями, як і в усіх інших млинах цих країн: потік води падає згори й обертає зовнішні колеса, а їх вісь крутить млини для подрібнення пшениці. Є також пристрої, котрі рухають м'яля для жита і ячменю, причому товкачі то піднімаються, то опускаються у ступи. Жито вживають розтовченим і подрібненим для викурювання горілки, а ячмінь варять і добувають сік /сусло для пива пр. ред./ Є ще м'яля для льону, який сіють щоб виготовляти з нього сорочки. Між колесами іззовні прилаштовано великі дерев'яні чани, у яких за часів ляхів валяли сукна, після того як вода текла по них протягом багатьох днів.

Невдовзі ми виїхали з цього міста й зробили чотири милі. Увесь наш шлях лежав величезним лісом. Деревя рубали, випалювали коріння, зорювали землю і на тому місці засівали.

...Увечері ми прибули до великого міста теж з укріпленнями, водами і садами, бо ця благославенна країна схожа на гранат за своєю величиною і квітучим станом. Ім'я міста Лисянка. У ньому чотири церкви.

У вівторок, виїхавши з міста, ми проїхали одну велику милю і прибули в інше місто з укріпленнями, новим ровом і ставком на ім'я Медвин. У ньому три церкви: в ім'я владичиці, св. Миколи і св. Георгія. Тут буває ярмарок для купівлі та продажу у свято різдва Іоанна Хрестителя 24 червня.

Вибравшись звідси, ми проїхали ще дві великі милі просторим лісом між двома містами, шляхом вузьким і важким, що йшов долиною.

Через невеликі проміжки шлях перегороджений зв'язаними колодами для перешкоди нападу кінноти. Праворуч та ліворуч видно впорядковані будинки, числом близько трьохсот. На дні долини у них ідуть один за одним до десяти ставків для риби, вода тече з одного ставка в другий, тобто з протоки греблі першого до другого, від другого до третього... На ставках млини, греблі обсажені численними вербами.

...У мешканців дві церкви. Ім'я цього місця Ісайки. Кожен дім оточений садком, огорожа якого утворена з вишень, слив та інших дерев. Земля у них засаджена капустою, морквою, ріпою, петрушкою, латуком та іншою городиною.

...Вибравшись із лісу та вузької дороги, ми проїхали ще одну милю-а всього чотири цього дня - і наблизились до великого міста з укріпленнями і цитаделлю на ім'я Богуслав. Ми переїхали човнами велику річку, названу Рось.

...Що ж до згаданої фортеці Богуслава, то вона дуже сильна, оточена двома стінами, одна всередині другої, і двома ровами. Вежі її численні, і з південного боку вона тягнеться краєм гори. Під нею тече вищезгадана річка /Рось/, з якої стирчать величезні скелі. У фортеці є високі й пишні палаци... (7)

Продовження на 6 стор.

Звенигора... Звенигород... Звенигородка...

Продовження. Початок на 5 стор.

Надзвичайно цінним є опис Черкаського замку 1552 року, опублікований в другому /1991/ та третьому /1992/ випусках науково-популярного збірника "Краєзнавець Черкащини". Саме за ним можемо судити, який вигляд міг мати відроджений 1545 року Звенигородський замок.

"Замок Черкаський рублений з соснового обтесаного дерева, не обліпленим, окрім лише четвертої частини ближчої, яка на той час піском присипана за плотом хворостяним, голим, необмазаним.

Веж 4: три з них совитими /колодами стінами рублені, виведені над стінами. Городень /зруби, засипані землею або камінням/ 29, бланкування /поміст/ на них з підсябиттям /поручнями/. А всі будівлі ті замкові знижені... будинок у тій стіні при землі; комора, сіни, світлиця з комином глиняним, виведені з даху; вікон у будинку тому в замку чотири, а із замку два, всієї тієї стіни від вежі до вежі сажнів /2,234 м/ вісімнадцять з будинком. Від другої вежі до третьої городень 10, а будинок у тій стіні також при землі, світлиці дві, напроти між ними сіни, вікон у замок 4, а із замку два, а кожне вікно людина, на землі стоячи, головою досягти може, всієї тієї стіни вздовж сажнів 45 з будинком.

Від третьої вежі до четвертої городень 8, сажнів уздовж 45, в від четвертої вежі назад до першої, яка на воротах, городень також 8, сажнів 25.

Просторість замку вздовж сажнів 30, а впоперек від стіни, яка від Дніпра, до рову, який тепер у замку, а раніше був за стіною старого замку, сажнів 17.

Стоїть замок той Черкаський на горі Дніпровій. "За цим описом "бронь замкова" - (озброєння замку складало: гармат бронзових 4 /одна стара/, серпантинів /легких гармат/ - 4, гаківниць /важких рушниць/ довгих - 7, гаківниць коротших - 29, пищалей - 7, аркебузів - 29. (6)

Замки споруджувалися коштом держави, але надалі їх мало утримувати місцеве населення, користуючись при цьому певними податковими пільгами, маючи право на місцеве самоврядування.

Вигляд замків мало змінювався. Як можемо бачити із подорожніх нотатків Павла Халебського /Алеппського/, зроблених в 1654 роки, десякраз через сто літ після відбудови Звенигородського замку та опису Черкаського. Вони лишалися дерев'яно-земляними укріпленнями,

окопаними ровами.

Замки споруджувалися коштом держави, але надалі їх мало утримувати місцеве населення. Як виглядав Звенигородський замок, можна бачити за люстрацією від 1765 року - описом державних маєтностей, який періодично проводився спеціальними чиновниками - люстраторами, або люстраційними комісіями, які виконували водночас ревізорські функції: "Замок навколо палями дубовими обнесений, біля воріт казарма для козаків і невідьників, землею покрита і на ній башта для сторожі. Напроти воріт - дубом накрита комора з надбудовою, дубова, для оборони від гайдамаків, стайня, ввозня землею покрита".

Мало змінився міський замок до кінця XVIII століття. Опис міста люстраторами від 1789 року розповідає: «Міст на палях допіру від років 8, де ніколи переїзду не було (певно, що використовували броди через Тікич), поставлений, а з мосту йдучи, з лівого боку замок чи двір, навколо палісадом дубовим обставлений. На верху брами надбудовка з ганками і бійницями; при брамі хата козацька, а по лівій стороні резиденція з дерева, вона має покоїв 6 і гардеробок 2, флігель, стайня і т.д. Тут при замку косяол дерев'яний, недалеко поставлений, далі церкви уніатські 2 і казарма для команд з губернії постійних, в 3 хати, дім гауптвахти, броварня, млин, в якому каменів 6, ступ 8, сукновалень пар 4, фольварк і т.д" /8/.

До цього опису Звенигородського замку можна додати ще й опис міста Калниболота /сучасного Катеринополя, зроблений тими ж люстраторами в 1789 році: місто "має двір навколо огорожений палісадом, резиденція, хати для козацької сторожі, землею покрита, дві церкви уніатські, двір для команд постійних, які часто тут зупиняються, посеред ринку шинок, заїжджий будинок і велика ратуша з крамницями, млинів чотири..." /Я.Ілговський, с. 28. (9)

Виходячи з цих описів, можна реконструювати зовнішній вигляд та планування міста Звенигородки в кінці XVIII століття. Давній міст через річку Гнилий Тікич був вище за течією від сучасного мосту. Старожили ще й зараз пригадують залишки пал'яного мосту, які можна було бачити напроти приміщення колишньої бані, за якою ще й зараз зберігся невеликий відрізок брукованого шляху, що виходив до мосту.

Давній замок стояв приблизно на місці теперішнього магазину "Автос-

віт" /проспект Шевченка, 4/. Неподалік від нього, ближче до рогу вулиці Горького, стояв дерев'яний косяол. Неподалік - церкви: Свято-Преображенська (1706 рік), Успенська (1700 рік) і в ім'я зішестя Святого Духа (Троїцька). Точної дати будівництва Троїцької церкви не встановлено. Вона стояла якраз на розі проспекту Шевченка і вулиці Піонерської. Зараз на цьому місці стоїть триповерхове приміщення Звенигородського районного суду (проспект Шевченка, 12-А).

Троїцька церква була збудована десть на початку XVIII століття. Вона ще значилася і в першій чверті XIX століття, але на подальших планах не значиться. Як пише Л.Похилович: "...існувала і третя церква в ім'я Зішестя Святого Духа, поблизу "присутственных мест", позначена окремим пам'ятником..." /тобто десть в середині XIX століття церква вже значилася як "упраздненная"/.

Успенська церква, будівництво якої позначено ще 1700 роком, стояла напроти "Присутственных мест" з іншого боку центральної вулиці, там де зараз двоповерхові будинки (проспект Шевченка, 11, 11-А.)

З примітних споруд того часу можна згадати водяний млин. Там, де зараз через річку Звенигородку перекинуто невеличкий місток (по вулиці 1Травня), була гребля, ставок і водяний млин.

Як бачимо, найпомітнішими спорудами Звенигородки в XVIII столітті були церкви. Старе замчище щільно забудовувалося, всі будівлі тяжили до укріплення, житлові будівлі того часу були, в кращому випадку, звичайні дерев'яні хати обмазані глиною, найчастіше - саманні, з глиняних вальків, соломи, хмизу. Як пише Я.Ілговський: «будинки економії і староства були дуже нетривалі. Якщо навіть власники сіл, дідичі, на Україні не мали звичаю витрачати багато на житлові і господарські будинки, то що говорити про старост, які вважалися за тимчасових власників».

Староство було державною власністю. А вельможне панство вважало за ліпше прогулювати гроші у Варшаві чи будь де інде. Принагідно згадаймо, що останній Звенигородський староста Фелікс Солтик був призначений за королівським привілеєм в 1760 року. Був він полковник панцерний, Кавалер Ордена Лева Ренського. Року 1788 він вмирає у Варшаві і за указом королівським староство

Продовження на 7 стор.

Звенигора... Звенигород... Звенигородка...

Продовження. Початок на 2 стор.

переходить у довічну власність його вдови Соломії Солтик. Та, як розповідає Я. Ілговський, жила вона в "палаціку", що стояв на правому березі Гнилого Тікичу, неподалік від мосту, напроти костьолу. Був він звичайною, типовою для українського народного будівництва хатою, зліпленою із глини і хмизу. Щоправда, він мав декілька "покоїв", що вирізняло його з-поміж інших звичайних хат".

Варто згадати ще про одну особливість Звенигородки як міста, які стояли на шляху від Дніпра до Поділля. Посли, гінці, купці та інший подорожній люд не обминали цю осаду. А пункт десятний ординації добр королівських у Великому князівстві Литовському, прийнятий в 1557 року, вказував "що з всіх тих міст кожному обивателєві вільно своїх корчм і шинків в місті мати, податок, капщизною званий, на скарб королівський виплачувати повинен..." (10)

Археологічні знахідки зроблені В.Мициком 1989 - 2002 року та А. Паславським 2007 - 2008 років, визначили навіть кілька місць, де стояли такі заклади. Подвір'я будинку № 10, ріг проспекту Шевченка (біля філії кіно-відеопрокату) та двори будинків № 19, 21. Знахідки зроблені в ході земляних робіт при спорудженні будинку районного суду, прокладанні газових траншей, та риття котловану і фундаментів не дали змоги з усією повнотою вивчити характер забудов, але уламки штофного скла, чарки, чайники, рубані кістки тварин-свиней, курей, свідчать – закладів громадського харчування (мовлячи сучасною термінологією) в стародавній Звенигородці і в XVI і в XVII, і в XVIII столітті вистачало. Ця традиція продовжується й досі.

Коли Звенигородка стала повітовим містом, починається впорядкування її забудови. В Російській імперії ще 1768 року було видано указ «Про виконання для всіх міст, їхніх будівель і вулиць спеціальних планів по кожній губернії окремо».

Вже в 1808 році було складено "Геометрический спеціальний план Киевской губернии поветового города Звенигородки с показанием сколько и какой именно земли назначено под черту городского строения, сколько в выгоду оному городу и для государственных надобностей. Сочинен 1808-го года".

На цьому плані контури майбутніх кварталів нанесені сіткою на вже існуюче на той час хаотичне і нерегу-

лярне розміщення кутків міста. Визначено межі забудови міста, позначено хутори та урочища. Всього під двори виділялося 978 ділянок в трьох визначених місцях забудови: №1 - 232, №2-333, №3-413.

З плану 1808 року бачимо, що було відведено земельну ділянку під будівництво адміністративних будинків. Саме тоді зводиться будинок «присутственных мест».

"Присутственными местами" називалися службові приміщення де розміщувалися державні установи: військові, податні, селянські, губернські, по земських і міських справах. Про цей будинок згадує І.М.Долгорукий в своєму щоденнику, коли він проїздив через наше місто в 1810 році: "во всем городе один только каменный дом, занимаемый присутственными местами, может быть назван зданием" пише він. (11)

Цей двоповерховий будинок виходив фасадом на проспекту центральну вулицю міста. Дві короткі бічні прибудови надають йому в плані форму низької літери «П». По фасаді на першому поверсі мав шість вікон, прикрашених широкими, з розгорнутих віялом прямокутників, пілястрами. В центрі симетрії будинку - вхідні двері, досить вузькі, з півкровою аркою. На другому поверсі - сім вікон, облямованих масивними прямокутними пілястрами.

Перший поверх будинку, характерного для класичного стилю того часу, був оздоблений рустовкою - декоративною обробкою штукатуркою поверхні стіни, імітуючи кладку стіни з великих кам'яних блоків. Попід дахом йшов декоративний зубцований карниз, другий широкий карниз розмежовував поверхи.

Стіни зведені з цегли старого формату - 6х3х1,5 вершка, що складало 27 x 13 x 6,5 сантиметра. Часто вироблялася вона в пів-товщини проти звичайної, так звана плитка або лещадка. Таку напів-форматну цеглу часто використовували у Звенигородці на початку XIX століття. Так дослідження розмірів цеглин часом дає можливість порівнювати дати спорудження тих чи інших будівель.

Біля "присутственных мест" стояли і тюремні флігелі, які не збереглися. А сам будинок «присутствія» один з не багатьох точно датованих в нашому місті, має свою цікаву, часом трагічну історію.

Потужні стіни і коридорне планування споруди були використані для розміщення тут в'язниці. В роки німецької окупації тут утримувалися тисячі в'язнів. Сотні розстріляли в Діб-

рові і Лаптевій леваді, тисячі відправлено на примусові роботи в Німеччину. В повоєнні роки в'язниця тут була до середини 50-х років. Щоранку вантажівки вивозили в'язнів на будівництво нового шахтарського селища. Наприкінці 50-х років тут розміщувався бондарно-тарний цех Звенигородського плодокомбінату; згодом - районний архів і відділення Кінопрокату. Зараз тут Звенигородська територіальна філія по прокату кіно-відеофільмів КП "Черкасиоблкіно".

В середині, 60-х років XX століття будинок був відремонтований і перебудований. Зовні стіни облицьовані, керамічною плиткою, закладено фасадні вхідні двері, згладжено карнизи і пілястри над вікнами, і він істотно змінив свій попередній вигляд. А в роки перебудови було закладено вікна першого поверху. Окрім того, нашарування ґрунту за двісті років майже зовсім сховали цоколь і споруда видається нижчою. Важко тепер впізнати колишнє "присутствіє" в цьому будинку, який втратив свій первісний вигляд.

Згадаймо про ще одну давню споруду в Звенигородці, про яку маємо точне датування.

Тоді ж завершилось будівництво римо-католицького костьолу, яке було розпочато з волі останньої старостини Звенигородської Соломії Солтик і завершено по смерті в 1808 році згідно з її заповітом.

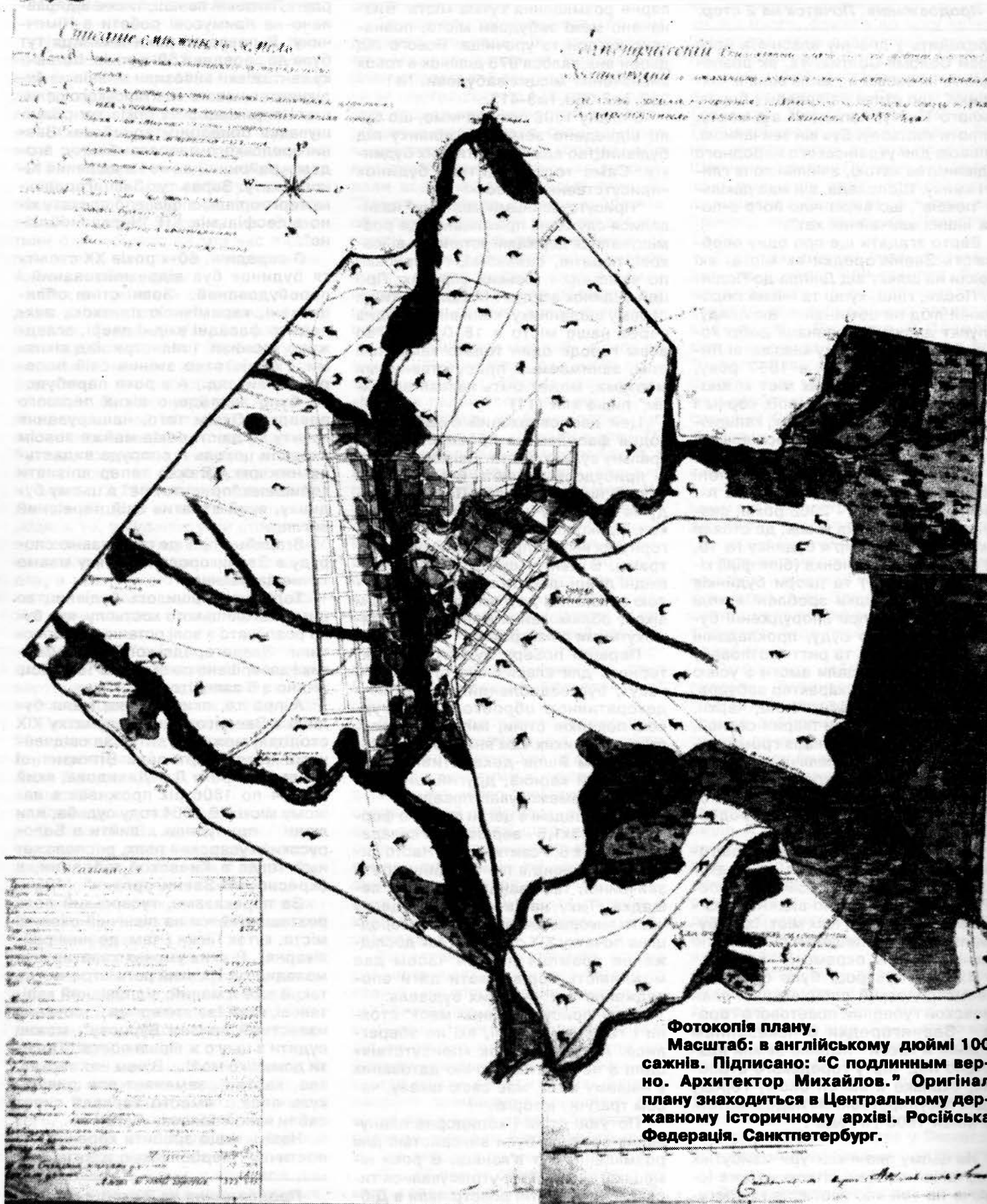
А про те, який вигляд мали будівлі в Звенигородці на початку XIX століття, можна судити і за свідченнями поета-партизана Вітчизняної війни 1812 року Д.В.Давидова, який з 1804 по 1806 рік проживав в нашому місті. "В 1804 году судьба, или люди... принудили... выйти в Белорусский гусарский полк, расположенный тогда в Киевской губернии, в окрестностях Звенигородки". (12)

За переказами, гусарський полк розташовувався на північній околиці міста, куток Піски (там, де нині райлікарня). В яких умовах квартирував молодий гусарський ротмістр, чин не такий вже й малий, відповідний капітанові, який "за это время ... сочинил известный призыв Бурцову", можна судити з цього ж вірша поета: "Посети домишко мой!... В нем нет зеркал, ваз, картин...заменяет все диваны куль овса... вместо зеркала сияет сабли ясной полоса..." (13)

Навіть якщо зробити корекцію на поетичну гіперболізацію жартівника

Продовження на 9 стор.

Звенигора... Звенигород... Звенигородка...

Звенигора... Звенигород... Звенигородка...

Продовження. Початок на 7 стор.

-гусара, все ж висновок напрошується один: Звенигородка тих часів тільки й того що назву мала «уездного города». І стає зрозуміло, чому саме сюди, фактично в заслання, був відправлений служити поет Денис Давидов. Сатиричні вірші ніколи не подобались можновладцям. І саме за написання їх Д. Давидов був виведений зі складу привілейованого кавалергардського полку, розквартированого в столиці, Петербурзі, і відправлений в повітову Звенигородку, яка ще тільки з невеликого містечка ставала центром Звенигородського повіту.

Звенигородка не відразу визначалася як повітовий центр. Після приєднання Правобережної України до Російської імперії «при учреждении русским правительством в том пограничном краю губерний и в них уездных городов, староство Звенигородское было расширено и наименовано поветом. Поветовым городом временно было избрано было местечко Калниболота, переименованное тогда во имя Императрицы Екатеринополем...» (14).

Як вже згадувалося, 11 січня 1798 року Павлом І було затверджено рішення про надання Звенигородці статусу повітового міста.

Одним із перших кроків нової влади було впорядкування забудови. До початку XIX століття Звенигородка заселялася за долино-яржуним типом забудови біля долини Гнилого Тікича та балок і долин його приток. Такий тип забудови є найбільш характерним і нині для більшості населених пунктів нашої місцевості. План 1808 року передбачав регулярну, квартальну забудову міста. Так Звенигородка стала одним з перших повітових міст Правобережної України, які почали вести забудову згідно перспективних проектів.

Загальні принципи забудови тогочасних повітових містечок були досить усталені. І в Черкасах, і в Звенигородці, одним з перших і найбільших будинків - двоповерховим з цегли - була повітова тюрма та духовне училище». В Черкаському обласному архіві є ситуаційний план старого міста Черкас, датований 1815 роком, на який нанесено чітку схему прямокутних кварталів. Цей же план опублікований в нарисі про Черкаси О.Тканком і С.Найденком. (15)

Отже, можна відзначити, що для Звенигородки попередній начерк забудови міста зроблено навіть раніше ніж для Черкас - в 1808 році.

Вже року 1826 для Звенигородки, Черкас і Чигирини було розроблено нові генеральні проекти забудови. Вони були розроблені відомим в той час архітектором В.І.Гесте. Він же ще в 1812 році після пожежі спроектував перепланування Подолу в Києві, з характерною для того часу регулярною, квартальною схемою забудови. Оригінал плану Звенигородки зберігається в Центральному державному історичному архіві в Санкт-Петербурзі, Черкас - в Центральному державному архіві Військово-Морського Флоту, там же.

Про те, що ці проекти готувалися за відповідними канонами того часу, свідчить схожість проектів за основними елементами структури міста, і пропорції сторін кварталів, їх співвідношення до довжини і ширини, паралельність вулиць і їх ширина, загальна орієнтація до сторін світу.

Проект 1826 року був характерний для епохи суворої геометрії миколаївських військових поселень і міст. Він недостатньо враховував умови рельєфу і вже існуючий характер забудови. Проте, новий проект певною мірою свідчить і про недостатню обізнаність автора з характером рельєфу, особливостями розміщення міста в природі. На ньому навіть неправильно позначено напрямок течії Гнилого Тікичу.

Проте, новий проект мав ряд позитивних сторін. Лице міста - геометрія вулиць і площ. І тут нашій Звенигородці пощастило. Як би там не втілювався проект в забудову, наше місто і до сьогодні має чітко виражену регулярну забудову, прямі широкі вулиці, які дають можливість розвивати забудову, прокладаючи комунальні комунікації. Проект забезпечував забудову з широкими вулицями, просторими площами, визначеними місцями державних установ і храмів, торговельними площадками. І все це в законах строгої симетрії, суворого розпорядку, властиві класицизму, який навіть нехтував природними умовами, особливостями рельєфу. Центр міста зв'язувався з його окремими частинами прямими вулицями, що сприяло загальному впорядкуванню.

Особливістю проекту 1826 року було те, що наслідуючи столичну Петербурзьку схему розташування вулиць, до центральної гостинної площі радіально сходяться головні проспектна вулиця, і сюди ж тягнеться загальний напрямок головних вулиць північної, західної і південної околиці. В західній і південній частині міста вулиці орієнтовано з півночі на південь, майже так само витриманий

цей напрямок і на північній околиці. В центральній же частині міста вулиці розміщені під кутом в 30 градусів до меридіонального напрямку і йдуть з північного заходу на південний схід (паралельні проспектній вулиці), що зумовлює певною мірою кращі умови освітлення та загальне сходження вулиць до історичного центру міста - старого замчища.

Як можна судити з плану 1826 року, розмір кварталів визначався в 100-115 сажнів в довжину і 70 сажнів в ширину, що складає відповідно в метричній системі близько 220-250 і 150 метрів (приймаючи старий російський сажень 216 сантиметрів, адже сажень в 213,36 сантиметра був узаконений указом лише в 1835 році). Наведені розміри кварталів, як показують сучасні виміри, не завжди суворо витримувались в силу умов рельєфу, крутих берегів річок, що протікають територією міста. Дарма зараз шукати точну метричну розміреність в обрисах кварталів двохсторінного періоду забудови міста. Але загальні пропорції і розміщення кварталів Звенигородки, збереглися і до цього часу і служать основою для проектування дальшого розвитку забудови міста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Полное собрание русских летописей, т. 17, М., 1907. стр. 80.
2. Ilgovski J/ Ostotnia staroscina Zvinoqrodska. - Krakow, 1888.
3. Архив Юго-Западной России. Часть пятая. Акты о городах. Т.1. К., 1869. Привілей міста Звенигородки.
4. Архив Юго-Западной России. Часть пятая. Акты о городах. Т.1. К., 1869. Привілей міста Звенигородки.
5. Полное собрание законов Российской империи. Т. XXV. с. 26-27.
6. Краєзнавець Черкащини. Непийвода Ф.А. Опис Черкаського замку. Черкаси. 1991. 1992.
7. Подано за виданням. Пригоди, подорожі, фантастика - 88.-К.: Молодь 1988. с.с. 43-92.
8. Ilgovski J.
9. Ilgovski J.
10. Привілей міста Звенигородки.
11. Долгорукий И.М. Славны бубны за горами..., Чтение в императорском обществе. М., 1869.
12. Давыдов Д.В. Сочинения. М. 1962.
13. Давыдов Д.В. Сочинения. М. 1962.
14. Историческое обозрение городов Киевской губернии с их окрестностями, Город Звенигородка. К. 1846.
15. Тканко О., Найден О. Черкаси. Короткий опис, - Черкаси. 1958., с. 24.

Звенигора... Звенигород... Звенигородка...

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗВЕНИГОРОДКИ В ЦЕНТРІ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ

Андрій ПАСЛАВСЬКИЙ, студент Київського Національного університету імені Тараса Шевченка.

Правдива любов історика до своєї вітчизни розкривається в суворій правді до свого народу.

(М. Костомаров)

Багатотисячолітня історія України це перш за все історія окремого міста, села, найдрібнішого населеного пункту і неодмінно простого, але щирого українця, який і був творцем історії свого краю. Тому на сьогодні особливий інтерес викликає саме історія "малої батьківщини". Особливо, якщо це Черкащина - славнозвісний козацький край, колиска українського лицарства. Яскраву сторінку серед історії Кобзарського краю займає Звенигородщина. Саме наше місто було одним із перших стратегічно-оборонних пунктів нашої Батьківщини протягом її історії. Виникнувши ще за часів східнослов'янських племен, Звенигородський замок, неодноразово зруйнований і відновлений, захищав населення Черкащини та і всієї України від стародавніх кочових племен, монголо-татар, польсько-литовських загарбників тощо. Він був тим вогнем у серці кожного, який давав надію, який кликав до оборони, підіймав на подвиг. Будучи у серці України, Звенигородщина була найважливішим оборонним форпостом, захисником української людності. Тому інтерес до цієї теми є абсолютно виправданий, а історія краю надзвичайно цікавою. Тому кожен з нас має цікавитися історією свого краю, пишатися тим, що ми українці, черкашани, звенигородці.

Мета - дослідити стратегічне значення Звенигородки на території Середнього Подніпров'я від найдавніших часів до XVII ст.

Виходячи з даної теми визначені основні завдання:

1) охарактеризувати виникнення та розвиток Звени-

городки в додержавний період;

2) висвітлити розвиток оборонного будівництва на території рідного краю в період Київської Русі;

3) здійснити аналіз стратегічного значення Звенигородського замку в період монголо-татарської навали;

4) дослідити життя і розвиток Звенигородки під час польсько-литовської доби на території України;

Хронологічні межі дослідження - дана робота охоплює період від додержавних племен (VI-VII ст.) і до початку XVII ст..

Методологічною основою роботи є принцип історичного пізнання - об'єктивність та історизм.

Основні дослідження - конкретно-історичний, проблемно-хронологічний, порівняльний, комплексний аналіз подій і фактів.

Джерельна база дослідження - при написанні роботи були використані наступні групи джерел: археологічні (залишки поселень, матеріальної культури, зброї), картографічні (карти).

Таким чином, джерельна база дослідження є досить широкою для вивчення даної теми.

Наукова новизна - на сьогодні на території Звенигородщини віднайдена велика кількість джерел (археологічні, картографічні пам'ятки), які дають можливість дослідити невідомі раніше сторінки історії нашого міста, особливо її стратегічного значення. Ці джерела відкривають Звенигородку кожному з нас не лише як місто, а перш за все як оборонну споруду, форпост на шляху ворогів, славу вольницю України.

РОЗДІЛ 1. СЛОВ'ЯНСЬКІ УКРІПЛЕННЯ ДОДЕРЖАВНОГО ПЕРІОДУ

1.1. Змійові вали VII - XII ст..

Відомості про історію краю у VII-XII ст. ми можемо одержати як із археологічних, так і з писемних джерел. Згідно цих даних у цей період у слов'янських племен, що населяли край відбуваються значні зміни у господарському укладі і політичній організації.

Візантійські автори, такі як Псевдо-Кесарій, Іоанн Ефеський, Меандр, писали, що ще з початку VII ст. територію від Дунаю до витоків Дону і Азовського моря заселяли нащадки антів, східні слов'яни, які поділялися на більше десятка племінних об'єднань (1.14). Іноді вони утворювали прототипи держав, зводили укріплені городища та оборонні конструкції.

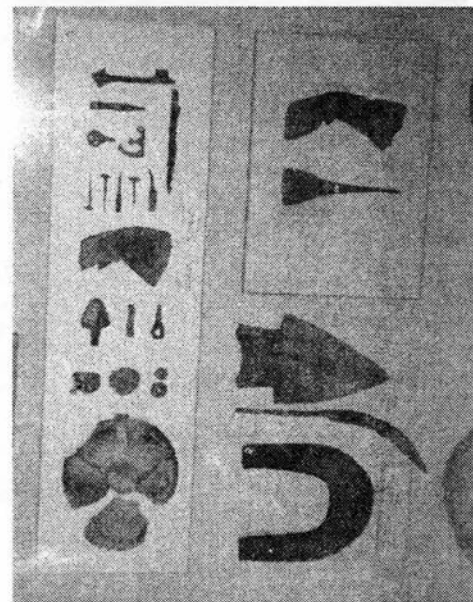
У "Повісті минулих літ" згадується, що племена, які проживали на території Середньої Наддніпрянщини, постійно піддавалися набігам кочових племен з Півдня, особливо печенігів, торків та половців. З того часу там почали

зводитись численні оборонні споруди. Переважали в них змійові вали. Достовірність цих фактів підтверджують згадки в літописах Київської Русі, що далеко не всі змійові вали зведені київськими князями. (1.18) Праслов'янські укріплення, а саме змійові вали, були різних типів: одні мали дерев'яний каркас, а інші були зведені методом поступового заорювання борозен на один бік, від чого і пішла легенда про їх утворення (11.24), датуються вони приблизно IX ст.. Враховуючи розміри валів, стає зрозуміло, що для їх зведення місцеві слов'янські племена мусили об'єднуватись. Існує багато залишків валів і пізнішого періоду, зведених за наказом київських князів, але про них трішки пізніше. Залишки цих валів відомі і на території нашого краю.

РОЗДІЛ 2. ЗВЕНИГОРОДКА - ПІВДЕННЕ ПОРУБІЖЖЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ.

2.1. Будівництво нових оборонних споруд часів Володимира Великого і Ярослава Мудрого.

Починаючи з IX ст. нова слов'янсь-

Знахідки часів Київської Русі

ка держава з центром у Києві починає стрімко збільшуватись і зміцнюватись. Вона розвивалась як потен

Продовження на 12 стор.

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗВЕНИГОРОДКИ В ЦЕНТРІ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ

Продовження. Початок на 11 стор.

ціальна імперія: мирним або збройним шляхом підкорювала (об'єднувала) всі навколишні племена. Кордони держави стрімко розширювались в усіх напрямках, крім півдня. Там були кочівники, які не вели осілий спосіб життя і нікому не хотіли підкорятися. До того ж вони постійно грабували південні поселення.

Київська Русь, як і інші імперії, потребувала оборонної системи. Цим серйозно почали займатись такі київські князі, як Володимир Великий та Ярослав Мудрий (7.26). Найнапруженішою ситуація була біля південних кордонів, які проходили через Середню Наддніпрянщину. Володимир Великий, а особливо Ярослав Мудрий вкладали величезні кошти й ресурси в оборону південно - східних земель, про які Л.Похилевич писав: "В лесу, принадлежащем селу Моринцам, есть вал, поросший огромными деревьями". Так тільки в Воїнську фортецю, за підрахунками, вклали приблизно 150 тисяч людино-днів, а подібні фортеці зводились вздовж всього кордону. Наприклад, на Сулі було 18, на Росі 13, на Дніпрі від Києва до Росі - 12. Вони зводились на всіх важкодоступних скелях та пагорбах. Також інтенсивно будувались змійові вали, залишки яких є в лісі біля сіл Моринці (Звенигородського району), Журжинці і Хиженці (Лисянського району). Їх висота понад 10 метрів і тягнуться вони на 8 кілометрів. (5.4) З південного заходу, з лівого берегу ріки Стугни, також була низка валів. Зрозуміло, що всі ці споруди належать до однієї системи (7.37.). В літописах тих часів зазначено, що земляні вали інтенсивно використовувались князями в військово - стратегічних цілях, в основному проти половців.

Але й цього, мабуть, було замало: у літописах зафіксовано понад 46 нападів половців тільки з 1061 по 1210 роки. Місто-фортецю Воїн було спалено ханом Кончаком у 1184 році, постійних нападів зазнавали і Родень, Пісочен, Желді, Канів та інші міста, але їх також застала трагічна доля. Так, протягом декількох століть, утворилася Надсупіївська оборонна лінія. (7.31).

Звенигородський район лежить саме на цій лінії. Більшість теперішніх поселень, таких, як Звенигородка, Гудзівка, Озірна, Тарасівка і т.д. лежать на найвищих точках в своїх округах. Враховуючи минуле цього краю, сама собою випливає думка,

що всі ці населені пункти мають давнє минуле, яке пов'язане з південними кордонами Київської Русі. На це вказують і їх назви: Озірна - можливо, від слова озирати, оглядати місцевість; Тарасівка - від давньої назви дерев'яного зрубу для частоколів - тарас, а легенду про Звенигород і Звенигород, напевне, знають всі (11.10). Можливо, ці поселення є залишками укріплень для сигнальних вогнищ, які за наказом Володимира зводились на всіх стратегічних висотах (17). До того ж вони знаходились трішки південніше від валів (9.4).

Тут погодимось з Агатангелом Кримським, що назва Звенигородки походить не від гори Звенигори, а від річки Звенигородки, що бере початок біля Звенигори. Адже відстань між Звенигородкою і Гудзівкою майже 8 кілометрів, і в обох цих пунктах були свої оборонні укріплення (6.11). Про наявність такого укріплення на Звенигорі свідчать розкопки на ній в 1983 році та численні знахідки, датовані періодом Київської Русі [див. Додаток № 1] (17).

Враховуючи таке минуле краю і географічне розташування Звенигородки, можна припустити, що наше місто набагато древніше, ніж вважають. Можливо, час його заснування належить до періоду розквіту Київської Русі.

2.2. Стратегічне значення Звенигородського замку в період монголо - татарської навали.

Початок XIII століття був далеко не найкращим періодом для Київської Русі. Її, як такої, вже й не існувало: вона складалася з окремих ворогуючих князівств, в яких не було спільної диездатної армії. На політичній арені країна стала надзвичайно вразливою. Тим часом, підкорював собі Азію внук Чингізхана Батий. Він скористався політичним становищем Київської Русі і вже з 1223 року починає відвойовувати землі руських князів. В 1240 році руйнує Південно - Східну оборонну систему (7.36). Того ж року впав і Київ. Укріплення на сусідній нам Звенигорі було зруйноване, Звенигородський замок був зруйнований. Не маючи навиків державотворення, ординські баскаки на території підкорених земель розповсюджували грабунки й терор. Всі фортеці були знищені, народ пригнаний, обтяжений податками. В ці часи народні маси все більше починають думати про позбавлення національного гніту, про незалежність.

РОЗДІЛ 3. ЛИТОВСЬКИЙ ПЕРІОД.

3.1. Синьоводська битва 1362р. і її значення.

Але вже з XIV ст.. позиція Золотої Орди починає похитуватись: постійні повстання підкорених народів та загроза з Заходу. Взагалі то, литовці починають робити свої наїзди на Полісся, Волинь та Київщину відразу ж після монголо - татарської навали. Про це згадував Плано Карпіні. Він писав, що по дорозі на переговори до ординського хана, він був у постійній небезпеці від литовців (9.10). Але вже в XIV ст.. вони починають діяти досить відкрито. З 40-х років Литва поширює свій вплив на Волинь, потім на Чернігово - Сіверське князівство, з 1362 року - на Київщину, Поділля, Переяславщину. Цього ж року відбулася дуже фатальна подія для Золотої Орди. Великий литовський князь Ольгерд, за підтримкою місцевих князів під Синіми Водами (річкою Синюхою) розгромив ординців. Цією подією можна вважати кінець володінню українськими землями Золотою Ордою. (9.11).

В наступні роки Литва захопила більшість Руських земель, знову ж таки все руйнуючи й грабуючи. Коли вже в 1394 році князь Вітовт взяв Київ, то наказав Скиригайлу піти на Черкаси та Звенигород. "З Божою поміччю і за велінням князя Вітовта", було взято й Звенигород. Про цю подію детально згадується в Супрасльському літописі, це і є перша літописна згадка про наше місто (9.11). Але цікаво не це. Відомо, що ординці фортець не зводили, а тільки руйнували й грабували їх. Цей факт також є доказом про набагато древнішу історію Звенигородки.

Адже якщо Вітовт в першу чергу наказав взяти ці два замки, а не інші, то вони, мабуть, становили певну загрозу для литовців і були відбудовані, а відбудувати їх могли тільки за наказом тамтешньої влади, тобто намісників Золотої Орди. Отже можна зробити ще один висновок, що Звенигородка була важливим стратегічним об'єктом і для монголо - татар.

3.2. Зруйнування Звенигородського замку Менглі - Гіреєм (1482).

Отже, литовці захопили майже всю територію Київської Русі, витіснивши монголо - татар. Тільки на півдні вони дійшли аж до Чорного

Продовження на 13 стор.

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗВЕНИГОРОДКИ В ЦЕНТРІ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ

Продовження. Початок на 12 стор.

моря, заснувавши там фортецю Дашів (нині Очаків). Тим часом на Кримському півострові татарська знать добилася незалежності від Золотої Орди і заснувала там Кримське ханство. Загони кримських татар починають регулярно грабувати сусідні землі. Особливо в цьому відзначився хан Менглі - Гірей. У 1482 році він зруйнував усі замки на шляху до Києва, в тому числі й Звенигородський замок (9.8). Пограбували й самий Київ. І вже у 1498 році звенигородська "пустиня" перейшла у володіння волинського князя Константина Острозького. (5.4-5.)

З XVI ст.. Звенигородка знову стає важливим стратегічним об'єктом. У 1506 році Менглі - Гірей віддав великому князю литовському Сигізмунду більшість захоплених земель, і, відповідно, й Звенигородку. Це було важливо для Литви, тому що через Звенигородку проходив шлях з Брацлавщини на Черкаси та до Києва (15.32). Замок захищав цей шлях та давав певну безпечність. Також в Звенигородці надавалися підводи та верхові коні урядовцям, які користувались цим шляхом. (5.31), (11.2). Зважаючи на це та й на вигідну оборонну позицію, литовський уряд був змушений відновити фортецю після руйнування його Менглі - Гіреем. Цього також добивались й брацлавські міщани (11.2.).

РОЗДІЛ 4. БУДІВНИЦТВО ОБОРОНИХ СПОРУД ЗА ЧАСІВ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (XVI - ПОЧ. XVII СТ..)

4.1. Відновлення Звенигородського замку 1545 року.

В 1541 році Звенигородщина знову піддалась нападу татар, які пограбували місто й навколишні села. 1545 року великий князь литовський Сигмунд II Август віддав наказ про відновлення Звенигородського замку (15.6). Згодом за подібною схемою, для укріплення східної оборони Речі Посполитої, почав відновлюватися замок і в Чигирині, в 1592 році - заснувався в Лисянці і т.д. Отже, кінець XVI ст.. знову стає важливим для середнього Подніпров'я.

Відновлення Звенигородського замку стало важливою подією як для жителів фортеці, так і для Литви. Він був важливим опорним пунктом на

Брацлавському шляху. Після відновлення замку, навколо нього розбудовалося місто, яке отримало стару назву Звенигород (Статистическое описание Киевской губернии, (4.1, с - 449)). Отже, починаючи з 1545 року, можна вважати, що для Звенигородки почався новий період.

4.2. "Козацька Звенигородка".

Епоха козаччини - один з найдраматичніших періодів історії краю. Протягом трьох століть ця територія то переживала період бурхливого підйому, то перетворювалася на пустку. Наш край, як і раніше, відігравав роль оборонного рубежа держави.

З кін. XVI- поч. XVII ст..Звенигородка набула нового стратегічного значення, не менш важливого, ніж при Київській Русі. Звенигородські "грунти" простягались аж до Умані і Жашкова, в ній несли службу козаки й лицарі.

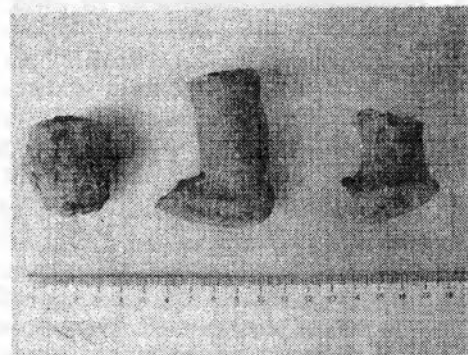
Козаки в Звенигородці вели не тільки військову службу, а й господарську діяльність. Багато з них осіли в околицях замчища. Вільховець, Водяники, Тарасівка - всі ці села були заселяні козаками.

Найвідомішим в Звенигородці був рід Базановичів. Два брати: Степан та Федір Базановичі заснували багато окрісних міст і хуторів. Наприклад, місто Буки заснував Федір. В 1592 році володіння більшої частини Звенигородщини перейшло від Базановичів - Струсям, потім Калиновським.(12.13).

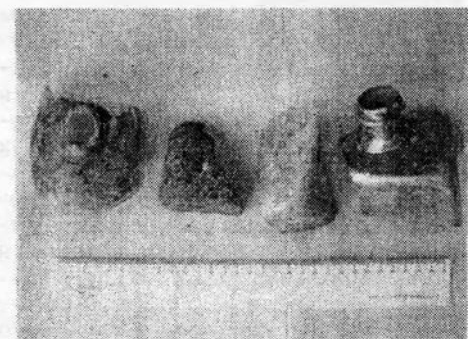
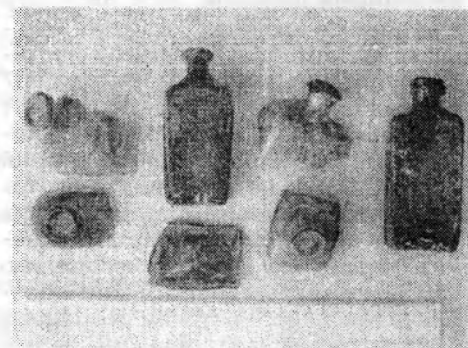
Приблизно з XVII ст.. в Звенигородці росте кількість шинків. Це було пов'язано з збільшенням населення нашого міста і великою кількістю в ньому гінців, купців і т.д., які зупинялися в замку через його географічне розташування. Це підтверджують численні знахідки в районі розташування замчища.

Замок був розташований між річкою Звенигородкою та річкою Гнилим Тікичем. Тут було найбільш важкодоступне місце, і звідси беруть початок одні з найдовших вулиць міста.

В 1989 році Вадим Мицик на території Будинку школяра віднайшов цілком поєднувальні уламки глиняних кахлів, а саме кахлі вказують на козацьку епоху. В ті часи більшість людей обкладали та

Пряслице і козацькі люльки

Продовження на 14 стор.

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗВЕНИГОРОДКИ В ЦЕНТРІ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ

Продовження. Початок на 13. стор.

кими кахлями припічки й груби. Там же й до сьогоднішніх днів досить часто трапляються уламки кераміки. Також було знайдено частину мідного хреста XVII ст. В 1992 році, при копанні котловану для приміщення районного суду, натрапили на козацьке захоронення. В ньому було знайдено уламки кераміки та козацьку люльку XVII ст. При ритті газової траншеї по проспекту ім.Шевченка, було піднято на поверхню близько ста керамічних чарочок, понад три десятки фрагментів чайників, біля двадцяти фрагментів скляних келихів. Більшість з знахідок є окремими частинами, але є й цілі (12.13). Влітку 2007 року на проспекті Шевченка 19 - 21 (на місці дитячого садка "Ялинка") почали копати котлован для приватної будівлі. Під час земляних робіт також був порушений шар козацьких часів. У піднятих земляних масах мені та працівнику краєзнавчого музею С.С.Лячинському вдалося знайти безліч уламків кераміки (в основному глечики та миски), велику кількість частин від розламаних експонатів скляного посуду, різної форми й величини, глиняне прясильце та дві козацькі люльки. В одному з глечиків я знайшов навіть залишки якоїсь крупи і іншої їжі. По скляних виробах можна судити, що їм не менше трьохсот років. На це вказує те, що верхній шар скла почав розкладатися, утворюючи блискучу плівку. Пізніше, я також віднайшов уламок кахлю з певним візерунком. По примітивному виготовленню скляного й глиняного посуду можна зробити висновок, що їх могли виготовляти в навколишніх селах та лісах на замовлення власників шинків в Звенигородці. Про це можна судити по тому, що в давнину багато сіл, які знаходяться в районі Звенигородки, в своїй назві мали приставку "гута", що означає скловарня.

Всі знахідки підтверджують те, що в козацькій Звенигородці було багато корчм та шинків.

Отже, в період козаччини Звенигородський край залишався важливим стратегічним пунктом.

ВИСНОВКИ

Український народ має багатовікову історію, яка поділяється на певні періоди із своїми специфічними подіями. Але є речі, події, факти, які проходять червоною ниткою через всю історію, накладають свій відбиток у будь-якому часовому просторі.

Саме таким важливим і незмінним в історії Черкащини і всієї України є місто Звенигородка. Адже саме воно стало не просто містом - одним із центрів матеріальної та духовної культури Черкаського краю, воно перш за все несло тягар оборони, було форпостом на шляху ворогів.

Виникнувши в X-XI ст., Звенигородка стала стратегічним пунктом східнослов'янських племен Середнього Подніпров'я від нападів нових племен, які на той час дошкуляли усій Україні. Свідченням того є віднайдені залишки побудованих в ті часи змієвих валів та древніх городищ.

Із утворенням давньоруської держави Київська Русь Звенигородка не втратила свого стратегічного значення, а навпаки - зміцніла, особливо за часів правління Володимира Великого та Ярослава Мудрого, політика яких була спрямована саме на підвищення оборонної сили і могутності Київської держави. Однак з кінця XII ст. могутня держава починає занепадати.

Монголо-татарська навала - ось наступна сторінка нашої історії. Але навіть монгольське іго не могло підкорити волелюбних та відважних звенигородчан, які всі свої сили кинули на оборону рідного краю. Саме гора Звенигора та замок, побудований біля неї, продовжили славу історію нашого краю. Ще й до сьогодні у нашому місті побутує легенда про дзвін, що сповіщав населення про напади татар, та замок, що був охоронним пунктом у боротьбі проти монголо-татарського завоювання історичні документи свідчать про участь наших земляків у Синьоводській битві, що поклала початок занепаду монголо-татарської держави.

Своє стратегічне значення Звенигородка неодноразово доводила і під час польсько-литовської доби, у боротьбі проти Кримського ханства, набіги яких на територію Середнього Подніпров'я були великою трагедією для населення.

Новий поштовх до відродження та розвитку Звенигородський край отримав із появою на Україні такого унікального явища, як козацтво. Саме Середнє Подніпров'я стало колискою українського козацтва, а Звенигородщина однією із попередниць славнозвісної Запорізької Січі на о. Хортиця.

Цей дух вольності, що зародився разом із козацтвом, на території Звенигородщини не припиняв своє існування і у продовж наступних століть.

Таким чином, проаналізувавши

досить значний історичний відрізок часу, можна зробити висновок, що місто Звенигородка - це перш за все оборонна фортеця, форпост всього Середнього Подніпров'я, який протягом віків ніс на собі тягар війни. Тому кожен її мешканець може пишатися тим, що він є мешканцем цього величного і мужнього міста.

Список використаних джерел

1. Баженко В.Г. Історія України. - К.: Унія, 2002. - 288с.
2. Білецький Ф.Ф., Вічний подзвін Звенигори: Нариси з історії Звенигородського району. - Звенигородка. 2003 - 186с.
3. Дудник О. та інші. Черкаська область Української РСР. Історико - географічний нарис та екологічна характеристика. - Черкаси - 1957 - 127с.
4. Звенигородка: мала енциклопедія / Ф. Білецький. - Звенигородка, 2004 - 204с.
5. Іванченко М.І., Хоменко В.М. Звенигородщина. Путівник. - Дніпропетровськ. 1969. - 18с.
6. Кримський А.С. Киевской губернии город Звенигородка и его соборный храм. Звенигородка - Киев 1914 - 16с.
7. Кузьмінський А.І. та інші. Наш рідний край. Хрестоматія з історії Черкащини. 1993 - 368с.
8. Краєзнавство Черкащини / Черкаська область - К, 2004.
9. Лячинський С.С., Спадщина, 1 (3) 2006 - 24с.
10. Лячинський С.С., Звенигора, / Спадщина 2002 - 32с.
11. Лячинський С.С. Історія становлення міста Звенигородки; Звенигора і Звенигород; привілей міста Звенигородки // Спадщина 1 (1) 2004 - 24с.
12. Мицик В. Козацька Звенигородка // Спадщина 2002 - 32с.
13. Похилевич Л. Сказания о населенных местностях Киевской губернии - с.377.
14. Тронько Г.Т. (голова) [та інші]. Історія міст і сіл Української РСР В 26-ти томах. 1971 - с.750-784 (усього) 790с.
15. Юркевич В. Звенигородщина в XV - XVI ст.. // Історико-географічний збірник. - К., 1927. - с 1-10.
16. Географично-статистический словарь Российской империи, Т.2., СПб. - 1865., с-264.
17. Звіт експедиції Інституту археології Академії наук України / зав. Толочко П.П.

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗВЕНИГОРОДКИ В ЦЕНТРІ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ

Історію неможливо змінити, треба мати тільки відвагу знати її правду.

(П. Куліш)

Багатовікова історія України - це перш за все історія окремого міста, села, найдрібнішого населеного пункту і неодмінно простого, але щирого українця, який і був творцем історії свого краю. Тому на сьогодні особливий інтерес викликає саме історія "малої батьківщини". Особливо, якщо це Черкащина - славнозвісний козацький край, колиска українського лицарства. Яскраву сторінку серед історії Кобзаревих країв займає Звенигородщина. Саме наше місто було одним із перших стратегічно-оборонних пунктів нашої Батьківщини протягом її історії. Виникнувши ще за часів східнослов'янських племен, Звенигородщина завжди була причетна до основних національних рухів. Активно виступали жителі Звенигородщини в роки Національно-визвольної війни українського народу проти польського панування 1648-1657 рр. Через наш край проходив і гайдамацький рух, і повстання Коліївщина 1768 року. Не стояло осторонь місто і в роки Української революції. Саме Звенигородщина стала центром та колискою Вільного Козацтва, центром боротьби проти більшовицької влади. Саме в Звенигородці 28 січня 1944 року зустрілися Перший та Другий Українські фронти, що стало знаковою подією в ході Корсунь-Шевченківської битви, а в подальшому і всього звільнення України від німецько-фашистських окупантів.

Будучи маленьким містечком в серці України, Звенигородка була важливим оборонним форпостом в усі періоди історії - з найдавніших часів, адже на території міста знайдені поселення, які належать ще аж до доби скіфів та Черняхівської культури, і аж до подій Великої Вітчизняної війни.

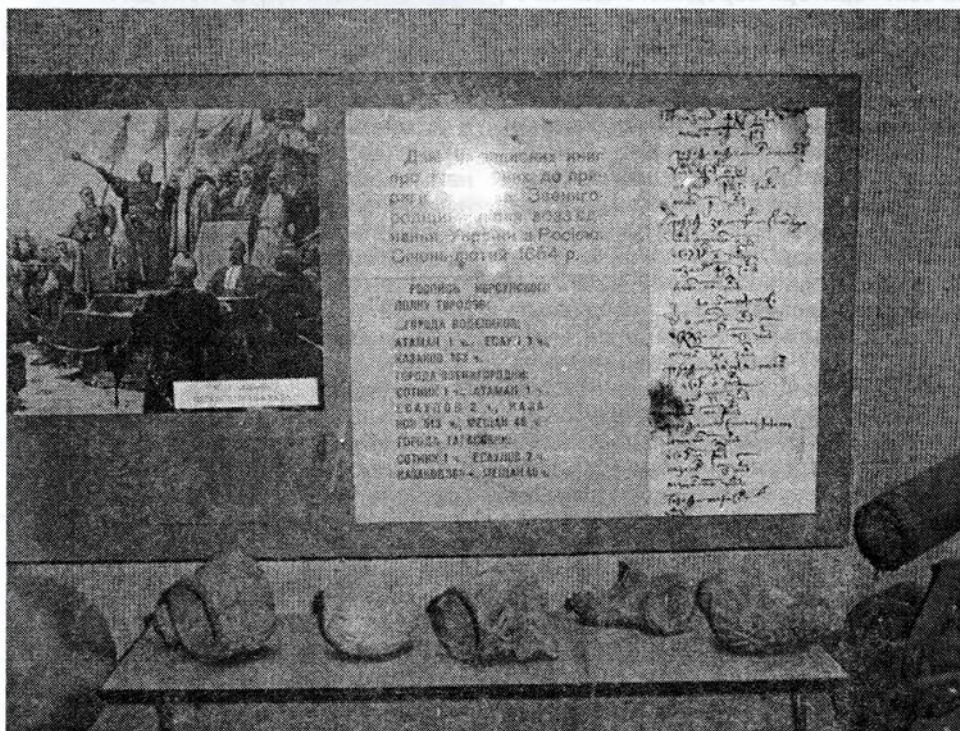
РОЗДІЛ 1. НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 1648-1657 РР.

Національно-визвольна війна 1648 - 1657 років є безумовним і одним з найяскравіших доказів того, що українці - народ дуже благородний і який не терпить бути підкореним. Сама собою Хмельниччина (традиційна історична назва) це повстання та історичний період 1648 - 1657 років під проводом Богдана Хмельницького, під час яких Річ Посполита втратила контроль над центральною частиною українських етнічних земель, на базі яких постала козацька держава, очолювана гетьманом, що проіснувала до 1760-их років. Цікава для моєї теми ця подія тим, що основні маршрути та одні з найважливіших битв проходили на території Середнього Подніпров'я, а також на землях, які безпосередньо належали Звенигородці та її сусіднім поселенням.

1.1 Корсунська битва 1648 р.

Корінними і одними з найголовніших битвами у війні були битва під Жовтими Водами та Корсунська битва. Ці дві події дали поштовх визвольним військами і підірвали плани поляків. Роль Звенигородки в Корсунській битві детально дослідив Феофан Білецький у своїй роботі "Вічний подзвін Звенигори":

"...чимало тамтешнього люду влилося до повстанських загонів Тараса Трясила, у складі яких було шляхту під

Експозиція Звенигородського районного краєзнавчого музею, присвячена Національно-визвольній війні українського народу із списком козаків Звенигородщини.

Корсунем в квітні 1630 року. Вписали свою сторінку звенигородчани і в історію визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. Доведені до відчаю селяни і міщани вигнали зі Звенигородки та її околиць польську шляхту і піднялися на боротьбу проти гнобителів. Тоді ж Звенигородка ввійшла

до складу Корсунського полку, який був найбільшим серед шістнадцяти інших полків.

Винятковою мужністю і стійкістю прославився полк у битві з польсько-шляхетськими військами гетьманів

Продовження на 16 стор.

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗВЕНИГОРОДКИ В ЦЕНТРІ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ

Продовження. Початок на 15 стор.

М.Потоцького та М.Калиновського. Дізнавшись про розгром своїх авангардних загонів під Жовтими Водами, Потоцький відійшов до Корсуня. Пограбувавши Корсунь, його вояки взяли за місто. Під час пожежі вони по звірячому знущалися з місцевого населення, не жалючі й жінок та немовлят..." [1. 35, 3.100]

З допомогою татарської кінноти Ту-гай-бея та добре продуманого стратегічного плану дій, козаки завдали величезних втрат шляхті, знищили всі сили, які були кинуті урядом Речі Посполитої на придушення повстання. Взяли в полон та захопили 80 великих вельмож, разом із гетьманами Потоцьким і Калиновським, 127 офіцерів, 8520 жовнірів, обоз, 41 гармату, багато вогнепальної і холодної зброї, військові припаси [13, 14, 15, 1.36, 3.100]. Плани поляків не тільки повністю зруйнувалися, а й було поставлено під серйозну загрозу контроль Речі Посполитої на всій території середньої України. У землях українських королів'ят почали спалахувати селянські бунти, учасники яких приєднувалися до повсталих загонів Хмельницького. Через побоювання козацько-татарської армії члени міських адміністрацій Київського, Брацлавського воєводств евакуювалися у Литву. Безвладдя розв'язало руки невдоволенням селянам, міщанам і міським козакам, які заходилися нападати на маєтки знаті і садиби заможних городян, вирізуючи шляхту, духовенство і єврейське населення [3. 100 - 101]. Говорячи про євреїв, не треба думати, що повстання було на підставі расових розбіжностей. Це пояснюється тим, що з давніх часів жиди в Україні були представлені орендарями, шинкарями, експлуататорами та лихварями, що відносило їх до класу вищого за селянський. Саме цей факт викликав ненависть у селян і підтверджує саме класовий характер повстання.

... Корчма тліє з стодолю,
А Лейби немає,
Усміхнувся мій Ярема,
Тяжко усміхнувся.
Отут, отут позавчора
Перед жидом гнувся, ... [12. 96]

До прибуття Хмельницького у Київ розгніваний простолуд грабував і палив не лише католицькі, а й православні монастирі, оскільки духовенство також представляло привілейований клас. Шляхтичів вирізали, незважаючи на віру і походження. Рятувалися лише ті, які були схоплені безпосередньо

козаками Хмельницького і переходили на бік повсталих.

Як висновок можна сказати, що жителі Звенигородки і навколишніх земель відіграли значну роль у першому, корінному етапі Національно-визвольної боротьби українського народу за свою незалежність. В складі Корсунського полку "звенигородські козаки воювали під Зборовом, Берестечком та під Батогом..." [1.36], тобто майже на всьому маршруті військ Хмельницького, який проходив через всю центральну та західну Україну.

Вигідне стратегічне положення Звенигородки підтверджує ще одна подія: наприкінці 60-х років посилила напади на українські землі султанська Туреччина, Чигиринські походи якої проходили через наш край. Про це свідчить руйнування села Вільхівця, Юрківки та багатьох інших.

РОЗДІЛ 2. НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРІТЬБА НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТ.

2.1. Боротьба на Звенигородщині I - ої половини XVIII ст..

В продовж 30-70-их років XVIII ст.. в українського селянства знову почали відтворюватися ідеї щодо національної незалежності, проявлялись які почали з невеликих місцевих бунтів і згодом переросли в справжнє збройне повстання яке охопило значну частину центра етнічних українських земель [3.175]. Селянські заворушення проти шляхти на території нашого краю почалися ще задовго до Коліївщини. Перші згадки про повстання загонів селян під керівництвами Гаркуші, Подоляки та одного з керівників та засновників гайдамацького руху на Правобережній Україні Гната Голого датуються вже 30-40-ми роками.

В районі Звенигородки діяв гайдамацький загін козака Медведівського куреня Гната Голого. Він ще в 30-40-вих роках XVIII ст. почав формувати гайдамацькі загоны в районі Чорного лісу і здійснював регулярні напади на маєтки польської шляхти. Діяв загін Гната Голого до 1748 року в околицях Тульчина, Немирова і Звенигородки. Він двічі, 1737 і 1743 року [1.37, 2.31], брав штурмом Звенигородський замок, який, окрім фортифікаційних споруд, мав дуже зручне географічне положення: був захищений із заходу річкою Гнилий Тікич, а з північного сходу і північного заходу - річками Погибною і Звенигородкою. Для захисту від гайдамаків польський уряд почав зводити навколо міста укріплення. Обго-

родив частоколом, спорудив додаткові оборонні вежі та казарму для жовнірів. Та це не зупиняло повстанців, яких ставало все більше і більше [1, 3, 20]. Вже на початку липня 1750 року, крім загрозливого Звенигородці загону Гната Голого, починають діяти подібні йому загоны в районі Сміли та Лисянки, активні дії велися біля села Єрок, де польсько-шляхетська військова команда зазнала поразки від повстанців.

Пізніше, після відступу з-під Буків, гайдамаки починають діяти більш відкрито, їхнє повстання набуває більш виразного характеру. Влітку 1751 півтисячний загін вибив шляхту і захопив Калниболото (нині Катеринопіль), "а невдовзі, загін запорожця Івана Кудима взяв Звенигородку, Стебне та Єрки" [1. 38].

2.2. Події Коліївщини 1768 р..

Коліївщина - велике національно-визвольне повстання проти національного польського та класового єврейського гніту на Правобережній Україні 1768 року. Очолив це повстання виходець із запорозької бідноти Максим Залізник, а його найближчим сподвижником став Іван Гонто.

Коліївщина стала найвищим етапом гайдамацького руху. У маніфестах повстанців проголошувалось: "Настав час скинути з себе рабство... і помститися за муки, за зневагу і небачені гноблення, яких ми зазнали від наших панів" [19.]

Загально прийнято вважати, що сама Коліївщина проходила 1768 року, але з вище наведених фактів видно, що зароджуватись вона почала ще на початку 1750-х років в центральних районах Черкаської області і зокрема на Звенигородщині.

Основний маршрут проходження Коліївщини пролягав по лінії Жаботин, Сміла, Черкаси, Богуслав, Канів, Лисянка та Умань (додаток 3). Але це не завадило невеликому загону гайдамаків вийти і взяти під свій контроль і Звенигородку, яка була також важливим стратегічним пунктом на тодішній карті. Це сталося 8 червня 1768 року [3.165]. Про прохід гайдамацького шляху на Звенигородських землях детально описується в поемі Т.Г Шевченка "Гайдамаки":

...Догнав своїх. Боровиків
Вже хутір минають...

... "Відкіля ти?"

"З Керелівки".

"А Будища знаєш?... [12. 96]

В листі невідомого польського

Продовження на 17 стор.

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗВЕНИГОРОДКИ В ЦЕНТРІ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ

Продовження. Початок на 16 стор.

шляхтича, датованого весною 1769 року, який повертався в Польщу з центра повстання і проходив через Звенигородщину, згадується: "... я був два тижні у роз'їзді з й.м. паном секунд-майором Павлом Войнічем, командуючим чорними гусарами російського війська і з Всулієм, донським отаманом.... Живцем взяли шістьох гультяїв у Мотронинському монастирі, і вони сказали, що їх було понад 500 між Майданівкою і Будищами, під Моринцями. Там загинуло 40 в Смілянщині, а ще щось взяли живцем. Загинув там і донський полковник із трьома донцями. В Кеморозах (напевне Неморож) на Лисянщині пан поручник з своєю гусарською командою зустрівся у самому селі: їх загинуло 37, а один гусар був поранений кулею і помер. Живцем він (Войніч) їх захопив 17 і відправив з іншими до Єлизавету. Тепер цей й.м. пан секунд-майор, маючи генеральну команду, поділив своє військо на три частини: одна - у Вільшані, друга - у Звенигородці, третя - у Лисянці, причому одна від другої стоїть у двох милях і можна визнати його велике старання для приборкання (гайдамаків)..." [11.20]. З цього уривку чітко видно, що навіть на завершальному етапі повстання, на Звенигородщині ситуація все ще не була під повним контролем польського керівництва. Цікавим є також той факт, що польський воєнно командувач теж використовував вигідне стратегічне положення Звенигородки, розмістивши в ньому третину військ, що контролювали цей край.

Багато з дослідників Коліївщини вважає, що це було не повстання з метою визнання прав українського селянства і позбавлення польського та єврейського національного і класового гніту, а жорстока помста українських селян та колишніх запорожців поневолювачам українців, яка в більшості випадків відзначалась страшним кровопролиттям, катуванням, грабежем та розбоєм, і, як правило, з обох сторін [3. 187]. Так, 1768 року єзуїти, розправляючись з жителями Калниболота, схопили православного священника Василя Шумовецького, завезли його до Звенигородки і там закатували [1.39].

2.3. Василь Варченко - бандурист із Звенигородки.

Активним учасником бойових дій та походів в складі загону повстанців під керівництвом Ремези, та в самих подіях Коліївщини звенигородський бандурист Василь Варченко. Він був

Бандурист Василь Варченко.
Художник Михайло Іванченко.

досить відомим серед повстанських загонів та постійно підтримував бойовий дух гайдамаків нашого краю своїми патріотичними піснями під акомпанемент бандури. В "Коднянській книзі" - збірнику рукописних документів на 494-тій сторінці є згадка про звенигородського бандуриста: "Василь Варченко перейшов із Звенигородки в Козацьку Долину (село Козацьке), звідки пішов із ватажком Ремезою і ходив у Водяники, Кобиляки і т.д." [2.22]. Василь Варченко також, разом із загонами Максима Залізняка брав участь у облозі Умані, де зібралось понад 2 000 повстанців і остаточно було розгромлено всю шляхту, католицьких та греко-католицьких священників, орендарів-євреїв, які тікали до Умані протгом всього повстання. Стратили легендарного звенигородського бандуриста у 1770 році в місті Кодня (нині Житомирська обл.) за вироком шляхетського суду.

Сьогодні у Звенигородці є вулиця імені Бандуриста Варченка.

Участь Звенигородки у Коліївщині дуже вплинула на майбутню долю міста. Через неприпинення боротьби звенигородчан з шляхтою та єзуїтами і постійними тісними зв'язками з Калниболотським куренем з Нової Січі,

король Речі Посполитої Станіслав Август Понятовський з метою примирення із жителями замку був змушений 30 квітня 1792 року надати їй за Магдебурзьким правом статусу вільного міста та герб [1.39, 3. 186, 7.15].

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНЬСКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917-1920 РОКІВ І ПОДІЇ НАШОГО КРАЮ.

Більшовицький переворот, на початку XX століття, перетворив революцію на справжню громадянську війну. По всій колишній імперії продовж трьох років точились жорстокі суперечки за владу, які супроводжувались жорстким терором, масовими розстрілами і звірствами. Всі претенденти на владу в Україні збройним шляхом вирішували, хто і яка форма правління заступить старий устрій.

Для багатьох українців поява більшовиків у Росії була не лише початком нового жорстокого пореволюційного етапу, а й причиною докорінних змін у їхньому політичному мисленні. Саме диктаторська природа більшовизму посприяла такому різкому резонансу у відношенні українських політиків до комуністів та федеративних стосунків з Росією. Відтоді їхньою метою стала незалежність України. Різноманітні групи громадян, вороже настроєні політичні сили боролися за право правити країною, розпоряджатися всіма її природними багатствами та стратегічним положенням країни. За роки революції Україна стала ареною найбільш хаотичних і складних подій громадянської війни.

3.1. Звенигородсько - Таращанське повстання 1918 р.

Таращанське збройне повстання, одне з повстань в Україні, проти австро-німецьких окупантів і гетьманської влади, почалося 8 червня 1918 р. збройним виступом 24 сіл Кривецької та Стрижавської волостей і охопило південну частину Таращанського повіту.

Повстання організував Звенигородський кіш Вільного козацтва під керівництвом Левка Шевченка 3 червня 1918 року. Разом із Юрієм Тютюнником, повстанцям вдалось озброїти велику кількість довоєнних селян. Зброя бралась із колишніх військових складів. В цілому, на руки селян потрапило 10 000 гвинтівок, 43 кулемети і патрони до них [2.63]. Також повстанцям дісталось 2 гармати та панцерник. Збройні заворушення почалися 8 червня

Продовження на 18 стор.

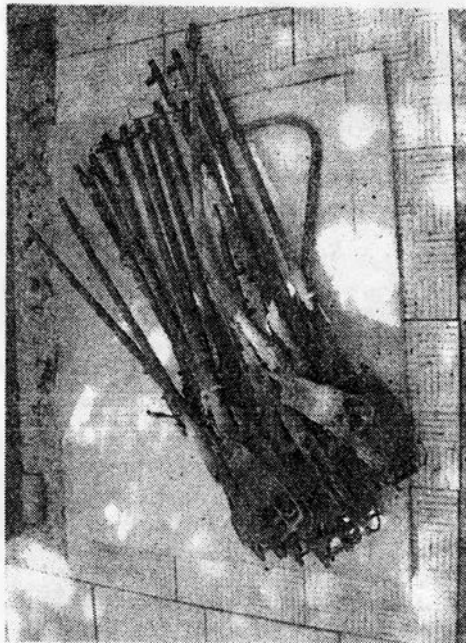
СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗВЕНИГОРОДКИ В ЦЕНТРІ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ

Продовження. Початок на 17 стор.

(за іншими даними 9-того). Об'єднані селянські загони під командуванням Левка Шевченка, прорвавши сильний супротив німецького гарнізону, оволоділи Звенигородкою. Звільненими були також багато сусідніх поселень, таких як Тальне, Шпола, ряд залізничних станцій (Цвіткове, Бобринська (зараз станція ім. Т.Г. Шевченка)). Невдовзі німці почали підтягувати до гарячого регіону свої сили. Довідавшись про це, і враховуючи, що повстанців підтримували не всі місцеві жителі, вони залишили Звенигородку і пішли на об'єднання з повстанськими загонами сусіднього Таращанського повіту. На початку липня, сили звенигородських і таращанських повстанців об'єдналися і переформувалися. В результаті утворився кавалерійський ескадрон, артилерійська колона, два піхотних та один кулеметний полк. Їм протистояли дві піші та одна кінна німецька дивізія, яким 20 червня все таки вдалося взяти Таращу. Після боїв, які тривали майже весь липень, повстанці прорвали вороже кільце, і прорвалися до Дніпра, яке частково форсували. На Київщині їх кількість зросла до 40 тисяч, отримала нове озброєння. До цього часу німці підтягнули ще 35 000 карателів, на озброєнні у яких була важка артилерія, броневики та літаки. Оскільки більшість повстанських сил були не організовані, німці, скориставшись перевагою, витіснили їх із Таращанського і Звенигородського повіту, залишивши їх без баз і провіанту. Завдавши важкого удару поблизу сіл Ставище та Стеблів Київського повіту, німці розосередили повстанців та притиснули їх до Дніпра. Маючи надію об'єднатися з партизанськими загонами на Чернігівщині, Звенигородський полк з Левком Шевченком перейшли Дніпро на так звану "нейтральну смугу". Там, згідно договору, повстанці були змушені скласти зброю. Невелика їх частина вступила до 1-ої радянської української дивізії і склали основну частину Таращанського полку, першим командиром якого був Баляс [1.66 - 76, 2.63, 16, 17].

Доказом активних бойових дій в нашому місті та його округах багаточисленні масові захоронення зброї, зроблені, більше всього, німецькими окупантами. Наприклад, минулого року, поблизу бойні викопали обріз гвинтівки 1917 року моделі Мосіна, а під час риття газової траншеї по проспекту Шевченка поблизу колишньої в'язниці також було виявлено дуже велику кількість таких же гвинтівок, а також

декількох інших моделей. Доказом

їхньої утилізації є зламані затвори і погнуті стволи.

Як висновок, можна сказати, що під час революційних подій 1918 року Звенигородка було центром визвольного руху, колиською патріотичних ідей про самостійність та солідарність України як політичної одиниці.

3.2. Звенигородка як центр Вільного козацтва.

Вільне козацтво - українські добровільні озброєні формування, що виникли у процесі розвалу царської армії навесні 1917 з метою створення і захисту Української держави в умовах наростання революції, коли в містах і селах України загострилась проблема охорони громадського порядку. Формування загонів Вільного козацтва розпочалося у квітні 1917 р. в Звенигородському повіті на Київщині. На козацькому з'їзді у Звенигородці було прийнято такі постанови: 1. Вільне козацтво організовано для оборони вольностей українського народу та охорони ладу. 2. Вільне козацтво є територіальною військовою організацією, до якої мають право вступати громадяни повіту, не молодші 18 років. 3. Не можна приймати до організації людей, ворожих українській справі, а також тих, хто мав кримінальні злочини. 4. Всіма справами організації завідує рада козацької старшини. 5. Командна старшина є виборною (кошовим отаманом Звенигородського повіту (коша) було вибрано С.Гризла, курінними отаманами волостей: Гусаківської - Смоктя, Кальниболотської - Гризла, Лисянської - Сороку, Тарасівської (Керелівської) -

Шевченка, Княжанської - Шаповала). З періодом заснування Вільного козацтва тісно переплітаються такі постаті, як Левко Шевченко та Юрій Тютюнник, які були також організаторами Звенигородсько - Таращанського повстання. За своєю структурою, Вільне козацтво було максимально наближене до держави Війська запорізького. Не зважаючи на свою коротку історію, Вільне козацтво залишило глибокий слід в історії України. Саме воно послужило основою створення на Україні такої держави, як Гетьманат. Адже на з'їзді Вільного козацтва у Чигирині 16-17 жовтня 1917 року Павла Скоропадського делегати від п'яти українських губерній і Кубані обирають отаманом Вільного козацтва, який доніс ідеї, що зародилися в нашому краю, аж до верхівки УНР. В.Ленін в одному зі своїх виступів заявив, що в разі утримання при владі гетьмана України Павла Скоропадського Росія зменшиться до розмірів Московської держави XVI - XVII століть. І уряд більшовицької Росії зробив усе можливе для того, щоб так не сталося. 24 січня 1919 року Оргбюро ЦК РКП(б) випустило секретну директиву, підписану Яковом Свердловим. В директиві говорилося:

"Провести масовий терор проти багатих козаків, винищивши їх поголовно; провести нещадний масовий терор стосовно всіх козаків, що брали участь - прямо або непряму - у боротьбі з Радянською владою... Конфіскувати хліб і змусити зсипати всі надлишки в зазначені пункти, це стосується як хліба, так і всіх сільгосппродуктів... Всім комісарам, призначеним у ті або інші козацькі поселення, пропонується проявити максимальну твердість і неухильно проводити надані вказівки...". Цей факт підтверджує масштабність Вільного козацтва, його загальнополітичне значення. Щодо України, то члени цього з'єднання невинно відстоювали незалежність країни, чинили найбільший опір комуністам, були найбільш вираженими націоналістами з усіх існуючих в той період політичних напрямків.

Звенигородка тут відіграла, мабуть, найголовнішу роль. Адже на Звенигородщині воно зародилось, тут були перші його з'їзди і звідси воно починало розвиватись. Загони Вільного козацтва чинили найбільший опір більшовикам і німецьким окупантам.

На час першого наступу більшовицьких військ на Україну Звенигородський козацький кіш контролював територію від Умані до Черкас і від Білої Церкви до Єлисаветграда, а це практично, майже вся Центральна Україна. Тоді ж об'єднані сили козаків завдали великих втрат військовим частинам під командуванням

Продовження на 19 стор.

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗВЕНИГОРОДКИ В ЦЕНТРІ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ

Продовження. Початок на 18 стор.

М. Муравйова в районі Бобринської залізниці. [1. 66 - 76, 2. 24 - 25]

В нашому регіоні, а це Середня Наддніпрянщина і безпосередньо Звенигородщина, влада Вільного козацтва протрималась найдовше по всій Україні, тобто саме в нас, в період 1917 - поч. 1919 рр., найглибше засіли ідеї про українську незалежність, яка тут і найдовше проіснувала. На жаль, з багатьох причин, як і тиску УНР, так і протистояння з комуністами та кайзерівцями, Вільне козацтво не змогло реалізувати всі свої плани щодо України, які несли виключно мирний характер, включало в собі вимоги всіх верств населення. Це підтверджує той короткий період його правління і його результати. Вже 4 березня 1919 року повітом оволоділи частини більшовицьких військ. Але і ця подія не принесла в край хоч і примусовий, але спокій. У серпні 1919 до Звенигородки ввійшли війська генерала Денікіна, які протрималися до грудня. 30 січня 1920 в місто ввірвалися повстанці отамана Туза, а влітку цього ж року Звенигородка опинилася в руках загону полковника Цвітковського, який підпорядковувався Ю. Тютюннику. Однак червоноармійці незабаром захопили місто, після чого радянську владу тут було встановлено повністю.

Але можна сміливо сказати, що така велика сила, як Вільне козацтво, що зародилася на Звенигородщині, залишила великий відбиток в історії боротьби українського народу за національну незалежність.

РОЗДІЛ 4. УЧАСТЬ ЗВЕНИГОРОДЧАН У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ 1941-1945 РР..

4.1. Значення Звенигородки в ході Корсунь-Шевченківської битви.

Друга світова війна почалася 7 липня 1937 в Азії, 1 вересня 1939 в Європі і тривала до 2 вересня 1945, коли на борту лінкора "Міссурі" було підписано капітуляцію Японії перед союзними державами. Друга світова війна мала величезний вплив на долю людства. В ній брали участь 61 країна (80 % населення Землі). Воєнні дії відбувалися на територіях 40 країн. 40 місяців - з 22 червня 1941 по жовтень 1944 р. - воєнні дії відбувались також на території України. У збройні сили було мобілізовано 110 млн. чоловік по всьому світу. Загальні людські втрати досягли 50-55 млн. чоловік, з них на фронтах Радянського Союзу загинуло 27 млн. чоловік.

Після всіх випробувань, які Україна пережила на початку ХХ ст., підсумувала все Друга світова війна, яка тяжким молотом

била по накувальні, зроблений із українських кісток. Україна була якраз на лінії боротьби двох надзвичайно сильних противників, і отримала на себе основний удар агресора.

Хоч план німців "Бліцкриг" і не вдався, але це ще не означало послідууючу поразку на Східному фронті. Гітлерівцям все ж таки вдалося захопити значну частину території СРСР і зокрема всю територію УРСР, що була важливою сировиною та стратегічною опорою СРСР. Хід війни на Східному фронті змінили не так і багато подій. Зупинка німців під Москвою та оборона Ленінграду, Сталінградська (з 23 серпня 1942 по 2 лютого 1943), Курська битва, що тривала з 5 липня по 2 серпня 1943 року, взяття Києва, переправа через Дніпро та Корсунь-Шевченківська битва, яка серед німців отримала назву "другий Сталінград". Найцікавішою для нас є Корсунь-Шевченківська битва, адже вона проходила на території України і зокрема на Черкащині, і її хід тісно зв'язаний із Звенигородкою.

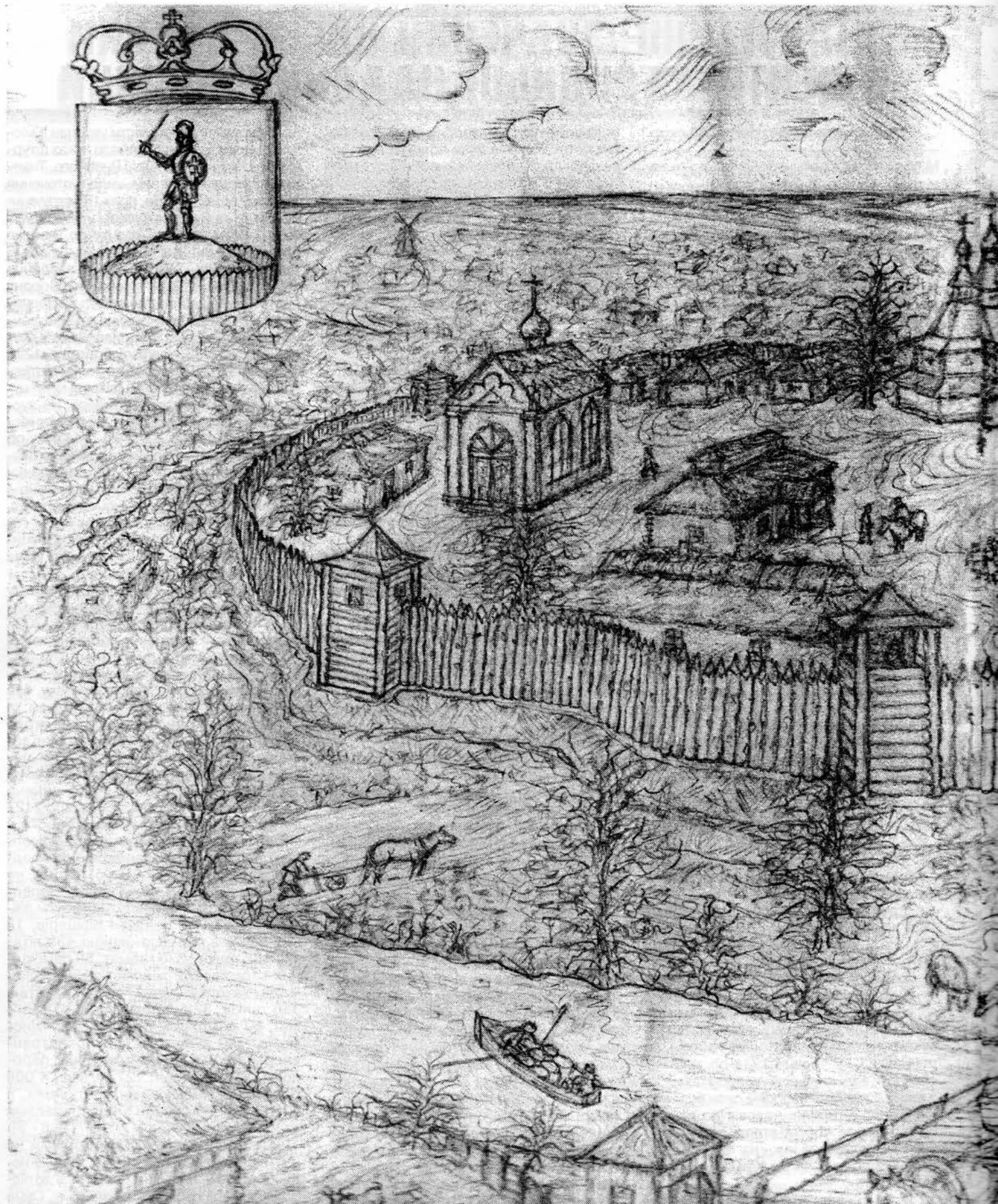
Наступаючи по своїх напрямках, I і II-гий фронт розділилися в районі Звенигородсько-Миронівського виступу. Проаналізувавши ситуацію, Ставка Верховного Головнокомандування в директиві від 12 січня 1944 р. поставила перед військами двох фронтів завдання: "... Оточити і знищити угруповання ворога в Звенигородсько-Миронівському виступі шляхом змикання лівофлангових частин I та правофлангових частин II Українських фронтів, що дасть можливість розвинути ударну силу для виходу до р. Південний Буг" [9.3]. Наступальна операція проходила з 24 січня по 17 лютого 1944 року і мала складну стратегічну будову. Першим завданням Червоної Армії було прорвати німецьку оборону і замкнути кільце в районі Звенигородки. Хоча і лінія оборони у гітлерівців була слабкою і мала глибину лише 6 - 8 км, але основною їх метою було утримати фланець між I та II фронтом, що було б ідеальним плацдармом для відновлення втрачених позицій. Долаючи сильний опір німецьких військ, I та II фронти кілометр за кілометром пробивали шлях назустріч один одному. 27 січня звільнили Шполю. До Звенигородки залишилося 35 км. Незважаючи на ситуацію, що склалася, 28 січня 1944 року о 3.30 танкова група 20-го танкового корпусу в складі 155 та 8 танкової бригад (II фронту) вийшли в напрямку Звенигородки. Зв'язок із штабом підтримували по радіо, коли ж він перервався, командир 8 гвардійської танкової бригади гвардії полковник В.Ф. Орлов узяв на себе командування усіма бригадами. Об 11.00 розвідники досягли Звенигородки, об 11.35 до Звенигородки зі сходу та південного сходу підійшла основна танкова гру-

па. У середині дня танкісти увійшли в місто. По дорозі група отримала наказ штурмувати Лисянку, у районі Ризино, Тихонівки рухома група звільнила з оточення 136 стрілецьку дивізію, полк 167 стрілецької дивізії та 6 мотострілецьку бригаду. З боку I Українського фронту до участі в оточенні німецьких військ залучилася 6 танкова армія. Танкісти мали завдання спільно з 40 армійою прорвати оборону противника і розвивати наступ на Звенигородку. Для його виконання командування 6 танкової армії створило рухома групу у складі 233 танкової бригади, 1228 самохідно-артилерійського полку, мотострілецького батальйону і батареї винищувально-протитанкової артилерії. Не зустрічаючи опору німецьких військ, танкісти 6 танкової армії 28 січня 1944 року об 11.00 вийшли на північну та західну околиці Звенигородки. О 12.00 розвідники групи зустрілися з танкістами 5 гвардійської танкової армії II Українського фронту. Через кілька годин в місто ввійшли головні сили. Так було визволено Звенигородку [9. 4 - 9]. Зараз на цьому місці споруджено меморіальну стелу.

Безпосередні бойові дії в нашому місті підтверджують регулярні знахідки того часу. Наприклад, влітку 2007 року під час земляних робіт на території колишнього дитсадку "Ялинка" було знайдено велику кількість людських кісток, одну німецьку гвинтівку, був розкопаний окоп. Патрони, гільзи та осколки знаходять по всій території міста. Навколишні ліси посмогуювані залишками земляних укріплень. За період окупації місто втратило 5456 життів на фронтах, замучено та знищено в катівнях та концтаборах гестапо 2127 жителів району, на каторжні роботи в Німеччину було вивезено 4894 хлопців та дівчат. Визволення Звенигородки стало дуже важливою подією на Східному фронті. В оточення Червоної Армії потрапили, а згодом були ліквідовані 55 000 солдат і офіцерів, 18 000 взято в полон, знищено 430 літаків, 155 танків, 376 гармат, 59 самохідних гармат, 269 мінометів, 900 кулеметів, захоплено такі трофеї: 41 літак, 116 танків, 32 бронемашини, 618 гармат, 51 самохідну гармату, 267 мінометів, 789 кулеметів, 85 бронетранспортерів, 10 000 автомашин, 7 паровозів, 415 цистерн, 127 тягачів, 4 000 повозок з військовими вантажами, 6 418 коней, 64 склади з боеприпасами та військовим майном [1. 117, 9. 8 - 9].

Але на цьому для Звенигородки не настали добрі часи. Німецькі війська неодноразово намагалися пробитися до підрозділів, що потрапили в оточення. Саме

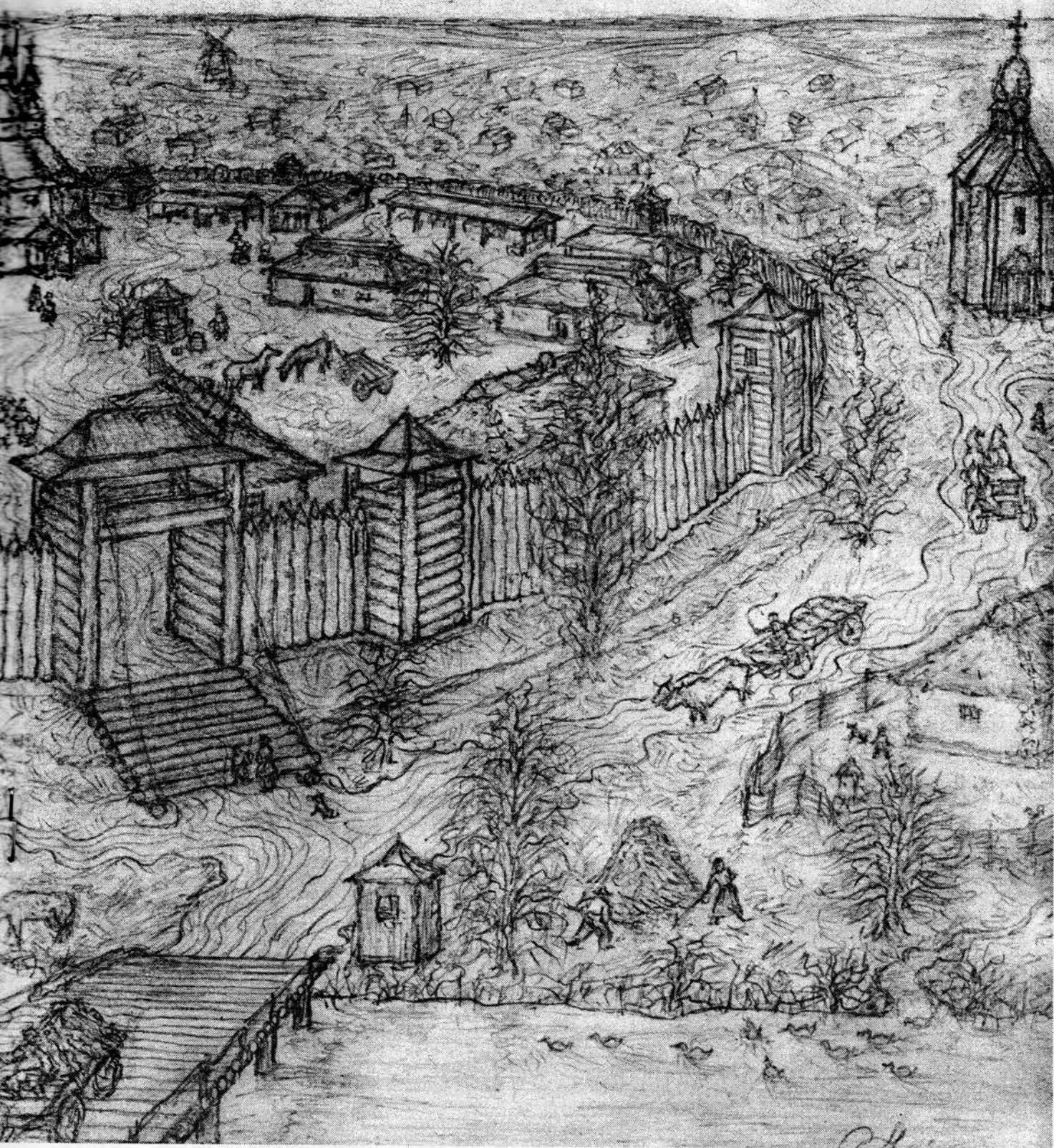
Продовження на 20 стор.

Загальний вигляд Звенигородки. XVIII століття.

Художник Сергій Никоненко. Реконструкція Станіслава Лячинського

Звенигородка

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗВЕНИГОРОДКИ В ЦЕНТРІ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ

Продовження. Початок на 21 стор.

тому важливе значення для успішного проведення Корсунь - Шевченківської операції мали бої на зовнішньому фронті, який був створений з метою недопущення резервів противника до оточеного угруповання для його деблокування. Процес формування суцільного зовнішнього фронту завершився 3 лютого 1944 року. Він проходив від Тинівки через Звенигородку до Каніжа. Від Тинівки до Звенигородки тримали оборону війська I - го Українського фронту. А на ділянці від Звенигородки до Каніжа оборонялись війська II - го Українського фронту. Згодом на зовнішній фронт були перекинуті додаткові сили, в яких налічувалось 90 000 солдатів і офіцерів, 750 танків і штурмових гармат. Протягом 5 днів прибуло ще 2 танкові дивізії, 4 окремі танкові батальйони та дивізіон штурмових гармат. Чисельність військ зросла до 100 000 осіб, танків і штурмових гармат до 1 000 одиниць. Намагаючись деблокувати оточені війська, німецьке командування продовжувало наращувати сили на зовнішньому фронті. Радянське командування в свою чергу посилювало оборону. Тактична щільність артилерії досягла 15 гармат, протитанкових - 10, відповідно на головних напрямках 22 і 15 гармат на 1 км фронту [10. 7 - 14].

Гітлерівці декілька раз різними маршрутами намагались з'єднатись з оточеними групами. Ті, в свою чергу, також йшли на зближення. Провіант вони отримували за допомогою авіації. 11 лютого 21 танк вздовж шосе Єрки - Звенигородка атакував позиції 375 стрілецької дивізії. Поки червоноармійці підтягували підкріплення, до кінця дня танковим підрозділам гітлерівців вдалось оволодіти Єрками, Скаливаткою, Юрківкою та станцією Звенигородка, біля якої героїчно боровся і підбив 4 ворожих танки М.М. Коняшкін, за що був нагороджений званням Героя Радянського Союзу. 17 лютого близько 70 солдатів і офіцерів противника проникли в район хутора Звенигородського і протягом дня, одержуючи підкріплення, намагались розвинути наступ на Звенигородку. Проривались фашисти і іншими напрямками, але також безрезультатно [10. 11]. Отже, до останнього дня операції німецьке командування не відмовлялося від намірів прорватись до оточених військ на Звенигородському напрямку.

Недавно почали випливати факти, що невелика група німців все таки змогла вирватись з оточення і врятуватись. Це була мотобригада "Валлонія", командиром якої був Леон Дегрель. З його спогадів, вперше надрукованих лише 2001 року, постає жахлива картина подій з "котла"

очима його головного учасника [9. 24 - 28].

На зовнішньому фронті оточення ворог втратив 27 000 солдатів і офіцерів убитими і пораненими. Було знищено 329 літаків, 827 танків, 1 638 автомашин, 446 гармат. Захоплено такі трофеї: 115 танків, 270 гармат, 1 850 автомашин, 50 бронетранспортерів і бронемашин, 10 штабних автобусів та багато іншої зброї і бойової техніки. Очевидці розказують, що, наприклад, все поле за селом Стецівкою Звенигородського району було вкрито людськими трупами... спочатку німецькими, а потім нашими. 17 лютого 1944 року останні ворожі загони в "котлі" були знищені. Корсунь - Шевченківська битва закінчилась [10. 13].

Важкими втратами для Червоної Армії далась перемога в Корсунь - Шевченківській операції, але після її проведення гітлерівці остаточно втратили стратегічну ініціативу на Східному фронті. Було розгорнуто наступ на Рівне, Луцьк, Шепетівку. Завдяки цій операції, в швидких темпах було звільнено всю територію України, зруйнована німецька група військ "південь", а згодом відкрився шлях для просування радянських військ в усю Східну Європу. Звенигородка, без сумніву, відіграла на цьому етапі дуже важливу стратегічну роль, визволилась від німецьких окупантів. В ній не тільки зустрілись два фронти, замкнувши величезне кільце навколо величезної кількості німецьких військ, а й утримувало його аж до кінця операції, з'єднуючи два фронти.

ВИСНОВКИ

Український народ має багатовікову історію, яка поділяється на певні періоди із своїми специфічними подіями. Але є речі, події, факти, які проходять червоною ниткою через всю історію, накладають свій відбиток у будь-якому часовому просторі. Саме таким важливим і незмінним в історії Черкащини і всієї України є місто Звенигородка. Адже саме воно стало не просто містом - одним із центрів матеріальної та духовної культури Черкаського краю, воно перш за все несло тягар оборони, було форпостом на шляху ворогів.

В період XVII ст., добу Національно-визвольної війни українського народу проти Речі Посполитої, Звенигородка стала стратегічним пунктом у боротьбі з польською шляхтою. Жителі нашого краю боролися з польськими завоюниками у війську Богдана Хмельницького.

Через Звенигородський замок пролягав маршрут загонів повстанців у період Національного-визвольного повстання "Коліївщина". Своїми думками звенигородський бандурист Василь Варченко надихав гайдамаків боротися за незалежність Батьківщини

У 1917-1919 роки Звенигородка стала центром Вільного козацтва. Члени цього з'єднання невпинно відстоювали незалежність країни, чинили найбільший опір комуністам та кайзерівцям, були найбільш вираженими націоналістами з усіх існуючих в той період політичних напрямків.

В часи Другої світової війни, з'єднання двох фронтів, що відбулось у Звенигородці, стало, мабуть, найважливішою подією в ході визволення від німецько-фашистських окупантів на Східному фронті. Звідси почався наступ на всю Західну Україну, а згодом і Європу. З'єднані в Звенигородці Перший і Другий фронти важкою, але переможною ходою пройшли через всю Європу, аж до Берліна, а потім стали учасниками Параду Перемоги в Москві.

Цей дух вольності, що зародився разом із козацтвом, на території Звенигородщини не припиняв своє існування і у продовж наступних століть.

Таким чином, проаналізувавши досить значний історичний відрізок часу, можна зробити висновок, що місто Звенигородка - це перш за все оборонна фортеця, форпост всього Середнього Подніпров'я, який протягом віків ніс на собі тягар війни. Тому кожен її мешканець може пишатися тим, що він є жителем цього величезного і мужнього міста.

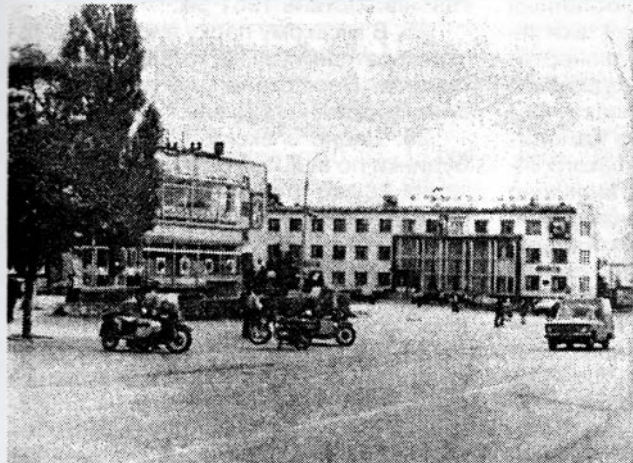
Список використаної літератури

- Білецький Ф.Ф. // Вічний подзвін Звенигори: Нариси з історії Звенигородського району. - Звенигородка. 2003 - 186с.
- Звенигородка: мала енциклопедія // Ф. Білецький. - Звенигородка. 2004 - 204с.
- Кузьмінський А.І. та інші. // Наш рідний край. Хрестоматія з історії Черкащини. 1993 - 368с.
- Лячинський С.С. Річ Посполита і Україна // Спадщина, 1 (3) 2006 - 24с.
- Лячинський С.С. Історія становлення міста Звенигородки; Звенигора і Звенигород; привілей міста Звенигородки // Спадщина 1 (1) 2004 - 24с.
- Мицик В. Козацька Звенигородка // Спадщина 2002 - 32с.
- Куцан Г. Кобзарство Шевченкового краю // Спадщина 2002 - 32с.
- Герої Радянського Союзу // Спадщина 1(2) 2005 - 24 ст.
- Овсієнко Л.Г. // Корсунський часопис 2004 № 11 - 48 ст.
- Овсієнко Л.Г., Степенькіна П. // Корсунський часопис 2005 № 13 - 80 ст.
- Мицик Ю.А. Листи шляхтича Завадського про Коліївщину // Корсунський часопис 1996 № 3 - 47 ст.
- Шевченко Т.Г. Гайдамаки // Кобзар 1999 - 672 ст.
- Стороженко І.С. // Богдан Хмельницький і воєнне мистецтво у Визвольній війні українського народу середини XVII століття. 1996. - С.136-169.
- Лях С.Р. // Битва під Корсунем. Електронна енциклопедія українського козацтва.
- Рибалка І.К. // Історія Української РСР. Дорадянський період 1978. стор. 133.
- Історія міст і сіл УРСР. Головна редакція Української Радянської енциклопедії.
- Антонов-Овсієнко В.О. // "Записки про Громадянську війну", М.-Л.: 1932
- Малій словник історії України. - 1997.
- О. Субтельний // Україна. Історія. К., Либідь, 1991 стор. 375.

Володимир Кучер

Головний спеціаліст районної ради з питань комунального майна, планування та виконання бюджету

МОЯ ЗВЕНИГОРОДКА

**Той, хто скучний і серцем черствий,
Той даремно копить літа.
Після себе лишає людина
Пісні, книги і навіть міста.**

ПЕРІОД 1959-1968 РОКИ

П'ятьдесят років ... Багато це чи мало? Для людини - це майже життя, а для історії міста - це лише мить. Пропоную читачеві зануритися в історію, повернувшись на півстоліття в минуле, щоб краще збагнути і оцінити, яка вона була, ця мить, в історії нашого міста.

В 1959 році населення Звенигородки становило близько 16,5 тис. жителів. В місті налічувалося декілька десятків двоповерхових приміщень, переважно дореволюційної побудови. Електрифікована була лише центральна частина міста. Незначна частина доріг та тротуару в центрі була вкрита бруківкою, асфальтоване покриття було відсутнє взагалі.

А тепер, трохи хронології:

1. Створено нову будівельну організацію міжколгоспбуд, при якій було споруджено деревообробний цех. Січень 1959 рік.

2. Відкрито комісійний магазин вул. Сталіна 32 (пр-т Шевченка) Березень 1959 рік.

3. Здано в експлуатацію багатоквартирний двоповерховий будинок по провулку Комсомольському. Травень 1959 рік

4. Відкрився рух автобусів по місту Звенигородка по маршруту райлікарня- центр-цегельний завод. 5 червня 1959 рік

5. Відкрито новозбудований літній танцмайданчик в міському парку. 26 червня 1959 рік.

6. Засновано краєзнавчий музей. Липень 1959 рік

7. Будується цегельно-черепичний завод потужністю 5 млн. штук цегли та 500 тис. штук черепиці на рік. Серпень 1959 рік.

8. Здано в експлуатацію адміністративний будинок районного комітету партії.(праве крило адмінбудинку районної ради) 9 серпня 1959 рік.

9. На пивоварному заводі встановлено автоматичну лінію розливу пива її продуктивність 3 тис. пляшок в годину, введено в дію розфасувальний автомат. Серпень 1959 рік.

10. На плодокомбінаті встановлено комбайн по виробництву томатного соку, компотно-маринадну лінію, автоклави, напівавтомати для закупорок банок. Серпень 1959 рік.

11. Цегельний завод розпочав розширення сушильних площадок, механізацію робіт у глиняному кар'єрі, автоматизуються процеси по виробництву цегли сирцю і черепиці. Вересень 1959 рік.

12. В центрі міста відкрито новий кінотеатр "Україна". Продемонстровано перший фільм "Поема про море" О.Довженка. 5 листопада 1959 рік.

13. Автобусний парк отримав 4 нових автобуси. Тепер до послуг звенигородчан 29 автобусів різних марок. Листопад 1959 рік.

14. При швейній майстерні райпромкомбінату відкрито цех по пошиттю головних уборів. Грудень 1959 рік.

15. Цегельний завод міжколгоспбуду випустив 4 млн. шт. цегли. Грудень 1959 рік.

16. Цех по пошиттю головних уборів при швейній майстерні райпромкомбінату випустив свою першу продукцію 538 шапок та 46 хутряних жилеток. Січень 1960 рік.

17. На будівництво і благоустрій міста з міського бюджету виділено 700 тис. крб., з них 40 тис. крб. на озеленення. Березень 1960 рік.

18. З початку року в місті збудовано 4200 кв.м. доріг, заасфальтовано 5000 кв.м. тротуарів, посаджено 1500 дерев та 0,8 гектарів квітів у клумбах. Квітень 1960 рік.

19. По проспекту Сталіна (пр-т Шев-

П'ятьдесят років – багато це чи мало? Для людини – це майже життя, а для історії міста – це лише мить. Пропоную читачеві зануритися в історію, повернувшись на півстоліття в минуле, щоб краще збагнути і оцінити, яка вона була, ця мить, в історії нашого міста.

В 1959 році населення Звенигородки становило близько 16,5 тис. жителів. В місті налічувалося декілька десятків двоповерхових приміщень переважно дореволюційної побудови. Електрифікована була лише центральна частина міста. Незначна частина доріг та тротуару в центрі міста була вкрита бруківкою, асфальтоване покриття було відсутнє взагалі.

ченка) висаджено 100 крупномірних лип, засаджено 2 гектари тополь на березі річки Г.Тікич та 9 гектарів тополь біля водоймища ГЕС. Травень 1960 рік.

20. В місті налічується 380 газових плит. Листопад 1960 рік.

21. На території школи-інтернату розпочато будівництво нового 3-поверхового гуртожитку на 330 місць та їдальні на 150 місць з кухнею та господарськими спорудами. Листопад 1960 рік.

22. На розі пр-ту Жовтня та вул.Енгельса побудовано нове двоповерхове приміщення, на першому поверсі якого розташувався ресторан "Тікич", на другому "Універмаг" Грудень 1960 рік

Треба нагадати, що в той час керівна роль в країні належала Комуністичній партії, тому головною діючою особою в районі та місті зокрема був перший секретар райкому КПРС. Проте далеко не завжди на цій посаді знаходилися справжні господарники. Скоріше навпаки. Перш за все, це були ідеологи політики партії. Але Звенигородці

Євгеній Іванович ШЕВЧЕНКО

Продовження на 24 стор.

Володимир Кучер

Продовження. Початок на 23 стор.

та всьому району на початку 60-х років як раз таки дуже пощастило. Доля послала нам прекрасного господарника та організатора, справжнього керівника, людину, яку без перебільшення можна назвати видатною особистістю та батьком розбудови нашого міста. Це Шевченко Євген Іванович. Саме він очолював районний комітет КПРС і був керівником району з 1961 по 1969 роки. За його керівництва та дякуючи його наполегливості та ентузіазму в місті почали зводитися перші п'ятиповерхівки і асфальтуватися дороги, будуватися дитячі садки та відкриватися нові магазини. Саме Шевченкові Є.І. належить авторство побудови сучасної центральної частини міста - головної площі Звенигородки та універмагу, готелю і Будинку зв'язку поблизу неї. Якщо сказати про нього, що він був патріотом Звенигородки це значить не сказати нічого. Євген Іванович був яскравою особистістю та непересічною людиною, яка польотом думки обігнала не лише своїх сучасників, а навіть тепер більш ніж 40 років потому масштаб його мислення вражає. Чого варта лише ідея об'єднати Звенигородку та Ватутіно в одне місто. Саме тому за часів Шевченка Є.І. розбудова Звенигородки почала вестись в напрямку м.Ватутіне, а в місті з'явився новий мікрорайон - "Новобудови". Саме дякуючи ентузіазму та наполегливості Євгена Івановича на східній околиці Звенигородки було закладено чудовий дендрологічний парк, який в перспективі повинен був стати окрасою міста, місцем відпочинку звенигородчан. Адже в ньому Євген Іванович планував звести кінотеатр та танцмайданчик, майданчик для дітей з гойдалками та різними атракціонами, побудувати фонтан та встановити різні дитячі ігрові автомати. Саме завдяки Шевченку Є.І. в місті з'явився новий сучасний стадіон на 10 тис.місць до речі, на той час подібного стадіону в області не мав жоден районний центр. Він планував запустити в Звенигородці тролейбус, з'єднавши тролейбусним сполученням Звенигородку та Ватутіне. І це не фантастичні ідеї, коли взяти до уваги що саме Євген Іванович домогся відкриття в Звенигородці пасажирських авіарейсів. Саме дякуючи йому Звенигородка була з'єднана повітряним шляхом з Уманню та Черкасами, Києвом та Хмельницьким, Полтавою та Харківом. Люди старшого покоління з задоволенням згадують ті часи, коли по р.Гнилий Тікич від центрального пляжу до піонерського табору можна було добратися на прогулянковому катері, який також з'явився в Звенигородці дякуючи особистій ініціативі та наполегливості Шевченка Є.І. як, до речі, і піонертабір,

МОЯ ЗВЕНИГОРОДКА

побудова якого від першої до останньої цеглини була його ідея. І знову таки ані прогулянковим катером, ані піонертабором на той час не міг похвалитися жоден інший район нашої області. Саме завдяки ентузіазму Євгена Івановича в чудовій місцині Хлипнівського лісу було збудовано сцену, встановлено лавочки для глядачів та започатковано традицію відмічати саме там народні свята. Варто також згадати, що саме в той час аби урізноманітнити відпочинок звенигородчан зробити його безпечним та ефективним, починає інтенсивно обладнуватися міський пляж, на якому з'являються переодягальні та лавочки з накриттям, створюються рятувальна станція, пункт прокату човнів і водних велосипедів, встановлюється трамплін для стрибків у воду та обладнується 25-ти метровий наплавний басейн з 3 доріжками. Дякуючи Шевченку Є.В. місто починає озеленюватися, започатковуються масові посадки дерев та кущів, саме тоді проводиться впорядкування міського парку, а в дитячому парку або піонерському, як він тоді називався, встановлюються каруселі та відкривається пункт прокату для дітей. На той час припадає будівництво та відкриття санаторію "Радон", який мав статус всесоюзного значення і став візитною карткою міста на теренах всього Радянського Союзу.

Також саме за часів Євгена Івановича в місті з'явилися дороги та знайомі серцю кожного звенигородчанина символи нашого міста, без яких Звенигородку навіть неможливо сьогодні уявити, такі його невід'ємні атрибути, як мозаїчна стела "Звенигородка", встановлена на роздоріжжі з боку Черкас, мозаїчна стела "Кільце замкнуто", яка знаходиться на площі поблизу приміщення колишнього райвійськомату, побудовано Пагорб Слави.

Аби не бути голослівним, поглянемо, як розвивалось наше місто за ті короткі, але прекрасні 8 років, коли керівництво районом та містом зокрема здійснював справжній керманіч, Людина з великої літери Євген Іванович Шевченко.

23. Виділено 100 тис.крб на благоустрій міста, зокрема на:

-капітальний ремонт бруківки по вул.Комінтерна, вул. К.Лібкнехта вул.Піонерській.

-обладнання водостоку по пр-ту Сталіна (пр-т. Шевченка)

-ремонт моста по вул.Шевченка

-реконструкцію вул.Пролетарської

-мощення вул.Богачівської, Дзержинського, Радянській площі.

-будівництво залізобетонного мосту по вул.Енгельса Квітень 1961 рік.

24. В місті висаджено 12 тис. дерев різних порід, 20 тис.кущів та 5 тис.кв.м

газонів. Квітень 1961 рік.

25. В міському парку висаджено такі декоративні кущі, як катальна, айлант, скумпія. Посаджено плакучі верби та алею горобини. Квітень.

26. Здано в експлуатацію 2 жилих будинки по вул.Леніна 41 та вул.Комінтерна 28, де отримали житло 6 сімей. 1 травня 1961 рік.

27. На чавуно-ливарному заводі, крім рам до піаніно, освоєно випуск чавунних водопровідних труб, цвяхів та пічного литва. Травень 1961 рік.

28. На плодоконсервному комбінаті розпочав роботу новозбудований овочово-переробний цех, який випускає мариновані овочі, томат-пюре, томат-пасту, томатний сік. 10 серпня 1961 рік.

29. На баласі домоуправління перебувають 206 будинків, з них 173 житлових. Жовтень 1961 рік.

30. Електрифіковано мікрорайон "Гаражівка". Грудень 1961 рік.

31. Здано в експлуатацію 16-квартирний будинок по пр-ту Жовтня 13А. Грудень 1961 рік.

32. Відкрито новий магазини "Готовий одяг", по пр-ту Жовтня.

Відкрито нові магазини "Кулінарія" та "Меблі" 18 березня 1962 рік.

33. Встановлене денне освітлення в міському парку та на 6 кварталах пр-та Жовтня (пр-т Шевченка) Квітень 1962 рік.

34. При міській раді створено міський відділ культури на громадських засадах. Квітень 1962 рік.

35. На центральній вулиці міста висаджено 400 кущів троянд та 35 тис. кущів вічнозеленого ялівцю.

Площа під квітниками складає 4 тис.кв.м.

При вході в міський парк зроблено килимову кладку, в центрі якої встановлено вазу з декоративних рослин. Травень 1962 рік.

36. На базі психоневрологічного диспансеру почалося будівництво світло-водолікарні. Травень 1962 рік.

37. Чавуно-ливарний завод перейшов з 2-змінної роботи на 3-змінну роботу. Червень 1962 рік.

38. Засфальтовано центральну вулицю міста пр-т Жовтня. Вересень 1962 рік.

39. Побудовано місток по вул. Енгельса. Жовтень 1962 рік.

40. Зданий в експлуатацію новий 3-поверховий гуртожиток школи-інтернату по вул.Енгельса. Жовтень 1962 року.

41. Побудовано двоповерхове приміщення нової автошколи. Листопад 1962 рік

42. Побудовано двоповерховий бу-

Продовження на 25 стор.

Володимир Кучер

Продовження. Початок на 24 стор.

динок по вул. Держинського 17. Грудень 1962 рік

43. Відкрито ательє по ремонту телевізорів. Січень 1963 року.

44. В місті висаджено 30 шт.-15 річних лип., 200 шт. горобин, 30 берез, 100 кущів туї, 200 троянд, 5000 спіреї та 10000 різних чагарників. Квітень-травень 1963 рік.

45. Розпочато електрифікацію околиці міста Звенигородки - Чернячки. Серпень 1963 рік.

46. Побудовано двоповерховий будинок по вул.К.Лібкнехта напроти піонерського парку. Листопад 1963 рік

47. Побудовано двоповерховий будинок на розі вул. К.Лібкнехта та пров.Комсомольський. Грудень 1963 рік

48. Побудовано приміщення нового хірургічного корпусу на 200 ліжок. Грудень 1963 рік.

49. Здано в експлуатацію приміщення нової спортивної школи (теперішнє приміщення малого залу) Грудень 1963 рік.

50. Побудовано двоповерховий будинок по вул.. Держинського 15 Грудень 1963 рік.

51. Виконано добудову, проведено реконструкцію та здано в експлуатацію приміщення районного будинку культури. Березень 1964 рік.

52. На площі перед автостанцією в урочистій обстановці в присутності близько 5 тис.жителів та гостей міста відкрито пам'ятник Т.Г.Шевченку. 9 березня 1964 рік.

53. На околиці міста на честь 150-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка закладено новий парк. (Дендропарк) Березень-квітень 1964 рік.

54. На другому поверсі будинку, що на розі пр-ту Жовтня та вул..Енгельса відкрито новий магазин по продажу промислових товарів. 24 квітня 1964 рік.

55. Відкрито повітряне сполучення Звенигородка-Київ, виліт о 13.30, час польоту 1 година та авіарейси Звенигородка-Черкаси, Звенигородка-Умань. Липень 1964 рік.

56. Відкрила свої двері для учнів ново-будована школа-інтернат. 1 вересня 1964 рік.

57. В місті встановлено і діють 400 телефонних точок. Грудень 1964 рік.

58. Академічному хору РБК присвоєно почесне звання - самодіяльної народної хорової капели. Березень 1965 рік.

59. Здано в експлуатацію водолікарню на базі радонових вод - санаторій "Радон". Вона забезпечена всім необхідним обладнанням та кваліфікованими спеціалістами. Вартість путівки 70 руб., курсівки-17 крб. 26 квітня 1965 рік.

60. Здано в експлуатацію нову автобусну станцію. 1 травня 1965 рік.

61. Відсвяткували новосілля жильці

МОЯ ЗВЕНИГОРОДКА

4-поверхового багатоквартирного будинку по пр-ту Жовтня 35, на першому поверсі якого почало працювати кафе. Червень 1965 рік.

62. Силами випускників школи побудовано басейн у школі-інтернаті Липень 1965 рік.

63. Добудовано учбовий корпус до школи ім..С.М.Кірова. Серпень 1965 рік.

64. Санаторій "Радон" прийняв тисячного пацієнта. Ним виявився доцент Київського будівельного інституту Леонід Афанасійович Кін. 7 вересня 1965 рік.

65. Побудовано та відкрито новий продовольчий магазин по бульвару Шевченка біля автопарку. Листопад 1965 рік.

66. Здано в експлуатацію дитячий садок-ясла на 140 місць. Грудень 1965 рік.

67. Здано в експлуатацію комбінат побутового обслуговування населення по вул.Карла Лібкнехта. Грудень 1965 рік.

68. Відкрито продовольчі магазини в мікрорайоні "Червона" та на території автостанції. Грудень 1965 рік.

69. Побудовано новий пральний комбінат з сушильним та гладильним цехами. Грудень 1965 рік.

70. На території школи-інтернату поблизу басейна встановлено фонтан. Червень 1966 рік.

71. Урочисте відкриття новозбудованого літнього кінотеатру в мікрорайоні, що відомий під назвою "Новобудови". 5 липня 1966 рік.

72. Здано в експлуатацію 5-поверховий багатоквартирний будинок по пр-ту Жовтня 33, на першому поверсі якого розміщено новий магазин "Хліб". Листопад 1966 рік.

73. Здано в експлуатацію готель "Колос", який побудовано на центральній площі міста, на першому поверсі якого розміщено перукарню та кафе. Січень 1967 рік.

74. Відсвяткували новосілля жителі 12-квартирного будинку по вул. Енгельса 149. Січень 1967 рік.

75. На плодокосервному заводі встановили 5 спеціальних пресів, кожен з яких переробляє за годину 1.5 тонни сировини. Лютий 1967 рік.

76. Здано в експлуатацію багатоквартирний п'ятиповерховий будинок по пр-ту Жовтня 101. Серпень 1967 рік.

77. Відкрито монументальну мозаїчну стелу "Звенигородка", яка встановлена на роздоріжжі з боку Черкас. Вересень 1967 рік.

78. Відкрито монументальну мозаїчну стелу "Кільце замкнуто", яка знаходиться на площі поблизу приміщення колишнього райвійськомату. Жовтень 1967 рік.

79. Здано в експлуатацію гуртожиток МПМК - 2. Листопад 1967 рік.

80. Гостинно відчинилися двері ново-будованого районного універмагу

"Звенигородчанка". 17 вересня 1967 рік.

81. Урочисто відкрито новий стадіон на 10 тис. місць. 12 жовтня 1967 рік.

82. Побудовано та відкрито кафе "Скеля". Жовтень 1967 рік.

83. Побудовано двоповерховий будинок на розі вул. Держинського та вул. Леніна (Кримського). Вересень 1968 рік.

Для того, щоб оцінити роль та значимість діяльності Шевченка Є.І. в історії Звенигородки, достатньо сказати, що він прийняв в 1961 році одно-, дво-поверхове місто без належної інфраструктури, яке потопало в бездоріжжі. А залишив по собі місто з каскадом п'ятиповерхових будинків, з заасфальтованою головною та основними магістральними вулицями, місто з вдало сформованим в архітектурному плані центром та чітко налагодженою сферою громадського обслуговування та відпочинку його мешканців.

Було б несправедливо не згадати ще про одного справжнього господарника і керівника, з яким району і місту також дуже поталанило, а саме Юрченка Данила Юхимовича, або дід Данило, як його називали тоді і як з любов'ю згадують про нього люди старшого покоління нині. Данило Юхимович, незважаючи на високі посади, був людиною дуже скромною і водночас

Данило Юхимович ЮРЧЕНКО

енергійною, рішучою та вольовою. Вимогливим перш за все до себе та до підлеглих. Про такі риси його характеру, як чесність та порядність, в той час ходили легенди. Він довгий час очолював виконком районної ради, а з 1969 року працював першим секретарем райкому. Багато в чому саме завдяки тандему Шевченко Є.І. та

Продовження на 26 стор.

Володимир Кучер

Продовження. Початок на 25 стор.

Юрченко Д.Ю. місто активно та плано-мірно будувалося і розвивалося, удосконалювало свою інфраструктуру та покращувало благоустрій. І саме за часів Шевченка-Юрченка спостерігається найбільш інтенсивне збільшення обсягів існуючого виробництва та відкриття нових промислових потужностей.

Так в 1968 році в Звенигородці проживало 19.2 тис. чоловік (2009 р. - 18.6 тис.) і вона мала статус промислового міста. Основу виробництва складали підприємства по переробці сільськогосподарської сировини. Зокрема, на території міста ефективно працював, забезпечуючи міське населення робочими місцями, плодоконсервний комбінат, який в 1968 році було оснащено потоковою лінією вакуум - апаратів для консервування. За добу на комбінаті закатується близько 6 тис. банок. Асортимент продукції 20 найменувань. Півний цех на комбінаті працює з 1958 року, але з 1968 року пиво почали розливати не лише в бочки, до ладу стала потокова лінія для розливу пива в пляшки. Збудовано овочевий цех потужністю 700 тис. банок продукції та соковий цех потужністю 77 тис. декалітрів на рік. Комбінат поповнився устаткуванням для механічного розливу вина в пляшки з етикетками. В 1968 році на плодоконсервному комбінаті вироблено більше 2 млн. банок консервів, 176,7 тис. декалітрів соку та 326,3 тис. декалітрів пива. Не далеко відстав від нього і маслозирзавод, на якому в 1968 році почали працювати фризери безперервної дії по виробництву морозива, поточкові лінії по виробництву масла, розлиально-закупорювальна машина потужністю 3 тис. пляшок на годину, сепаратори, що переробляють 5 тис. літрів молока на годину. В 1968 році завод виробив продукції на 6,2 млн. крб. Зокрема вироблено 876,9 тонни масла, 583,3 тонни сиру жирного, 8,2 тис. тонн продукції з незбираного молока.

Також в місті ефективно працювали млинзавод, рентабельність якого сягала 37%, та два промкомбінати, на одному з яких ще в 1967 році на базі бондарної дільниці було розміщено швейний цех, що дало можливість збільшити випуск продукції на 120 тис.крб. та планувалося в 1969 році розпочати будівництво нового деревообробного цеху потужністю 1 млн.300 тис. продукції на рік. Цех буде обробляти деревину та виготовляти меблі.

Значні надходження до місцевого бюджету надходили і від Звенигородського ливарно-механічного заводу, основною продукцією якого були чавунні рами до піаніно. В 1968 році тут проведено пуск нової плавильної дільниці, введено до ладу нові вагранки та кранбалки. За

МОЯ ЗВЕНИГОРОДКА

1968 рік заводом реалізовано товарної продукції на понад 600 тис.крб. та вироблено товарів широкого вжитку на 157 тис.крб., зокрема вилито 2800 рам до піаніно та 730 тонн іншого литва.

На території міста працювали два цегельно-черепичні заводи, які забезпечували потреби міста і району в цеглі. На одному з них в 1968 році почалося переоснащення та механізація процесів виробництва з метою доведення його потужності до 14 млн.штук цегли на рік.

Бюджет міської ради становив 430 тис. крб.

Для якісного обслуговування побутових потреб населення на території міста діяли новий двоповерховий будинок побуту на 70 робочих місць, комбінат побутового обслуговування населення, комбінат комунальних підприємств, нещодавно збудовані універмаг "Звенигородчанка" на 52 робочих місця та готель "Колос" на 125 місць, книжковий магазин "Кобзар" а також 40 магазинів, 5 їдалень, ресторан "Тікач", ка-

фе "Вогник" та "Скеля". З метою розширення асортименту видів послуг для населення розпочалося будівництво нового 3-поверхового будинку побуту.

Дбаючи про особисту гігієну звениго-

родчан, працює міська лазня.

Головний проспект міста прикрасили нещодавно збудовані широкоекранний кінотеатр "Україна", кінотеатр повторно-го показу "Комсомолец" та реконструйований районний будинок культури на 700 місць. Побудовано також школу-інтернат на 370 учнів, хірургічний корпус лікарні, стадіон на 5 тисяч глядачів. Закінчувалося будівництво бібліотеки, пошти та будинку колгоспника. Станом на 1968 р. в місті було збудовано 78 тис.кв.метрів шляхів і тротуарів, заасфальтовано та забруковано 69.2 тис. кв.м., збудовано і заасфальтовано 9 тис.кв.м. площ. В місті побудовано 16 багатоповерховок. Газифіковано 552 квартири. Мережа водогону зросла на 300 метрів. Місто освітлювали понад 400 ртутних, люмінесцентних та електричних ламп. В місті діяли сім клубів, районна бібліотека для дорослих та районна дитяча бібліотека з книжковим фондом 65700 книг, відкрито масову бібліотеку на Замості. Головні місця відпочинку жителів міста - сквер біля пам'ятника Т.Г.Шевченка, міський парк з фонтаном, в 1968 році тут було посаджено 62 дерева та 24 чагарники, дитячий парк в якому також в літню спеку можна перепочити біля фонтану, для дітей тут є спортивний майданчик, працює карусель, тир, пункт прокату велосипедів та самокатів. На вихідні дні звенигородчан запрошували прокататися на катері по Тікичу.

В місті було закладено дендропарк, який в майбутньому мав стати гордістю міста. Зокрема, тут посаджено 25 видів порід дерев та 26 видів декоративного чагарнику. Планувалося побудувати середню школу на 1200 місць (школа ім.С.М.Кірова), музичну школу на 600 місць, поліклініку для дорослих та дитячу поліклініку.

За містом на Тікичі працювала міжколгоспна Звенигородська ГЕС потужністю 240 кіловат, а на високому правому березі за мостом споруджувався монументальний обеліск Слави на честь звенигородців які загинули в роки Великої Вітчизняної війни.

У місті 3 середні і 4 восьмирічні школи, в яких навчається до 4 тисяч дітей, 577 малюків виховуються в дитячому дошкільному комбінаті "Берізка", дитсадку та 2 яслях.

Також в місті діяла заочна школа, вечірня школа, сільськогосподарський технікум в якому навчалось 690 учнів, школа майстрів сироваріння -130 учнів, дворічна школа медсестер. Працювали дитяча музична школа, дитяча спортивна школа і автошкола.

Здоров'я жителів міста оберігали лікарі районної лікарні, інфекційної лікарні, 5 спеціалізованих диспансерів. Окрім

Продовження на 27 стор.

Володимир Кучер

Продовження. Початок на 26 стор.

того, в місті діяли дитяча поліклініка, дитяча лікарня та поліомієлітний санаторій - всього 230 ліжок/місць

Звенигородка була курортним містом. На південній околиці було відкрито велику водолікарню "Радон". Її мінеральна радонова вода допомагала при невритах та інших захворюваннях. Тут працював маніпуляційний кабінет, бальнеологічне відділення та лабораторія. Над Тікичем у чудовій місцевості закінчувалося будівництво санаторію-пансіонату "Радон" та поліклініки.

За містом був розташований невеличкий аеродром. Звенигородка була зв'язана авіатранспортом з Києвом, Черкасами, Уманню. Мала регулярне автобусне сполучення з Кишиневом, Одесою, Вінницею. Ці лінії обслуговували 70 автобусів.

Але головне багатство нашого міста це наші люди - прекрасні, талановиті, невтомні трударі, які в далекому 1968 р. будували це місто, створювали для нас все те, чим сьогодні ми далеко не завжди по господарському розпоряджаємося. Саме тому хотілося б нагадати імена тих звенигородчан ким пишалось місто на порозі 70-х:

Георгієв Борис Олександрович-голова виконкому міської ради, Головатенко Іван Назарович, Гетало Володимир Максимович, Герега Микола Олексійович, Забочень Василь Артемійович, Євтушенко Віра Іванівна, Кучеренко Григорій Тихонович, Ксенжук Микола Андрійович, Лисогор Любов Павлівна, Надюк Степан Тимофійович, Нужний Василь Петрович, Паладій Олександр Іванович, Пирогова Лідія Іванівна, Ткаченко Микола Петрович, Титаренко Петро Артемович-Герой Соціалістичної Праці, Титаренко Зінаїда Микитівна, Титаренко Микола Лаврентійович, Шевченко Микола Григорович, Швець Іван Іванович- Герой Соціалістичної Праці та багато, багато інших.

ПЕРІОД З 1969 ПО 1978 РІК.

Цей час коротко можна охарактеризувати як період великого будівництва та озеленення Звенигородки. Зважте самі: адже саме тоді в місті було побудовано майже всі дитячі садки, 2 загальноосвітні школи. Більше половини багатопверхівок міста були здані в експлуатацію саме в цей період. Величезна увага приділялася і озелененню міста. Зелені насадження, які сьогодні дарують нам затишок, прохолоду, красу та чисте повітря, були посаджені саме тоді. На початку 1969 року проходить кадрова ротація в керівництві району Є.І.Шевченка переводять на роботу в обласний центр. Трохи згодом першим секретарем райкому партії стає Д.Ю. Юрченко. Саме тоді Господь подарував місту двох прекрас-

МОЯ ЗВЕНИГОРОДКА

них керівників, виконробів та будівничих, а, головне, справжніх патріотів Звенигородки - Петра Олексійовича Коваленка та Михайла Миколайовича Павленка. Людей, які зуміли поставити інтереси громади вище власних інтересів, людей завдяки наполегливій праці та самовіддачі яких місто розбудовувалося та розквітало. Взагалі перша половина 70-х в історії Звенигородки один з найкращих часів. Всі керівні посади в районі та місті займають люди які небайдужі до своєї справи, люди які звикли творити.

Саме дякуючи чіткому, злагодженому, професійному та господарському підходу до справи Юрченко Д.Ю. - Коваленко П.О. - Павлінок М.М. будівництво, озеленення та благоустрій міста набув набули найбільшого розмаху. Та на жаль сьогодні ми далеко не завжди по господарські розпорядилися тим, що залишили вони нам у спадок.

Щоб не бути голослівним, пропоную в хронологічному порядку людям старшого віку згадати а молоді - поглянути, як це було:

1969 рік- Відкрито готель в районі колгоспного ринку, завершено будівництво спального корпусу санаторію "Радон". Висаджено 15 дерев в дитячому парку, 62 дерева та 24 чагарники в міському парку, 250 дерев та 200 чагарників в дендропарку, 15 ялин, 17 пірамідальних тополь та 40 горобин біля обеліску Слави, а також 15 дерев по пр-ту Жовтня (нині пр-т Шевченка) та 30 дерев по вул. Горького. 27 квітня на центральній площі міста відбулися показові виступи юних авіамоделістів Звенигородщини. 9 травня відкрито Пагорб Слави. В жовтні здано в експлуатацію п'ятиповерховий будинок по пр-ту Жовтня, 74, на першому поверсі якого відкрився найбільший в місті продуктовий магазин.

1970 рік - 25 квітня відбулося урочисте перепоховання на Пагорбі Слави воїнів, які полягли у Великій Вітчизняній війні. Через річку Гнилий Тікич на місці зруйнованого великою водою моста побудовано новий підвісний міст, який з'єднав місто з мікрорайоном "Чернячка". В липні поблизу колгоспного ринку розпочав роботу новий магазин-павільйон "Меблі". В жовтні отримали ключі від своїх квартир жителі першого в місті кооперативного будинку по вул. Дзержинського 18. Звенигородський промкомбінат РАЙСТ за 4 місяці 1970 року виробив 71020 кг. ковбасних виробів, 24490 літрів безалкогольних напоїв, 111,3 тонни кондитерських виробів та почав випускати нові види продукції зокрема гончарні вироби та сувенірну продукцію. На цегляному заводі №1 введено в експлуатацію колісковий конвеєр по виробництву цегли.

1971 рік-здано в експлуатацію Будинок побуту на головній вулиці міс-

Михайло Миколайович Павленок

та, житловий будинок в радгоспі "Звенигородський", спальний корпус санаторію "Радон", відсвяткували свої новосілля 70 сімей в будинку по пр-ту Жовтня 99 на першому поверсі якого почала працювати центральна районна аптека, відкрила свої двері для школярів новозбудована восьмирічна школа №1. Заасфальтовано 11,7 тис.кв.м автодороги та 1,4 тис.кв.м тротуарів вул.Леніна. Відремонтовано 270 світильників на вулицях міста, із них 48 ртутних. Встановлено ілюмінацію на проспекті Жовтня. Виготовлено та встановлено в скверах і на вулицях міста 82 паркові лавки, запустили міський водогін з водою з глибинних свердловин. В місті висаджено 2100 дерев та близько 4500 декоративних кущів. Колективу Звенигородського млинзаводу присудили перше місце серед колективів Міністерства заготівель України за врученням перехідного Червоного прапора Ради Міністрів УРСР.

В 1971 році на посаду голови міської ради обирається Михайло Миколайович Павленок. Людина щирої душі та великої вдачі, оптиміст, ентузіаст та невтомний трудівник. Людина, яка по-справжньому була закохана в місто та керівник, який був зразком толерантності, вимогливості та професіоналізму. Саме з його легкої руки озеленення та благоустрій міста набувають найбільшого розмаху. Кількість висаджених дерев та кущів в той час рахується тисячами. Особливо з теплом та любов'ю згадуються сотні кущів чарівних троянд якими була прикрашена вся центральна частина міста. Слід відмітити, що саме на період, коли містом керував Павленок М.М (1971-1980 р.р.) будівництво в Звенигородці досягає найбільших масштабів.

1972 рік-в березні створено нову шляхову ремонтну організацію ШРБУ-85. Введено в дію новий районний будинок зв'язку, спальний корпус санаторію "Радон". В місті висаджено

Продовження на 28 стор.

Володимир Кучер

Продовження. Початок на 27 стор.

близько 2300 дерев 5000 декоративних кущів з яких 900 кущів троянд. Здано в експлуатацію 16-квартирний та 40-квартирний будинки по вул. Дзержинського. В 1972 році бюджет міста становив 551070 крб. з них 225500 крб., йшло на освіту та 80414 крб. на охорону здоров'я. В місті діяли 42 магазини, 7 їдалень та 4 кафе. Закінчилося впорядкування зелених насаджень в дендрологічному парку. Зокрема тут росте 3029 дерев (34 види) та 8881 чагарник (22 види). Будується літній театр, танцмайданчик, майданчик для дітей. Планується побудувати в оточенні плакучих верб фонтан. Якщо дивитися на дендропарк з літака, то насаджені дерева утворюють напис "150 Т.Г.Ш."

1973 рік- здано в експлуатацію дитячий садочок "Сонечко", чотирихповерховий Будинок Рад в центрі міста,

приступила до роботи інкубаторна станція, відкрито новий магазин біля санаторію "Радон"

1974 рік- введено в дію міську каналізаційну мережу протяжністю 17 км., здано в експлуатацію дитячий садок "Веселка" та дитячий садок "Червононька квіточка". Здано в експлуатацію кооперативні будинки по вулиці Лагерній (тепер вул. Криницького).

1 листопада по пр-ту Жовтня 101 відкрився спеціалізований магазин "Взуття". В листопаді здано в експлуатацію двоповерховий будинок по вул. Піонерська 83 (Геологорозвідка). На кінець року Звенигородський завод продтоварів виробив 3,5 млн. банок консервів, 4 млн. 100 тис. літрів пива, тисячу тонн спиртованого соку, 2600 тонн борошна, 15 найменувань консервів, 4 найменування вина, 2 найменування пива мали першу категорію якості, 3 найменування консервів зокрема, калина протерта з цукром, варення з полуниці та черешні - вищу категорію якості.

1975 рік- 1 вересня гостинно відкрила свої двері для учнів школа ім. С.М. Кірова. У вересні відсвяткували

МОЯ ЗВЕНИГОРОДКА

новосілля в багатоквартирному будинку по вул. Кірова, введено в експлуатацію клуб-їдальню санаторію "Радон". В жовтні почала працювати нова дитяча спортивна школа. Здано в експлуатацію 4 нові двохповерхові житлові будинки на станції "Шевченків край". На кінець року на облік в місті взято 40000 дерев, серед яких такі рідкісні породи, як Бархат амурський - вул. Шевченка, Софора японська- поблизу Будинку Рад, оцтове дерево вул. Свердлова та Піонерська, гінкго дволаптеве- подвір'я с/г технікуму.

1976 рік - став до ладу комплекс громадського харчування, який розташований на привокзальній площі міста (кафе-кондитерська, їдальня, пивний бар, на другому поверсі ресторан на 120 посадочних місць.). У вересні здано в експлуатацію 18-квартирний будинок в радгоспі "Звенигородський" по вул. Звенигородська 122. В листопаді за містом відкрилася бензозаправочна станція для автомобілів.

1977 рік - в січні здано в експлуатацію нове приміщення поліклініки для дорослих та 8 квартирний будинок по вул. Лагерній 37 та 8-квартирний будинок по вул. Лагерній 33А, 29 липня в урочистій обстановці відкрито новий тільки що збудований магазин "Книги". Здано в експлуатацію 16-квартирний будинок для медпрацівників, розпочалась реконструкція дитячої лікарні. В жовтні заселився новоселами 24-квартирний будинок по пр-ту Жовтня 15.

1978 рік - в січні здано в експлуатацію 16-квартирний будинок по вул. Лагерній 40.

В лютому здано в експлуатацію багатоквартирний будинок на пр-ті Жовтня 96, добудований на місці старого та зданий в експлуатацію в травні новий дитячий садочок "Малютко", відкрилась їдальня №8 на 80 посадочних місць по вул. Гулькіна. В жовтні святкували новосілля жителі 16-квартирного будинку по вул. Пісаній 2Г. В листопаді по вул. Дімітрова здано в експлуатацію приміщення районної станції по боротьбі з хворобами тварин. Почала працювати і прийняла перших клієнтів станція технічного обслуговування автотранспорту. Добудовуються багатоквартирні будинки санаторію "Радон" по пр-ту Жовтня та кооперативний будинок по вул. Шмідта. Завершується будівництво музичної школи. Триває будівництво будинку-інвалідів, приміщення Держбанку та ошадкаси по провулку Островського. Будуються терапевтичний корпус ЦРЛ, приміщення районної друкарні, адмінбудинок районного відділу міліції, приміщення оранжереї. На околиці міста зводиться новий потужний маслосирзавод. Роз-

почато будівництво нового корпусу районного вузла зв'язку, цеху безалкогольних напоїв та приміщення стоматологічного відділення. Виконано значний обсяг робіт по впорядкуванню багатьох доріг: тверде покриття з'явилося на частині вулиць Пархоменка, Червоноармійська, Постишева. Триває будівництво шляху на вулицях Енгельса та Комінтерну.

В 1978 році в Звенигородці проживало 21 тис. 650 жителів і вона мала статус промислового міста з розвинутою інфраструктурою. На території міста ефективно працювало 9 промислових підприємств, 3 цегельні заводи, 4 будівельні установи, 3 дорожньо-ремонтні та 2 автотранспортні організації. В місті діяло 7 шкіл та 8 дитячих садочків, музична школа, дитяча юнацька спортивна школа, млин, сільськогосподарський технікум та школа майстрів сироваріння.

До послуг жителів міста були районна лікарня, інфекційна лікарня, дитяча лікарня, 5 спеціалізованих диспансерів, нова районна поліклініка, санаторій-пансіонат "Радон".

Для відпочинку жителям міста слугували 2 кінотеатри, міський та дитячий парк, де є спортивний майданчик, працюють каруселі та тир, діє пункт прокату. На березі поблизу міського пляжу працювала станція прокату човнів та водних велосипедів.

Звенигородка була зв'язана авіаційним сполученням з 7 містами України. Зокрема Києвом, Донецьком, Полтавою, Харьковим, Черкасами, Уманню та Тальним.

Моя розповідь була б неповною, якщо я не згадав імена наших земляків руками яких розбудовувалося рідне місто, звенигородчан завдяки невтомній та наполегливій праці яких Звенигородка квітла та буяла.

Зокрема, це Бугайова Галина Автономічна, Бідненко Раїса Тимофіївна, Білоус Захар Степанович, Бондаренко Ганна Семенівна, Бурковський Валерій Теофілович, Деркач Микола Сергійович, Братун Василь Іванович, Гончар Василь Йосипович, Даниленков Олександр Павлович, Іщенко Микола Феодосійович, Карпов Микола Пантелеймонович, Кізенко Олександр Федорович, Кириченко Іван Дмитрович, Колючий Василь Іванович, Комаренко Олексій Никандрович, Ляльченко Микола Петрович, Мамаєнко Микола Іванович, Маличенко Василь Степанович, Матвієнко Іван Олексійович, Мельник Анатолій Йосипович, Мунтян Василь Тимофійович, Налпенко Анатолій Васильович, Омельченко Надія Василівна, Паладій Федір Іванович, Пужанівський Яків

Продовження на 29 стор.

Володимир Кучер

Продовження. Початок на 28 стор.

Сергійович, Рейнт Григорій Андрійович, Руденко Арсеній Євгенович, Сасай Лідія Іванівна, Сущенко Володимир Олексійович, Сухомлин Павло Іванович, Ткаченко Надія Юхимівна, Ткаченко Микола Григорович, Шкода Яків Федорович, Шпунт Василь Семенович, Уманець Петро Гаврилович, Ялинський Володимир Семенович та багато, багато інших.

ПЕРІОД 1979 - 1990 РОКІВ.

Це був час, коли місто розвивалося, удосконалювалася його інфраструктура, нарощували темп і ставали до ладу нові підприємства. Місто продовжувало стрімко та бурхливо розбудовуватися. Саме будівництво – один із основних параметрів який був характерний і притаманний цій епосі в історії Звенигородки.

Отже, трохи хронології.

Січень 1979 рік. Здано в експлуатацію 60-квартирний будинок на пр-ті. Жовтня 93.

Квітень 1979 рік. Здано в експлуатацію 70-квартирний будинок по вул. Шмідта 38.

Липень 1979 рік. Здано в експлуатацію дитячий садок "Оленка" по вул.Лагерній.

1 вересня 1979 рік Гостинно відкрила свої двері для дітей нова сучасна музична школа в центрі міста.

Серпень 1979 рік. Взамін дерев'яних кладок збудовано новий металевий місток через р.Гнилий Тікич в районі чавуноливарного заводу.

1979 рік грудень. Почав працювати новозбудований деревооброблювальний цех.

Січень 1980 рік. Здано в експлуатацію 70-квартирний будинок на пр-ті. Жовтня 98.

Липень 1980 рік. На садибі краєзнавчого музею встановлено погруддя Т.Г.Шевченка робота скульптора Я.Красножона.

Червень 1980 рік. Відкрито новий магазин "Овочі" по вул. Енгельса поруч з районним вузлом зв'язку.

Листопад 1980 рік. Здано в експлуатацію адмінприміщення та виробничі приміщення рембудуправління по вул.Гулькіна.

Грудень 1980 р. Здано в експлуатацію приміщення будинку-інтернату для пристарілих на 276 місць.

Квітень 1981 р. Розпочав роботу новозбудований магазин "Господарчі товари" по вул.Пролетарська

Січень 1981 рік. Збудовано та введено в експлуатацію нове приміщення відділення Держбанку та ощадкаси по пров. Островського.

1981 рік жовтень. Здано в експлу-

МОЯ ЗВЕНИГОРОДКА

атацію п'ятиповерховий 50-квартирний будинок по вул. Кірова 1.

Грудень 1981 рік. Збудовано та введено в експлуатацію нове приміщення ПМК-2 по вул.Енгельса.

Грудень 1981 рік. Здано в експлуатацію першу чергу нового сучасного, потужного сиробробного комбінату.

Лютий 1982 рік. Гостинно відкрив свої двері "Універсам", це новий торговельний комплекс на пр-ті. Жовтня поряд з кінотеатром "Україна". Тут є гастроном, дитячий відділ та кафе.

10.03.1982 рік. Відкрито новий пам'ятник молодому Т.Г.Шевченку на привокзальній площі, яка стала носити назву площі Т.Г.Шевченка.

Жовтень 1982 р. Здано в експлуатацію п'ятиповерховий 70-квартирний будинок по вул. Держинського 22.

Жовтень 1982 рік. Почав працювати новозбудований швейний цех промкомбінату.

Грудень 1982 рік. Завершено будівництво районної друкарні.

Січень 1983 рік. Відкрито новий терапевтичний корпус ЦРЛ на 240 ліжок місць., споруджено новий харчоблок та гаражі для санітарних машин.

Серпень 1983 рік. Завершилося будівництво нового адмінприміщення районного відділу міліції

Вересень 1983 рік Урочище відкрило плавальний басейн в міській середній школі ім. С.М.Кірова.

Вересень 1983 рік. Відкрито новий магазин "Продукти" по вул. Горького

Жовтень 1983 рік. Розпочали роботу новозбудовані ковбасний цех та цех безалкогольних напоїв

Жовтень 1983 рік. Побудований п'ятиповерховий 50-квартирний будинок по пр-ту. Жовтня 97.

Грудень 1983 рік. Здано в експлуатацію п'ятиповерховий багатоквартирний будинок по пр-ту. Жовтня 100.

Квітень 1984 рік. Здана в експлуатацію нова стоматологічна поліклініка на 220 відвідувань за зміну. Подібної поліклініки не має жоден район Черкаської області.

Травень 1984 року. Здано в експлуатацію 34 квартири першої черги 119-квартирного будинку на пр-ті. Жовтня 16 та відкрито новий сучасний магазин "Техніка".

Жовтень 1984 рік. Силами медичних сестер, обслуговуючого персоналу та хворих висаджено 100 ялин, 100 берез та горобину на території центральної районної лікарні.

Листопад 1984 рік. Здано в експлуатацію дитячий садок "Журавушка"

Грудень 1984 рік. Почав здійснювати обслуговування населення банно-прайний комбінат по вул.Свердлова.

Січень 1985 рік. Здано в експлуатацію 35 квартири другої черги 119-

квартирного будинку на пр-ті. Жовтня 16.

Вересень 1985 рік. Здано в експлуатацію 50 квартир третьої черги 119-квартирного будинку на пр-ті. Жовтня 16 в якому відкрито нову сучасну аптеку.

5 листопада 1985 року. Встановлено пам'ятник В.І. Леніну в центрі міста, робота скульптора П.Остапенка.

Листопад 1985 рік. Здано в експлуатацію добудоване приміщення районного комітету партії, нині це адміністративне приміщення Звенигородської районної ради.

Січень 1986 рік. Побудовано 16-квартирний будинок по вул.Криницького 36 А.

Січень 1986 рік. Здано в експлуатацію багатоповерховий 70-квартирний кооперативний будинок по пр-ту. Жовтня 111.

Лютий 1986 рік. Збудовано новий ресторан "Тікич" в центрі міста та комплекс громадського харчування, який складається з нової просторої їдальні та кафетерію для дітей.

Серпень 1986 рік. Побудовано 18-квартирний будинок по вул.Криницького 33 Б.

Грудень 1986 рік. Здано в експлуатацію 120-квартирний будинок для малосімейних по вул. Шевченка 19.

Липень 1987 рік. Відмітили новосілля жильці 30-квартирного будинку по вул. Держинського 20.

Жовтень 1987 рік. На території міста розпочало роботу нове підприємство - завод зварювального обладнання.

17 жовтня 1987 року. На головній вулиці міста відкрито новий спеціалізований магазин "Кобзар"

17-20 грудня 1987 рік. Завершено будівництво та проведено випробування газової магістралі високого тиску та газорозподільчої станції

Грудень 1987 рік. Побудовано 18-квартирний будинок по вул.Криницького 33 в.

Грудень 1987 рік. Побудовано будинок для операторів газорозподільчої станції по пр-ту. Жовтня 140.

20 грудня 1987 рік Здано в експлуатацію приміщення нової дитячої поліклініки.

Продовження на 30 стор.

Володимир Кучер

МОЯ ЗВЕНИГОРОДКА

Продовження. Початок на 29 стор.

Травень 1988 року. Здано в експлуатацію 70-квартирний багатоповерховий будинок по вул. Леніна 2

Липень 1988 рік. Побудовано 12-квартирний будинок по вул.Криницького 38/1.

Грудень 1988 рік. Побудоване нове адмінприміщення карероуправління.

Грудень 1988 рік. Здано в експлуатацію гуртожиток СПТУ-34 на 273 місця по вул.Дімітрова 1.

Березень 1989 рік. Здано в експлуатацію гуртожиток сиробробного комбінату на 108 місць по вул. Кірова 38 б.

Березень 1989 рік. Здано в експлуатацію міську школу №5.

Червень 1989 рік. Побудовано 16-квартирний будинок в радгоспі "Звенигородський" по вул.Звенигородська 91.

Грудень 1989 рік. Здано в експлуатацію 22-квартирний будинок лісгоспу.

Грудень 1989 рік. Побудовано 12-квартирний будинок поблизу інкубаторної станції.

Грудень 1989 рік. Здано в експлуатацію 30 квартирний будинок ПМК

Серпень 1990 рік. Здано в експлуатацію нове сучасне пологове відділення районної лікарні.

Жовтень 1990 рік. Побудовано 8-квартирний будинок по вул.Лазарева 1.

Листопад 1990 рік. Здано в експлуатацію нове приміщення районного будинку зв'язку.

Грудень 1990 рік. Гостинно відкрив свої двері новий спальний корпус санаторію "Радон" на 255 місць.

В 1990 році в місті проживало 23 тис.жителів (18,6 тис. сьогодні). Власні доходи до бюджету міста становили 1млн. 260 тис.745 крб. (6 млн.687 тис. 438 грн. сьогодні), з яких на благоустрій міста виділялося 534 тис.крб. (717 тис. 842 грн. сьогодні).

На території міста діяло 7 шкіл та 9 дитячих садочків, музична школа, дитяча юнацька спортивна школа, автошкола, 2 професійно-технічних училища.

Ефективно працювали, забезпечуючи населення міста робочими місцями, а бюджет міста фінансовими надходженнями 3 цегельних заводи, завод продтоварів, млинзавод, завод зварювального обладнання, чавуноливарний завод, сиркомбінат та промкомбінат, фабрика "Зоря". В місті діяли 4 будівельні установи, 3 дорожньо-ремонтні та 2 автотранспортні організації, а також кар'єроуправління, лісгоспзга, УВП "УТОС" та філіал управління "Чернігівнафтогазгеологія".

Для забезпечення відпочинку та

дозвілля жителів в місті працювали 2 клуби (Замостя,хут.Червона), 2 кінотеатри,міський та дитячий парк, в якому, діяли каруселі, тир та пункт прокату.Поблизу міського пляжу працював пункт прокату човнів та водних велосипедів. За містом на південній околиці в мальовничому куточку над Тікичем діяв санаторій-пансіонат "Радон".

В 1990 році завод продтоварів налагодив виробництво сиропу "Крюшон" та апельсинового і лимонного сиропу. На підприємстві введено в дію нову дільницю по розфасовці сиропів в півлітрові пляшки, встановлено новий сепаратор розливу повидла та два нових високопродуктивних закоточних автоматичних верстата. Оновлено асортимент плодоовочевих консерв, випускається березовий сік з настоєм шипшини "Бадьорість", соки березово-вишневі та березово-яблучний, механізовано подачу цукру в соковий цех. На заводі збудовано першу чергу кондитерського цеху, тут будуть виробляти печиво. Триває будівництво другої черги. У півному цеху збудовано дільницю по виготовленню квасного суслу, встановлено транспортер для вивантаження ячменю. Налагоджене нове високопродуктивне обладнання у консервному цеху.

На Звенигородському маслосиркомбінаті почали виробництво фасованої сметани та освоїли випуск ацидокорму.

Колектив фабрики "Зоря" освоїв випуск нового виду кухонних меблів.

Центральну котельню міста переведено на газове опалення.

Згідно з генеральним планом за будови міста Звенигородка передбачено побудувати на пр-ті Жовтня новий районний будинок культури на 700 місць, районну бібліотеку на 100000 томів книг. Планується почати будівництво на розі вул.Пролетарська та вул.К.Лібкнехта 75-квартирного будинку для працівників УТОС та 70-квартирного будинку на розі пр-та Жовтня та вул.Комінтерна, 30-квартирного будинку по вул.Жданова та 70-квартирного будинку по вул.Енгельса, багатоквартирного будинку на розі вул. Пролетарська та бульвару Шевченка. В місті намічають зводити школу на 1200 місць, 2 дошкільних заклади, спорткомплекс з басейном на стадіоні 50-річчя Жовтню, розширювати спортивний комплекс на стадіоні ім. Т.Г.Шевченка, реконструювати парк культури і відпочинку. Планується в дитячому парку встановити ще 2 атракціони до вже діючих. Передбачено впорядкування дендропарку, побудувавши на його території літній кінотеатр та встановити атракціони та гральні автомати. Нап-

равлено звернення до обласної ради з проханням про розміщення в Звенигородці підприємства на 1200-1300 робочих місць.

За цими скупими рядками звершень, досягнень та планів стояла наполеглива та самовіддана праця наших земляків, наших батьків. Тому хотілось би сьогодні згадати зі словами щирої шани та вдячності хоча б декого з тих хто творив та примножував славу нашого рідного міста.

Це насамперед Андрущенко Василь Кузьмич, Безносюк Алла Савеліївна, Базя Микола Васильович, Білоус Захар Степанович, Борсенко Володимир Кирилович, Борулько Іван Артемович, Василенко Алла Сергіївна, Ватажок Павло Петрович, Вовченко Дмитро Данилович, Дащенко Микола Григорович, Демченко Петро Максимович, Дяченко Володимир Макарович, Євтушенко Валерій Михайлович, Захарченко Василь Арсентійович, Коваленко Петро Олексійович, Кожевнікова Євгенія Миколаївна, Кордонський Володимир Борисович, Корольов Віктор Степанович, Кібкало Олена Василівна, Куцан Григорій Григорович, Кучер Валентина Андріївна, Линюк Володимир Федорович, Неумитий Володимир Іванович, Нескоромна Марія Василівна, Нешидим Василь Павлович, Павленок Михайло Миколайович, Поштаренко Людмила Григорівна, Різник Петро Костянтинівич, Романце Анатолій Сергійович, Рябова Таміла Степанівна, Сазонтов Володимир Степанович, Скорина Іван Степанович, Слинько Валерій Михайлович, Тарнапольський Юрій Абрамович, Титаренко Іван Юхимович, Ульяницький Савелій Іванович, Шульженко Володимир Кузьмич, Ювченко Валентина Федорівна та багато-багато інших простих звенигородчан, які залишили добрий слід після себе.

ПЕРІОД 1990 - 2000 РОКИ

90-ті роки 20 століття були доволі нелегким часом в історії всієї країни і Звенигородка, на превеликий жаль, не була тут винятком. Кризові явища в економіці, величезний рівень інфляції, масове безробіття, систематичні затримки виплат заробітних плат - всі ці негативні тенденції відчули на собі і звенигородчани. Проте, незважаючи на всі ці труднощі та негаразди місто продовжувало розбудовуватися.

1 травня 1991 рік. В центрі міста поблизу "Універсаму" розпочав роботу торговий павільйон звенигородського маслосиркомбінату - "Сніжинка", який за незвичайну зовнішню конструкцію жителі міста відразу прозвали "черепашкою".

Продовження на 31 стор.

Володимир Кучер

МОЯ ЗВЕНИГОРОДКА

Продовження. Початок на 30 стор.

21 травня 1992 рік. Освячено місце будівництва Свято-Преображенського собору.

19 червня 1992 рік. Закладено і освячено перший камінь майбутнього Свято-Преображенського Собору.

Листопад 1992 рік. Здано в експлуатацію 18-квартирний будинок по вул. Бульварній 61.

В 1992 році в Звенигородці починають відкриватися перші приватні підприємства. Яскравими прикладами піонерів на цій сторінці в історії міста стали МП "Славутич" - директор В.П. Крижанівський та ТОВ "Вікторія" - директор В.І.Оськін. Головна сфера їх діяльності була торгівельною. Саме вони одні з перших відкрили в місті приватні магазини, але головне, що поряд з торгівлею вони заклали перші паростки виробництва, відкривши приватні пекарні, створивши при цьому нові робочі міста.

Січень 1993 рік. Здано в експлуатацію 30-квартирний будинок по вул.Піонерській 14.

Січень 1993 рік. Здано в експлуатацію 30-квартирний будинок по вул. Дзержинського 18 А.

7 квітня 1993 року. На пр-ті Шевченка гостинно відкрив двері фірмовий магазин Ватутінського м'ясокомбінату "М'ясопродукти".

10 листопада 1993 рік. Сталася пожежа в будинку Кримського.

Грудень 1993 рік. Здано в експлуатацію багатоквартирний будинок по пр-ту. Шевченка 28.

1 травня 1994 рік. На базі санаторію "Радон" відкрито факультет управління і економіки агропромислового виробництва інституту управління бізнесом м. Черкаси.

Травень 1994 рік. На перехресті вул.Піонерська та Пролетарська відкрито спеціалізований магазин заводу продтоварів.

Жовтень 1994 рік. Здано в експлуатацію 18-квартирний будинок геопартії по вул.Криницького 39 А.

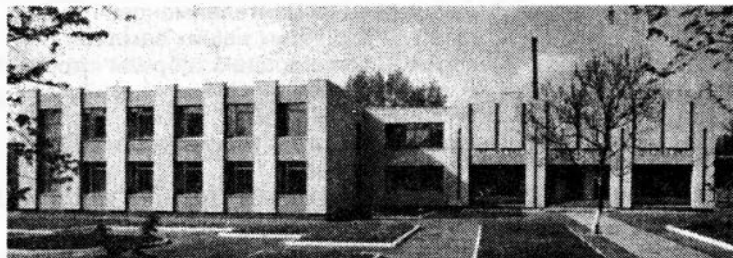
В 1994 році розширився асортимент продукції заводів та підприємств міста. Так, на сиркомбінаті налагодили виробництво сирів "Голандського", "Буковинського" і бринзи. Фабрика "Зоря" налагодила пошив спецхалатів та спецкостюмів. Завод продтоварів почав випускати горох з жиром у томатному соусі. УТОС налагодив виробництво штепельних вилок.

В липні 1994 року на заслужений відпочинок йде головний будівельник району та міста, легенда Звенигородщини - Петро Олексійович Коваленко. З яскравою та незаурядною особистістю П.О.Коваленка пов'язана ціла істо-

Петро Олексійович КОВАЛЕНКО

рична епоха, при чому це була одна із найсвітліших, найяскравіших та найнезабутніших сторінок як в історії міста, так і в історії всього району в цілому, це був період розквіту. Петро Олексійович очолював виконавчий комітет районної ради 25 років, з 9 вересня 1969 року по 15 липня 1994 року. За цей час в Звенигородці збудовано більш ніж 40 двох, та п'ятиповерхових будинків з загальним житловим фондом по-

над 1400 квартир, 3 загальноосвітні школи, 5 дитячих садків, дитячо юнацьку спортивну школу, музичну школу, 2 будинки зв'язку, 2 аптеки, 4 спальні корпуси санаторію "Радон", 3 гуртожитки, будинки побуту та адмінприміщення будинку Рад, міліції, рембудуправління, кар'єроуправління та ПМК-2, здано в експлуатацію, приміщення ЦРЛ, пологове відділення, поліклініку для дорослих, дитячу стоматологічну поліклініку, добудовано та реконструйовано нинішнє приміщення районної ради.

Слід відзначити, що в багатьох випадках процес будівництва розпочинався виключно на ентузіазмі та завдяки організаторським здібностям Петра Олексійовича і його здійснення вимагало надзвичайних зусиль, уміння, наполегливості, особистого авторитету у відповідних державних структурах та відомствах. Адже в той період капіталь-

не будівництво проводилося згідно Державного плану, під яке виділялися фінансові і матеріальні ресурси. Позапланового будівництва в той час просто не могло бути. Тому голова райвиконкому Коваленко П.О., володіючи всіма якостями господарника та керівника, поряд із планом державного будівництва (централізовані капіталовкладення) організовував і здійснював будівництво за рахунок нецентралізованих джерел фінансування - дольової участі підприємств, установ та організацій і в основному за рахунок перевиконання дохідної частини бюджету. За кошти від перевиконання бюджету розпочиналося будівництво таких об'єктів, як райлікарня, поліклініки та інші з подальшим включенням їх в плани державного будівництва. Варто згадати, що значну питому вагу у перевиконанні бюджету посідав завод продтоварів, який сплачував до бюджетів усіх рівнів понад 13 млн.тодішніх карбованців (бюджет всього району складав 13 млн.крб)

Саме завдяки особистій ініціативі Петра Олексійовича в місті побудовано новий потужний сиробробний комбінат, розпочали роботу нові підприємства, такі, як ШРБУ, райагропостач та завод екологічного обладнання. Введено в дію міську каналізацію та водогін. До міста підведено газову магістраль високого тиску та розпочато газифікацію. Зда-

но в експлуатацію 2 комплекси громадського харчування, будинок-інтернат для пристарілих, ветеринарну аптеку та районну станцію по боротьбі з хворобами тварин. Побудовано приміщення

Держбанку-ощадбанку, друкарні, ресторану, універсаму та близько 20 нових магазинів. Почали здійснювати обслуговування населення автозаправочна станція тастанція технічного обслуговування - це далеко не повний перелік добрих справ, які залишаються вічною пам'яттю в серцях звенигородчан про справжнього патріота та лідера міста і району, прекрасного господаря та керівника, Людину з великої літери Петра Олексійовича Коваленка. Життєвий та трудовий шлях Коваленка П.О. - це достойний приклад патріотизму та професіоналізму, гідний взірцею того, як потрібно виконувати свої обов'язки та слугувати своєму народу. Свідченням високої оцінки його праці є державні нагороди - два ордени "Знак Пошани", орден "Трудового Червоного Прапора" та орден "Жовтневої Революції", дві Почесні Грамоти Верховної Ради. Він

Продовження на 32 стор.

Володимир Кучер

Продовження. Початок на 27 стор.

нагороджений пам'ятною медалю "За заслуги перед Звенигородщиною" та є Почесним громадянином міста Звенигородки.

З уходом Петра Олексійовича завершується і епоха будівництва в історії міста. Адже такі будови, як школа по вул. Неморожській, багатоквартирний будинок на розі вул. Пролетарської і бульвару Шевченка, багатоквартирний будинок на розі вул. Пролетарської та вул. Держинського, багатоквартирний будинок на розі вул. Кримського і вул. Енгельса залишаються недобудованими і по цей час нікими символами нашого недбалства, свідченням недолугості влади та суворими пам'ятниками епохи безгосподарності.

В 1995 році на заводі продтоварів налагодили випуск горілки "Кришталева", "Лимонна", "Українська з перцем", "Перцівка" та цукерок "М'ятна" та "Барбарис".

24 серпня 1995 рік. В міському парку відкрито літній театр - тацювальний майданчик.

24 квітня 1997 рік. Пожежа в Свято-Преображенській церкві.

26 листопада 1997 рік. В урочистій обстановці відкрито і освячено Свято-Преображенський Собор.

Грудень 1997 рік. Побудоване нове приміщення районних електричних мереж.

В 1998 році санаторій "Радон" оздоровлює щомісяця 100 хворих за путівками та 30 осіб за курсівками.

Грудень 1999 рік. Здано в експлуатацію багатоквартирний кооперативний будинок по вул. Шмідта 40.

Лютий 2000 рік. Побудовано нове адмінприміщення районного суду.

3 жовтня 2000 року. Здано в експлуатацію автозаправочну станцію по вул. Дімітрова 21.

Грудень 2000 року. За містом розпочала роботу автомобільна газонаповнювальна компресорна станція.

З середини 90-х починає зменшуватися населення міста. Так, якщо в 1995 році в Звенигородці проживало близько 22,9 тис. тов 1996 році 22,8 тис. жителів. Станом на 2000 рік населення міста становило близько 20,5 тис.

В Звенигородці діють 7 шкіл та 8 дитячих садочків, 2 професійно-технічних училища, музична школа, дитячо юнацька спортивна школа, автошкола. На території міста працювало 8 промислових підприємств, 3 цегельні заводи, 3 будівельні установи, 3 дорожньо-ремонтні та 2

МОЯ ЗВЕНИГОРОДКА

автотранспортні організації.

В місті працює кінотеатр "Україна", для відпочинку жителів міста слугують міський та дитячий парки.

Моя розповідь була б неповною, як би я не згадав про наших земляків, які незважаючи на всі кризи та негаразди продовжували, самовіддано працювати на благо рідного міста. Це зокрема:

Алексєєв Петро Олександрович, Бабенко Сергій Миколайович, Бражнюк Володимир Анатолійович, Бурсак Олександр Васильович, Волинець Анатолій Степанович, Головачова Тетяна Василівна, Горшков Геннадій Карпович, Головань Михайло Володимирович, Грушко Петро Васильович, Дараган Микола Андрійович, Добровольський Анатолій Михайлович, Драчуков Віктор Олексійович, Заєць Віктор Андрійович, Квочко Григорій Макарович, Кожушко Віктор Кирилович, Кисліцин Олександр Миколайович, Курінна Зоя Карлівна, Лисенко Микола Павлович, Лячинський Станіслав Станіславович, Марчук Володимир Гаврилович, Нечаєв Валентин Іванович, Орловський Петро Феодосійович, Пакош Віктор Петрович, Попов Віталій Миколайович, Сокирко Микола Петрович, Тарануха Анатолій Іванович, Ткаченко Альбіна Олександрівна, Федик Микола Петрович, Чеховський Павло Андрійович, Чеснок Володимир Олександрович, Фесенко Катерина Лазарівна, Ярошевич Микола Пантелеймонович та багато, багато інших наших земляків, які своєю чесною працею творили історію Звенигородки.

Січень 1993 рік. Здано в експлуатацію 30-квартирний будинок по вул. Піонерській 14.

Січень 1993 рік. Здано в експлуатацію 30-квартирний будинок по вул. Держинського 18 А.

7 квітня 1993 року. На пр-ті Шевченка гостинно відкрив двері фірмовий магазин ватутінського м'ясокомбінату "М'ясопродукти"

10 листопада 1993 рік Сталася пожежа в будинку Кримського

Грудень 1993 рік. Здано в експлуатацію багатоквартирний будинок по пр-ту Шевченка 28.

1 травня 1994 рік. На базі санаторію "Радон" відкрито факультет управління і економіки агропромислового виробництва інституту управління бізнесом м. Черкаси.

Травень 1994 рік. На перехресті вул. Піонерська та Пролетарська відкрито спеціалізований магазин заводу продтоварів.

Жовтень 1994 рік. Здано в експлуатацію 18 квартирний будинок геопартії по вул.. Криницького 39 А.

В 1994 році розширився асортимент продукції заводів та підприємств міста. Так на сир комбінаті налагодили виробництво сирів "Голландського", "Буковинського" і бринзи. Фабрика "Зоря" налагодила пошив спец. халатів та спец. костюмів. Завод продтоварів почав випускати горох з жиром у томатному соусі. УТОС налагодив виробництво штепсельних вилок.

В липні 1994 року на заслужений відпочинок йде головний будівельник району та міста, легенда Звенигородщини - Петро Олексійович Коваленко. З яскравою та незаурядною особистістю П.О. Коваленка пов'язана ціла історична епоха при чому це була одна із найсвітліших, найяскравіших та найнезабутніших сторінок як в історії міста так і в історії всього району в цілому, це був період розквіту. Петро Олексійович очолював виконавчий комітет районної ради 25 років, з 9 вересня 1969 року по 15 липня 1994 року. За цей час в Звенигородці збудовано більш ніж 40 двох та п'ятиповерхових будинків з загальним житловим фондом понад 1400 квартир, 3 загальноосвітні школи, 5 дитячих садків, дитячу юнацьку спортивну школу, музичну школу, 2 будинки зв'язку, 2 аптеки, 4 спальні корпуси санаторію "Радон", 3 гуртожитки, будинок Побуту та адмінприміщення будинку Рад, міліції, рембудуправління, кар'єроуправління та ПМК-2. здано в експлуатацію, приміщення ЦРЛ, пологове відділення, поліклініку для дорослих, дитячу стоматологічну поліклініку, добудовано та реконструйовано нинішнє приміщення районної ради.

При публікації матеріалу використані публікації Звенигородської районної газети "Прапор перемоги" та "Шевченків край".

Документ 1460-17, редакція від 04.06.2009, не набрав чинності (1 сторінка)

④ Сторінка "Законодавство України" сайту Верховної Ради

17.06.09 - [17.06.09 09:54]

набрав чинності

**ПОСТАНОВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ**

**Про встановлення меж міста Звенигородка
Звенигородського району Черкаської області**

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є**:

1. Включити в межі міста Звенигородка Звенигородського району Черкаської області 65,84 гектара земель, які знаходяться у віданні Звенигородської міської ради, 28,00 гектара земель - Гудзівської сільської ради, 436,19 гектара земель - Стебнівської сільської ради, 48,30 гектара земель, які знаходяться у віданні Озірнянської сільської ради Звенигородського району, та затвердити територію міста Звенигородка загальною площею 2080,00 гектара.

2. Встановити межі міста Звенигородка Звенигородського району Черкаської області згідно з додатком.

Голова Верховної Ради України

В.ЛИТВИН

м. Київ, 4 червня 2009 року
N 1460-VI

Додаток
до Постанови Верховної Ради України
від 4 червня 2009 року N 1460-VI

ПЛАН
зовнішньої межі міста Звенигородка
Звенигородського району Черкаської області

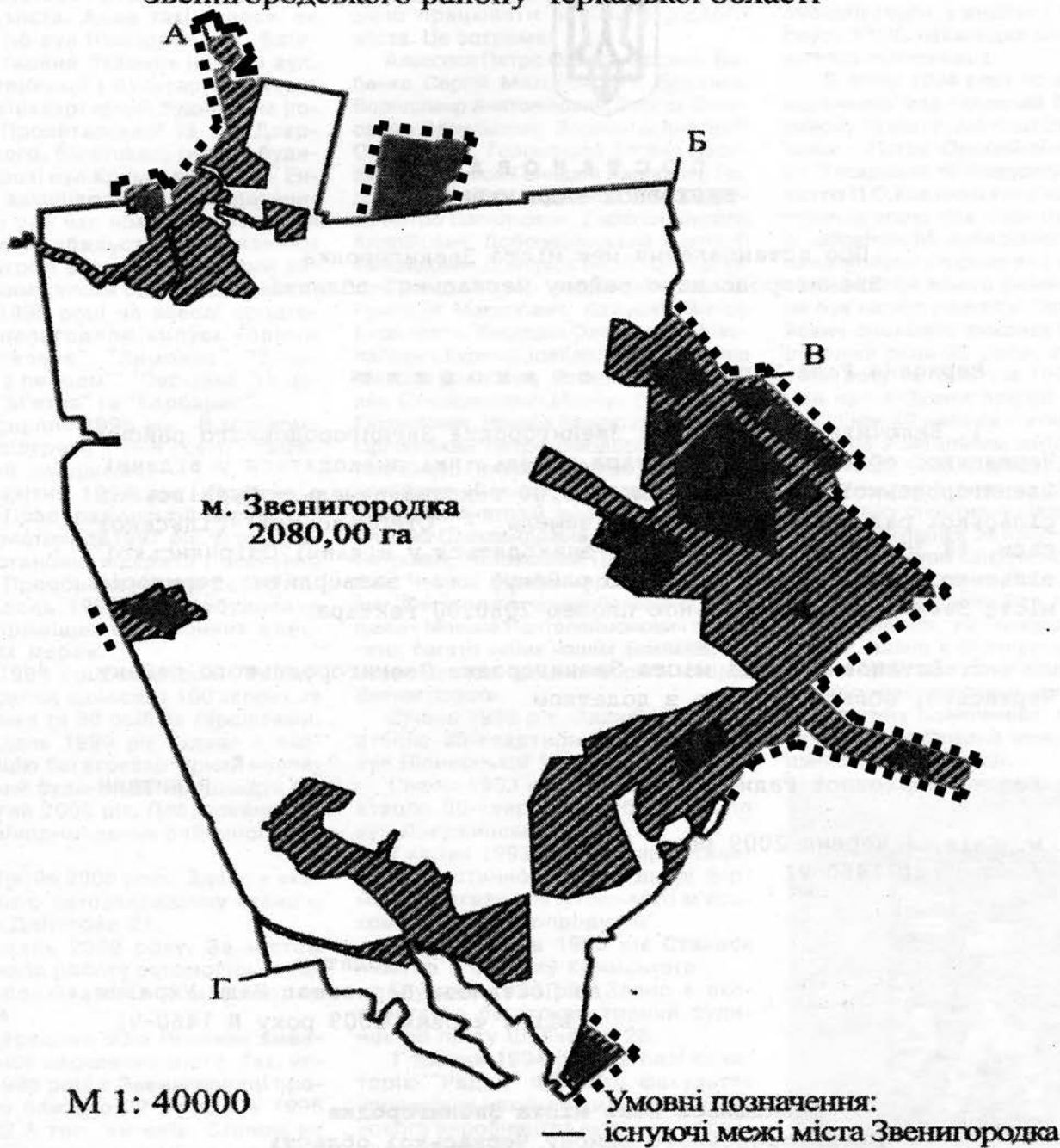
(1460a-17)

④ Сторінка "Законодавство України" сайту Верховної Ради © 1996-2009.

[друкувати]

Додаток
до проекту Постанови Верховної Ради України
від 06 травня 2009 року № 4445

ПЛАН
зовнішньої межі міста Звенигородка
Звенигородського району Черкаської області

Опис меж:

від А до Б Звенигородська міська рада
від Б до В Гудзівська сільська рада
від В до Г Стебнівська сільська рада
від Г до А Озирнянська сільська рада

Шевченків край. Історико-етнографічне дослідження. — К.: Наук, думка, 2009. — 546, VIII с: іл. — (Сер. «Історія регіонів України»).

ISBN 978-966-00-0860-0

У книзі висвітлено біографію Т. Шевченка, показано вплив творчості митця на формування ідеї української державності, розкрито силу і велич Та-

расового слова. Вперше в контексті загальноукраїнських подій детально досліджена історія Шевченкового краю, малої батьківщини Тараса Шевченка. Описано народні звичаї і побут, свята, обряди, джерела і розвиток храмових традицій краю. Дослідження ґрунтується на матеріалах архівів України, Росії, США, Польщі, на творах Т. Шевченка, спеціальній науковій літературі, спогадах, результатах наукових експедицій та ін. Видання є третьою книгою серії «Історія регіонів України».

Край козацький. Довідник з історії Лисянщини. — К.: Наук. думка, 2004. — 408, VIII с: іл. — (Сер. «Історія регіонів України»). — Бібліогр: с 385—395. ISBN 966-00-0157-6

У колективному дослідженні йдеться про історію Лисянщини — козацького краю Правобережної України. Особливу увагу автори зосередили на минулому населених пунктів регіону, подіях XV—XVII

ст., Гайдамаччини, національно-визвольних змагань 1917—1921 рр, біографіях найбільш відомих людей Лисянщини. В основу дослідження покладені матеріали архівів України, Росії, Польщі, археологічні знахідки, спеціальна література, перекази тощо. Текст видання викладено в енциклопедичному стилі, статті розміщено за українською абеткою. Книга є другим виданням серії досліджень з мікрорегіональної історії України («Історія регіонів України»).

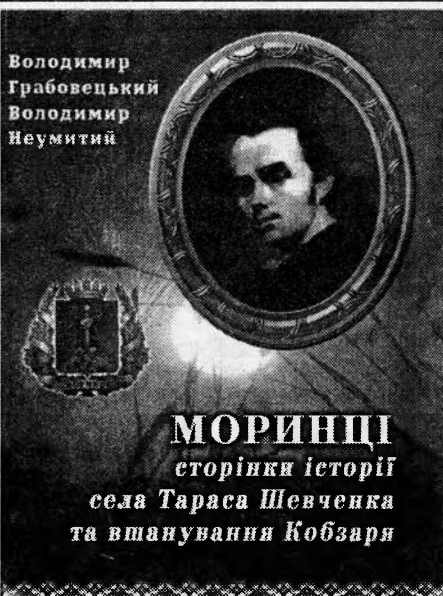

Грабовецький Володимир, Неумитий Володимир. Моринці. Сторінки історії села Тараса Шевченка та вшанування Кобзаря. - Івано-Франківськ, 2007. - 344 с.

У книзі на основі першоджерел і літератури розкриваються сторінки історії села Моринці -

батьківщини Тараса Шевченка, 200-річчя з дня народження якого буде відзначати Україна 2014 року. Крім літопису оселі з початку її заснування і до середини XIX ст., у праці йде мова про вшанування Кобзаря XIX - XX ст. та перевидання деяких книг з історії встановлення пам'ятників пророку.

Видання ілюстроване, воно адресоване історикам, краєзнавцям, широкому колу шанувальників геніальної поетичної і живописної творчості Кобзаря.

Білецький Ф.Ф. Змова проти Шевченка: Повість. Есе. Т.: 2009, 256 с.

Образ геніального сина українського народу став об'єктом письменницької уваги різних поколінь. Кожен, починаючи з широко відомих майстрів пера, подає читачеві свого Шевченка, своє бачення і розуміння "діалектики душі" Кобзаря, який словом своїм пробуджував нащадків славного козацтва з його споконвічним прагненням свободи і незалежності вже тоді, коли з політичної мапи світу стиралося

ім'я України, коли українців називали не інакше, як малоросами.

Феофан Білецький у своїй повісті відкидає усі ті ідеологічно-політичні стереотипи й нашарування, котрих зазнав образ Тараса Шевченка упродовж багатьох десятиків років. Він прагне показати Поета передусім людиною, яка не може вічно вдовольнитися одним лиш громадським, йдучи за нього на муки, людиною, яка хотіла хоч на схилі літ мати свій маленький рай: власну хатину і сім'ю. Звертаючись до трьох останніх років життя великого Кобзаря, Ф.Білецький торкається найпотаємніших струн його душі, його мрій і сподівань, котрим не судилося здійснитися.

До книги увійшли також оповіді про людей Шевченкового краю.

О. Гриценко

СВОЯ МУДРІСТЬнаціональні міфології
та громадянська релігія
в Україні

Гриценко О.А.
"Своя мудрість":
Національні міфо-
логії та грома-
дянська релігія в
Україні - К.: УЦКД,
1998 - 184 с.

ІВВМ 966-
95394-1-2

Книжка являє со-
бою спробу узагаль-
нюючого аналізу та-
кого складного й ба-
гатогранного явища,
як національна ідео-
логія (особливо - її
міфологічні аспекти)
й увесь комплекс так

званої "громадянської релігії" українського суспільства XIX-XX століть - періоду, коли, власне, розгорталися процеси формування сучасної української нації.

Книжка є додатком до колективної монографії "Нариси української популярної культури" (розширенням уміщених в останній нарисів "Міфи", "Герої", "Мова", "Книжка", "Церква", "Обряди") і розрахована на вчених-культурологів, студентів гуманітарних спеціальностей, на ширший читацький загал, який цікавиться проблематикою культурних досліджень.

Мельниченко
В.М. Моя Черкащи-
на (історія рідного
краю від найдавні-
ших часів до сучас-
ності): навчально-
методичний посіб-
ник для вчителів та
викладачів навчаль-
них закладів усіх ти-
пів. - Черкаси: "Вер-
тикаль", видавець
ПП Кандич С.Г.,
2006. - 232 с.

У навчально-мето-
дичному посібнику від-
повідно до розробле-
ної у Черкаському інсти-
туті післядипломної ос-
віти педагогічних працівників програми "Моя Чер-
кащина" викладені матеріали з історії рідного
краю від найдавніших часів до сучасності, вміще-
ні методичні рекомендації щодо організації кра-
єзнавчої роботи в навчальних закладах.

Зміст посібника узгоджується із затвердженою
Міністерством освіти і науки програмою з історії Ук-
раїни для загальноосвітніх навчальних закладів.

Посібник розрахований на вчителів та викла-
дачів усіх типів навчальних закладів, учнів і сту-
дентів, усіх, хто вивчає історію рідного краю.

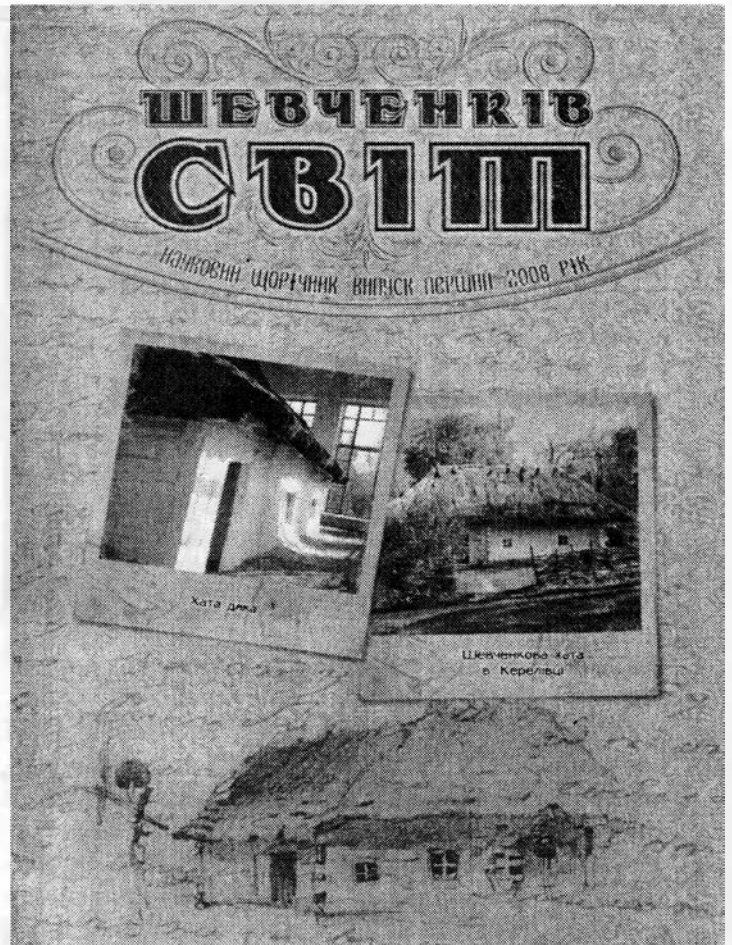
Білоус В. І.

Б 61 Нарис з іс-
торії південної Зве-
нигородщини та се-
ла Бродецького. —
Вінниця: Книга-Ве-
га, 2007. — 32 с.

ІВВМ 978-966-
621-375-7

Історична оповідь
про Південну Звениго-
родщину, село Бро-
децьке та суміжні краї
охоплює період від
найдавніших часів до
періоду колективізації за радянської влади. Життя
селян краю описано краєзнав-цем-ентузіастом,
академіком АНВШ та Лісівничої академії наук Укра-
їни В. І. Білоусом.

Книга буде цікавою мешканцям краю, історикам,
краєзнавцям, а також стане в нагоді вчителям та
учням як посібник з вивчення історії рідного краю.

Шевченків світ. Науковий щорічник. Випуск 1.
Черкаси. — 2008.

Ретро фото

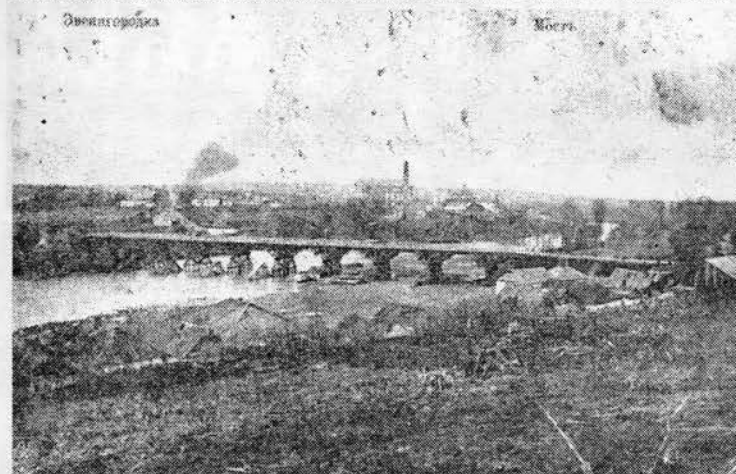
Звенигородка. Річка Тиварка.

Звенигородка. Общій видъ.

Звенигородка. Гудварська вулиця.

Звенигородка.

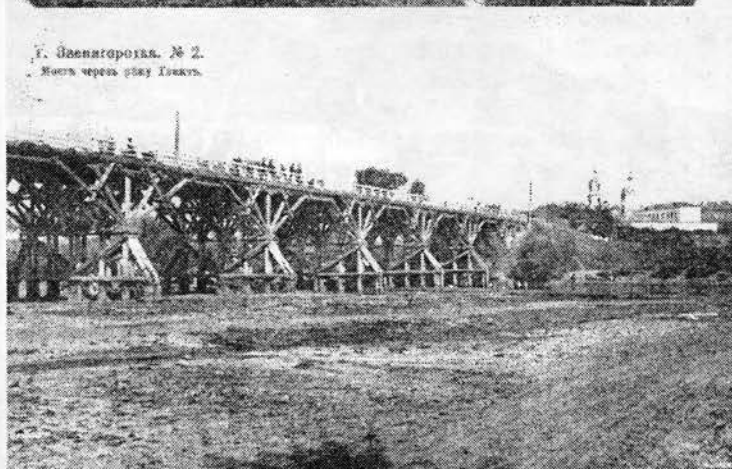
Мостъ.

Звенигородка. Соборъ.

Поштові листівки та світлини із фондів Звенигородського районного краєзнавчого музею

Ретро фото

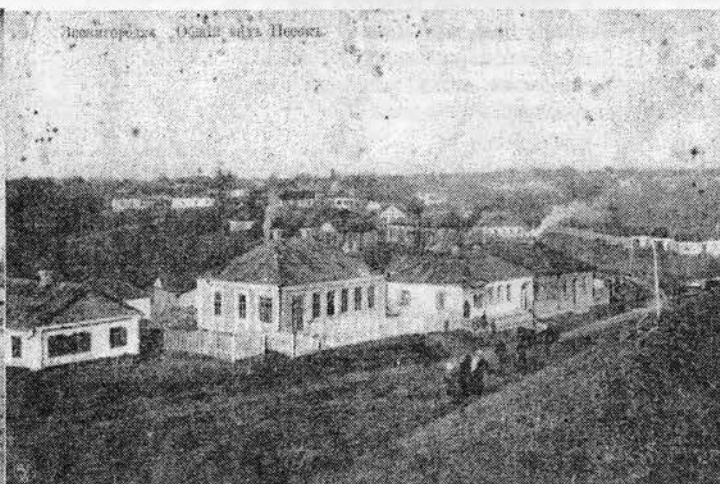

Ретро фото

г. Звенигородка № 6. Коммерческо училище.

Звенигородка. Ослава вулз Писока.

г. Звенигородка № 3. Костелъ.

Ретро фото

*Vivos voco,
mortuos plango,
fulgura frango.*

**Живих кличу,
мертвих оплакую,
блискавки ламаю.**

Напис на дзвоні

*Немає людини,
щоб була б як острів,
сама по собі,
Кожна людина —
грудка землі,
часточка суходолу;
І якщо море змис
хоч би скалку материка,
поменшає Європа,
І те саме буде,
якщо змис
мис або оселю
друга твого,
а чи твою власну,
Від смерті кожної людини
малю і я,
бо я єдиний
з усім людством;
Тому ніколи не питай,
по кому б'є дзвін —
він по тобі.*

Джон Донн, англ. поет
кінця 16-початку 17 ст.

Архітектор Вільям Гесте (1761 - 1832)

Генеральні плани забудови міст України в XIX столітті виконували відомі архітектори. Серед них вирізняється імператорський архітектор, шотландець за походженням Вільям Гесте, якого ще Катерина II в 1792 році запросила працювати в Росію.

Саме ним, і за його безпосередньою участю, було складено проекти, за якими було забудовано в 1812 році київський Поділ після пожежі 1811 року, розроблено Генеральні плани забудови Катеринослава (Дніпропетровська), Василькова, Черкас, Чигирини, Звенигородки та ряду інших міст.

Чітко спланована регулярна забудова, широкі вулиці, головні проспекти, бульвари і площі були характерними для проектів архітектора Вільяма Гесте.

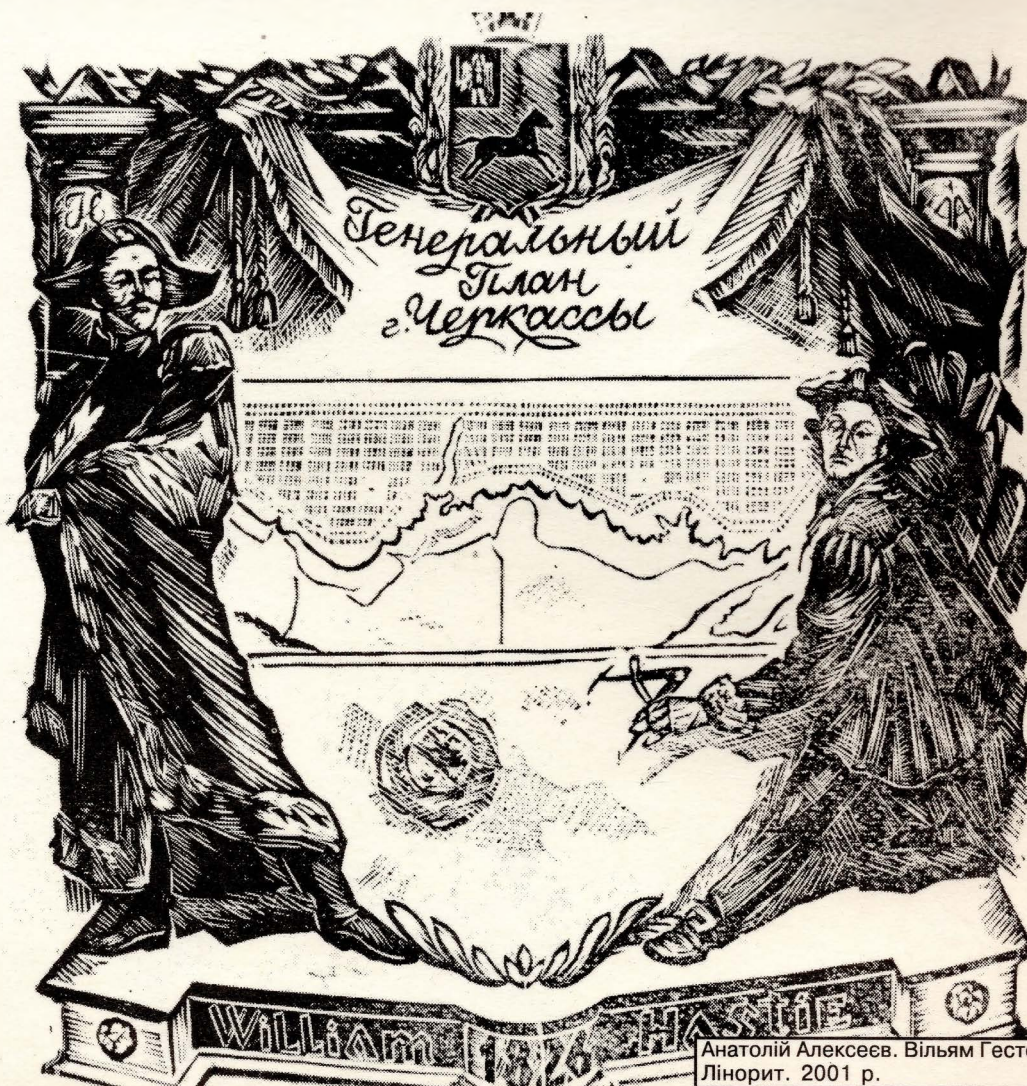
Питання містобудівництва в Російській імперії вирішувались на найвищому рівні. Так, на плані Генеральної забудови "Киевской губернии города Звенигородки" бачимо власноручну резолюцію Миколи I "Быть по сему. Николай. С.Петербург. 21-го апреля 1826 года".

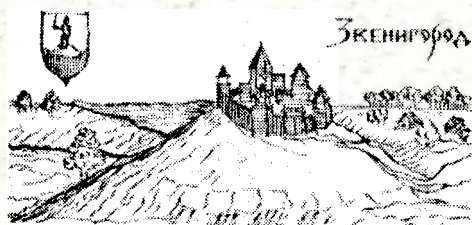
З 1826 році було складено і Генеральний план забудови Черкас. 2001 року Черкаси відзначали 175-ту річницю створення

плану забудови. На приміщенні міськвиконкому було встановлено Пам'ятний знак.

Цю барельєфну меморіальну дошку створили наші земляки художники Микола Теліженко і Анатолій Алексеев та черкашани Микола Черкасов та Василь Дмитренко.

Анатолій Алексеев також є автором гравюр, створених з цієї нагоди.

Звенигородка 2009